Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

LUBI SLOVENCI

Glasilo za člane društva

Letnik: 2009 Številka: 14 ISSN 1854-7109

LUBI SLOVENCI

Glasilo za člane društva

Letnik: 2009

Številka: 14

Izdalo:
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar
zanj mag. Viktor Žakelj

Urednik: Dušan Voglar

Oblikovanje:
Kazimir Rapoša

Tisk: Cicero Begunje d. o. o.

Naklada: 750 izvodov

ISSN 1854-7109

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar
1000 Ljubljana, Tivolska 50/X
info@drustvo-primoztrubar.si
www.drustvo-primoztrubar.si

KAZALO

3 Besede Štefana Küzmiča rojakom
3 Küzmičevo leto, *mag. Franc Kuzmič*
4 Govor Alenke Černelič Krošelj
5 Počastitve dneva reformacije 2009
6 Dr. Pavel Gantar, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije, v Ljubljani
7 Akademik prof. dr. Boštjan Žekš v Gornji Radgoni
8 Miran Potrč v Mariboru
10 Prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth v Murski Soboti
13 Vojko Pogačar v Krškem
14 Vlado Vrbič v Velenju
15 Mag. Viktor Žakelj na Rašici
16 Milena Jesenko v Brežicah
17 Anton Kampuš v Gornji Radgoni
17 Osrednja počastitev v Ljubljani
18 Dan reformacije v Gornji Radgoni, *V. Violeta Deutsch Mesarič*
19 Dan reformacije v Mariboru, *V. Violeta Deutsch Mesarič*
19 Počastitev dneva reformacije v Velenju, *Jure Piano*
19 Dokumentarni film o Primožu Trubarju, *Sonja Černela*
21 V središču davne knjižne kulture, *Marko Zore*
23 Spominska plošča Paulu Wienerju v Sibiuju, *Milena Ožbolt*
25 Evangeličanska cerkev v Romuniji, *Christine Savescu*
27 Po Trubarjevih krajih na Goriškem
29 Iz Trubarjevega pisma
30 Govor goriškega prefekta Roberta de Lorenza 11. maja v Rubijah
30 Predgovor v nemški izdaji knjige o Trubarju, *dr. Jochen Raecke*
32 *Vrhniški Trubarjev kolaž*
32 Podružnica Murska Sobota v Küzmičevem letu, *Geza Farkaš*
33 Podružnica Posavje v svojem drugem letu, *Alenka Černelič Krošelj*
35 Javni zavod Trubarjevi kraji leta 2009
39 Občni zbor društva 2008
42 Delovanje društva leta 2009, *mag. Viktor Žakelj*
44 Revija *Stati inu obstati*, št. 9-10, *prof. dr. Marko Kerševan*

BESEDE ŠTEFANA KÜZMIČA ROJAKOM

Ponatiskujemo nekaj odlomkov iz predgovorov v dve Küzmičevi knjigi. Predgovor k prevodu *Nove zaveze* je napisal Madžar Jožef Torkoš, evangeličanski cerkveni predstojnik v Šopronu in ugleden teološki pisec, toda pri stavkih o Slovencih, Slovanih in prevajanju v jezik prekmurskih Slovencev je očitno sodeloval Küzmič. V navedkih prepisujemo sičnike in šumnike v sedanjo slovensko pisavo, izvirna izgovorna znamenja nad samoglasniki pa ohranjamo. Opozarjamo tudi na oris Küzmičevega duhovniškega, šolniškega in književniškega delovanja v 11. številki društvenega biltena *Stati inu obstati* (2006, 30–32).

Iz predgovora h katekizmu *Vöre krščánske krátki návuk*, 1754:

»Dönok te naj vékši [zrok, šteri me je na pisanje (...) podigno,] je [...] nej li samo znami narodjena skvarjenost, nego ešče i správlena po vnougoj vu etom zbloudnom vrejmeni hüdoj šegej hüdouba na teliko, da se nevolno lüstvo li z sühim Krščanskim iménom ino spráznov njega vörov hváli; v kom pa ona stoji, skoro rávno tak ne vej, liki zdaj narodjeno dejte; geto se vsáki li za ta preidouča zemelska, za svoje tejlo, za jejstvino, pítvino i odeteo noúč dén trüdí, a za ta nebeška pa, za ta düševna i za ta zgoránja, gde je Kristus, na desnici Božoj sidéči, cilou nišče nikaj nemára. – Dabi se záto tá nevola med našim Slovenskim národom skákšim tálom zvráčiti mogla: vtákši red sem postavo vse eto delo, da, liki sem njemi imé dáo: *Vöre krščánske krátki návuk*, tak prouti tomi nikaj nouvoga i zmíšlenoga, nego li tisto staro včenjé vsebi združava, štero je od začétka svítá bilou i štero je vsákšemi krščánskoga vadlüvanja človeki na zveličanje vsegavejč potrejbno znati. Ár predevsejm sem od S. Pisma, skoga i na kom cejli ete cimper stoji, li nakráci gúčao [...].«

Iz predgovora k prevodu *Nouvi zákon*, 1771:

»Premisli tak vören krščenik, ki eta štéš, kak veliki i zveličánski hasek bode eto delo vu Božoj Cérkvi ešče pri tvojem odvejtki melo, i dáj hválo Bougi tvojemi za njegovo očinsko skrb, štero skažüje ksvojoj vu Židovskom i Grčkom jezíki bodoučoj, etomi svejti vö dánoj i do našega vrejmena zadržánoj rejči, geto je nej dopüsto, kabi ešče edna piknjica žnjé prejšla. Razmiš stoga obilno, keliko hvále i ponižnoga srcá svedoustva njemi moreš dati, kaj je vsákom vrejmeni vu vsákom národi tákše možáke, kotere je zjezikmi, zgjedrnostjom i spobožnostjom gori osnájžo, na preobráčanje s. písma gori nadigno, da se skoro vteliki rázločni jezíkmi, keliko ji je na svejti vsej vídijo té s. knige.«

Iz istega predgovora:

»Što de tak kráto našim med Mürom i Rábom prebívajoučim Slovenom té s. Bože knjige na svoj jezik, po šterom samom li vu svoji Prorokov i Apoštolov pismaj gučečega Bogá razmijo, obračati? Geto je i njim zapovidáva Gospodin Boug šteti, da je moudre včiníjo na zveličanje po vöri vu Jezuši Kristuši. Tou pa ni s Truberovoga, ni z Dalmatinovoga, ni Frencelovoga, niti znikakšega drügoga obračanja čakati nemorejo. Ár tej naši Vogrski slovenov jezik od vsej drügi dosta sebi lastivnoga má. Zâto je potrejbno bilou tákšemi človeki naprej stoupiti, ki bi vetom delao Bougi na diko, a' svojemi národi pa na zveličanje. Liki je i Gospodin Boug na tou nadigno Števana Küzmiča Šurdánskoga Farara, ki je z Grčkoga pouleg premouči i pomáganja Dühá svétoga z velikom gjedrnostjom na ete, kákšega štéš i čüješ, jezik cejli Nouvi Zákon obrnjeni.«

KÜZMIČEVO LETO

Kakor je bilo leto 2008 Trubarjevo leto, tako so slovenski evangeličani na pobudo škofa mag. Geze Erniša na sinodi razglasili leto 2009 za *Küzmičevo leto*, in sicer glede na 230 let od smrti prekmurskega evangeličanskega duhovnika, šolnika, pisatelja in prevajalca Števana Küzmiča (rojen najverjetneje 1723, umrl 1779).

Zvrstilo se je kar precej dogodkov; naj omenim le nekatere.

Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi v Republiki Sloveniji je v že utečenih večernih postnih srečanjih, imenovanih *Evangeličanski večeri*, namenila letošnja srečanja oz. predavanja Števanu Küzmiču. Tako je prvi večer, 12. marca, pripravil predavanje duhovnik Simon Sever iz Bodonec, ki je podal strnjen prikaz Küzmičevega življenja, njegova dela in njegovega pomena.

Drugi večer, to je 13. marca, je mag. Franc Kuzmič podrobneje spregovoril o vlogi in pomenu Küzmičeve literarne dejavnosti, ko je predstavil njegova dela, se pravi *Mali katekizem* (1752), *Abecednik* (1753), *Vöre krščanske kratki navuk* (1754) ter njegovo najpomembnejše delo, prevod *Nove zaveze* iz grščine v prekmurščino (1771), pripravo pesmarice in še nekaj učbenikov za osnovno šolo. Prikazal je pomen prekmurskega jezika pri ohranjanju vere in duhovne ter kulturne rasti prekmurskih evangeličanov. Ta večer je obogatila z nastopom že mednarodno priznana mlada violinistka Ekatarina Lepoša.

Predsedstva evangeličanskih cerkvenih občin so se

4. oktobra z avtobusom podala na spominsko bogoslužje v Šurd, kjer je bila Küzmičeva zadnja življenjska postaja.

V Pokrajinski in študijski knjižnici je bila 9. oktobra odprta fotografska razstava *Po Küzmičevih poteh.* Razstava prikazuje Küzmičeve življenjske postaje. Fotografsko razstavo je spremljala tudi razstava originalnih eskponatov, edinih ohranjenih Küzmičevih del – to sta *Nouvi zákon* in *Vöre krstsánszke krátki návuk.* Slavnostni govornik na otvoritvi razstave je bil škof Evangeličanske cerkve mag. Geza Erniša. Omenjeno razstavo so pripravili Evangeličanska cerkvena občina Bodonci, Klub Digitalne vizualnosti Rakičan, Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota in pokrovitelj Zavarovalnica Adriatic Slovenica.

Občina Puconci in Evangeličanska cerkvena občina Bodonci sta 16. oktobra pri Küzmičevem spomeniku v Strukovcih, njegovem rojstnem kraju, pripravili svečano položitev venca s kulturnim programom. Program so sooblikovali mešani otroški pevski zbor Cerkvene občine Bodonci, mladi glasbeniki in dramska skupina osnovne šole Puconci. Slavnostni govornik je bil Ludvik Novak, župan Občine Puconci. Slovesnosti se je udeležila tudi delegacija iz pobratenega Tordoša na Madžarskem.

V evangeličanski cerkvi v Puconcih je bilo 18. oktobra spominsko bogoslužje, katerega so se poleg duhovščine in vernikov iz raznih krajev udeležili tudi predstavniki iz političnega in kulturnega življenja. Po svečanem spominskem bogoslužju je sledilo nedaleč od cerkve še slavnostno odprtje novega spominskega doma, posvečenega Štefanu Küzmiču; dom se imenuje Spominski dom Števana Küzmiča. Na slovesnosti je po pozdravnem nagovoru župana občine Ludvika Novaka spregovoril slavnostni govornik dr. Danilo Türk, predsednik Republike Slovenije, nato pa je vodja projekta Branko Drvarič predstavil projekt gradnje spominskega doma. Sledil je kulturni program, ki so ga pripravili učenci z učitelji iz osnovne šole Puconci in še nekaj drugih glasbenih zborov oz. skupin. Blagoslovitev doma je opravil škof mag. Geza Erniša.

Spominsko bogoslužje, posvečeno Štefanu Küzmiču, je bilo prav tako 29. novembra v evangeličanski cerkvi v Bodoncih, kamor danes pripadajo evangeličani njegove rojstne vasi Strukovci.

Oktobra je Evangeličanska cerkvena občina Bodonci izdala zloženko *Štefan Küzmič: 1723–1779.* Uredila in besedilo zanjo napisala je Zdenka Jelenovec.

Na evangeličansko pobudo je bila prav tako pripravljena in izdana poštna znamka z vrednostjo A. Na znamki je reproducirana naslovnica Küzmičevega prevoda *Nouvega zákona.*

Posnet je bil tudi dokumentarni 25-minutni film o Küzmičevem življenju in delu z naslovom *Števan Küzmič – glasnik Božje besede in svetovljan.* Pripravila sta ga režiser Milovoj Roš in mag. Franc Kuzmič, izdala pa Občina Puconci. Mladi režiser Aleš Nadai pa je pripravil skoraj polurni dokumentarni film o evangeličanih v Prekmurju nekoč in danes.

Leta 2009 je bilo tudi veliko zapisov in objav v sredstvih javnega obveščanja, tako doma kakor na tujem. Nekatere razprave so prav tako še v pripravi ali pa že čakajo na izid.

Že ta bežen pregled pove, da je bilo letos dokaj veliko dogodkov, ki so spominjali na tega velikega človeka, ni pa bilo časa, da bi odkrili še kaj novega in pomembnega, čeprav je še veliko neobdelanega, nepojasnjenega in neodkritega.

Franc Kuzmič

GOVOR ALENKE ČERNELIČ KROŠELJ

ob odprtju Spominskega parka Jurija Dalmatina v Krškem*

Ko je leta 1551 Adam Bohorič v eni izmed mestnih hiš pod krškim gradom prvič stopil pred svoje učence, sinove dolenjskih plemičev, se še ni zavedal, da le nekaj korakov stran odrašča majhen deček z imenom Jurij Dalmatin, s katerim bosta prehodila številne skupne poti in postala več kot učitelj in učenec; postala bosta prijatelja, ki bosta združila in združevala različne generacije, različne poglede in pustila neizbrisne sledi.

V času Dalmatinovega rojstva se je v Krškem kratek čas domnevno skrival tudi Primož Trubar. Njihova prepletena usoda je bila tako že kmalu povezana tudi s Krškim, predvsem pa se je njihovo življenje prepletalo, kot se prepleta življenje treh povezanih generacij, starejšega – učitelja in mecena – Primoža Trubarja, ki je postavil temelje, srednjega – učitelja in spodbujevalca – Adama Bohoriča in najmlajšega – učenca in uresničevalca najpomembnejših nalog – Jurija Dalmatina.

O Primožu Trubarju vemo veliko, raziskovanje sledi Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina v Krškem pa je bila in je še vedno izjemno napeta detektivka. Vemo, da je bil Bohorič najverjetneje rojen v okolici Brestanice, zagotovo na Štajerskem. Domnevamo, da je mladi, komaj 6- ali 7-letni Dalmatin vstopil v Bohoričevo šolo že leto po odprtju. Sam je zapisal, da je Krčan, saj se je pod pismo deželnim stanovom, napisano 17. junija 1569 v Tübingenu, podpisal »Jurij Dalmatin, iz Krškega«. Po-

* Več o tem na str. 33–34.

znamo njune poti, ki so ju odpeljale iz našega mesta najprej na Nemško, potem pa nazaj na Kranjsko. Iskanje njunih sledi, predvsem pa sledi njunih družin je zgodba, ki vključuje morebitne Bohoričeve potomce oziroma sorodnike tudi v naši občini, saj poznamo številne Bohoriče, Bohorče, priimek Dalmatin pa je iz naših krajev izginil. Vemo, da je Dalmatin leta 1571 obiskal svoje revne starše v Krškem, omenja jih v pismu, vendar ne omenja morebitnih bratov in sestra. Z ženo Barbaro sta pokopala vseh šest svojih otrok, ostalo je njegovo delo.

Pomemben del raziskovalnega dela, ki sem ga imela čast opraviti v preteklih letih, sem namenila iskanju njune podobe. Za Bohoriča ni najti podatkov, Dalmatin pa naj bi bil lep in visok – oba pa požrtvovalna »delavca« in navdušenca, preprosta in ponižna Božja služabnika, ki sta hotela poskrbeti za izboljšanje položaja tako slovenskega jezika kot Slovencev.

Ne glede na to, da ne poznamo njune fizične pojavnosti, pa lahko umetnik s poznavanjem življenja in dela ustvari podobi Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina, ki vizualno predstavljata njune osebnosti, delo, pomen, duh časa in zagotovljata vizualno – simbolno vez med sedanjostjo in preteklostjo. Tako kot je to uspelo tudi Vojku Pogačarju; združil je tri generacije, tri može, jih zaobjel v krog in izpostavil tistega, ki je uresničil skupne želje in ideje. Kot je zapisal Igor Grdina:

»Ob Trubarju, ki mu ni mogoče odrekati ne genialnosti ne vizionarnosti, rase tudi veličasten Dalmatinov lik. Človek, ki je pred svojim štiridesetim letom čisto sam poslovenil *Biblijo*, je moral biti talent, kakršen se med Alpami in Jadranom ne rodi prav pogosto. Svojo eksistenco je posvetil *Knjigi*, ki je dejansko postala njegova podoba. Priznajmo: skorajda ne pogrešamo slike njegovega obraza. S prevodom *Svetega pisma* nam je o sebi povedal vse, kar je bilo zares potrebno.«

Kot raziskovalka in častilka dediščine se zahvaljujem pobudnikom obnove in poimenovanja parka ter postavitve obeležja. Upam, da s tem zgodba o utrjevanju pomena Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina v naši zavesti še ni končana. Začela se je že z opisom njunega dela in zaslug v Valvasorjevi *Slavi Vojvodine Kranjske*, nadaljevala v Lapajnetovi knjigi *Krško in Krčani*, prvič ozavestila s poimenovanjem dveh osnovnih šol, Brestaniške leta 1967 in Krške leta 1971, ponovno umestila z doprsji v Gaju zaslužnih občanov v starem krškem mestnem jedru leta 2006 in danes še dopolnila z monumentalnim obeležjem ob osnovni šoli, ob kraju učenosti, ki prav tako združuje različne generacije, predvsem pa vzgaja in uči, da se z zavedanjem bogate preteklosti veselimo naše prihodnosti. Tako kot so se je pred mnogimi leti veselili in jo soustvarjali Trubar, Bohorič in Dalmatin.

POČASTITVE DNEVA REFORMACIJE 2009

Letošnje počastitve slovenskega državnega praznika ***dan reformacije*** *so potekale po zaslugi številnih in različnih pobud. Poleg osrednje državne proslave v Cankarjevem domu v Ljubljani 30. oktobra, na kateri je govoril predsednik Državnega zbora Republike Slovenije dr. Pavel Gantar, so vzbudile pozornost tudi prireditve na različnih koncih Slovenije, med njimi 23. oktobra v Gornji Radgoni (župan Anton Kampuš in slavnostni govornik akademik prof. dr. Boštjan Žekš, minister), 28. oktobra v Mariboru (Miran Potrč, podpredsednik Državnega zbora RS), 29. oktobra v Murski Soboti (dr. Cvetka Hedžet Tóth, profesorica na Oddelku za filozofijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani), 29. oktobra v Krškem (Vojko Pogačar, akademski slikar), 30. novembra v Velenju (Vlado Vrbič, ravnatelj Knjižnice Velenje), 31. oktobra na Rašici (mag. Viktor Žakelj, predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar), 5. novembra v Brežicah (Milena Jesenko, profesorica in podžupanja Občine Brežice). V našem društvenem glasilu objavljamo govore slavnostnih govornikov in nato dodatne podatke o proslavah, deloma v samostojnih prispevkih in deloma v poročilih o delovanju podružnic Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Zahvaljujemo se vsem, ki so prispevali gradivo in podatke, zlasti Alenki Černelič Krošelj, mag. Mariji Kuhar, Vladimiri Violeti Mesarič in Juretu Pianu.*

Številne, čedalje bolj dognane in med domačini utrjene proslave v različnih slovenskih krajih dokazujejo, da se je dan reformacije uveljavil ne samo kot praznik slovenskih evangeličanov in drugih iz reformacije izvirajočih verskih skupnosti, temveč kot splošna slovenska počastitev slovenskega kulturnega izročila in hkrati kot odločno prizadevanje za ohranjanje in razvijanje slovenske duhovne, narodne, kulturne samobitnosti ter za poglabljanje že stoletja trajajočega dejavnega sodelovanja v evropskih verskih, duhovnih in kulturnih tokovih. Osrednje, t. i. državne počastitve, na katerih so s slavnostnimi govori nastopali ugledni nosilci političnih, kulturnih in znanstvenih nalog, so takšni ozaveščenosti o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti dajale vrhunski in vso skupnost državljanov povezujoči poudarek.

PAVEL GANTAR, PREDSEDNIK DRŽAVNEGA ZBORA REPUBLIKE SLOVENIJE, V LJUBLJANI

31. oktobra 1517 je Martin Luther na vrata wittenberške cerkve pritrdil 95 tez in sprožil obsežno gibanje, ki je spremenilo duhovno podobo Evrope in usmerilo njen nadaljnji kulturno-politični razvoj. Silovit, versko motiviran in humanistično opogumljen jezikovno-politični val, ki je z reformacijo zajel Evropo, je dosegel tudi slovenski prostor. Reformacija in z njo protestantsko gibanje je na Slovenskem pustilo neizbrisen pečat – postavljeni so bili temelji za kulturni razvoj in napredek slovenskega ljudstva.

Slovenci se verjetno premalo zavedamo pomena, ki ga ima za nas in za sodobno slovensko družbo današnji praznik. Zahvaljujoč Primožu Trubarju – osrednji osebi slovenske reformacije, smo Slovenci dobili prvo tiskano knjigo v slovenskem jeziku – v skupnem jeziku, ki je temeljni povezovalni element vsakega naroda in sestavni del njegove zavesti.

Vse do reformacije je bil slovenski jezik v precej nezavidljivem položaju. Čeprav mu tisočletne zgodovine ni mogoče oporekati, sta mu vstop na področje duhovnega, kulturnega in političnega življenja kratili prevladujoča latinščina in nemščina. Slovenski jezik je v času pred Trubarjem obstajal v obliki mnogoštevilnih razdrobljenih narečnih govoric, uporabljanih le v nezahtevni, vsakodnevni rabi preprostega slovenskega prebivalstva, in se je kot takšen le s težavo prilagajal potrebam časa. S Primožem Trubarjem, začetnikom in utemeljiteljem knjižne slovenščine, se je za Slovence jezikovno in narodnostno začelo novo obdobje. Skupni jezik je med slovenskim ljudstvom okrepil in utrdil zavest o skupni pripadnosti, povezanosti in skupni zgodovinski usodi, ki nam je omogočila, da smo napredovali tudi kot narod.

Primož Trubar je nenadomestljivo zaznamoval svoj čas. Podaril nam je prvo tiskano knjigo v slovenskem jeziku in nas povezal s takratno sodobno Evropo. Z več kot dvajsetimi knjigami, ki jih je napisal, je izkazal literarno zmožnost slovenskega jezika, ki so mu zaradi stoletja dolge odrinjenosti nemalokrat očitali togost, provincializem, barbarskost in literarno nesposobnost. Slovence, ki so v tistem času znali brati, je s svojimi deli razločno in jasno nagovoril.

Philopatridusa Iliricusa oziroma Rodoljuba Ilirskega, kot je Primož Trubar sebe imenoval, sta zaznamovala ljubezen do domovine, do njegovih »lubih Slovencev« in prepričanje, da je skupen jezik najpomembnejše, kar združuje. Zato je preprostemu slovenskemu ljudstvu, potisnjenemu na kulturno in jezikovno obrobje, skušal približati slovensko besedo in kulturo. In kljub temu, da svojih rojakov zaradi preganjanosti ni mogel nagovoriti z živo besedo, ni obupal. V pristnem, iščočem duhu reformacije se je odločil za težjo pot – Slovence je nagovoril s knjigo, s pisano besedo v domačem slovenskem jeziku.

Primož Trubar je gotovo eden najpomembnejših oblikovalcev slovenske kulturne zgodovine. Postavil je temelje slovenskega knjižnega jezika in s tem temelje narodnega samozavedanja, samozavesti in obstoja. Slovenski jezik je povzdignil v krog razvitih knjižnih in liturgičnih jezikov Evrope in slovenski etnični skupnosti zagotovil mesto na zemljevidu ljudstev, ki so v burnih časih uspeli preživeti in se konstituirati kot narod. Z jezikovno uveljavitvijo je najprej med drznimi narodnimi buditelji, pozneje pa tudi med ostalimi Slovenci sprožil združevalne procese in zavest o skupni pripadnosti. S tem je prebudil narodno zavest svojega ljudstva ter naredil prvi drzni korak na dolgi poti narodove kulturne in politične samostojnosti.

Lansko, Trubarjevo leto je prineslo vrsto raziskav, monografij in zbornikov o Trubarju in drugih reformatorjih 16. stoletja. S tem pa se naše zanimanje za ta pomembni čas seveda ni končalo: v pripravi je obsežen slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, izhajajo *Zbrana dela* Primoža Trubarja, prav prejšnji teden pa nas je razveselila izdaja Trubarjevega *Katekizma* v sodobni slovenščini.

Negovanje in ohranjanje spomina na to večkrat prezrto obdobje naše zgodovine, predvsem pa na slovenske reformatorje je potrebno, saj nam je prav ta čas in vizionarsko ter napredno delovanje slovenskih protestantov omogočilo, da smo iz razdrobljenega, preprostega ljudstva prerasli v narod, ki se zaveda svoje vrednosti in samobitnosti. Omogočilo nam je, da smo »stali inu obstali« vse do današnjih dni.

Spoštovani, današnji dan in današnji dogodek je prav gotovo tudi priložnost, da za trenutek izstopimo iz varnih interpretacij preteklosti, ter se vprašamo odkrito in neposredno, kako je z nami danes. Slovenija je po letu 1990 stopila na pot osamosvojitve ter gospodarskih, družbenih in političnih sprememb, na pot, ki smo si jo sami izbrali in jo tudi hoteli. Če hočemo priznati ali ne, se je slovenska družba v slabih dvajsetih let zelo spremenila. Od družbe, v kateri smo bili (skoraj) vsi »enaki v pomanjkanju«, smo se postopoma spremenili v družbo, ki se je opazno razslojila in uveljavila razlike v bogastvu, družbenem položaju, političnem vplivanju. Seveda takšne razlike niso nič nenavadnega, morali smo se jih zavedati, ko smo ponovno uveljavili svobodno gospodarsko pobudo in preobrazili nekdanjo »družbeno« lastnino. Čeprav se zavedam, da se nemara ne bodo vsi strinjali z menoj, vendarle trdim, da smo od takšnega razvoja, navzlic uveljavljajočim se razlikam, imeli korist vsi, da se je kvaliteta življenja izboljšala in povečal

nabor in izbor družbenih in osebnih priložnosti za veliko večino prebivalstva.

Toda danes ob gospodarski in finančni krizi, pojavu, na katerega smo morali računati in je velikemu številu naših sodržavljank in sodržavljanov omajal pričakovanja in zaupanje v prihodnost, se vendarle postavlja vprašanje, ali so vse te razlike, ki izhajajo iz lastniške transformacije, legitimne in upravičene. Ali so plod dela, sposobnosti in prizadevnosti ali pa vsaj nekatere temeljijo na privilegiranih dostopih do informacij, moči in finančnih virov? Ali je mogoče razumeti in sprejeti »slovenski kapitalizem« v prvem desetletju novega tisočletja kot neomejeno »slo« po bogatenju, ki ga razkrivajo osupljive razlike v dohodkih in lastnini, in če že hočete, v pojavu »tajkunstva«? Sprožajo se vprašanja o etičnosti kapitalizma in družbene ureditve, v kateri živimo!

In na tem mestu, spoštovane in spoštovani, se ponovno vračam k protestantizmu na nekoliko neobičajen način. Marsikomu je seveda znano ime nemškega sociologa Maxa Webra, ki je v svojem delu *Protestantska etika in duh kapitalizma* iz začetka prejšnjega stoletja razvoj modernega racionalnega kapitalizma povezoval z lastnostmi protestantske etike in je med drugim vzpostavil tudi razliko med, recimo temu, »plenilskim kapitalizmom« in racionalno težnjo po pridobivanju dobička. Ne zamerite mi, če navedem nekoliko daljši citat iz njegove uvodne opombe v to znamenito delo:

»Kapitalizem sam po sebi ni ustvaril niti 'pridobitniškega gona' niti 'težnje po dobičku' – po kar se da najvišjem možnem denarnem dobičku. Take težnje najdemo pri natakarjih, zdravnikih, kočijažih, lahkoživkah, podkupljivih uradnikih, vojakih, roparjih, križarjih, obiskovalcih igralnic, beračih; lahko rečemo pri vseh vrstah ljudi, v vseh obdobjih in v vseh deželah sveta, povsod, kjer obstaja ali pa je obstajala objektivna možnost zanje. Že v otroškem vrtcu kulturne zgodovine bi morali enkrat za vselej prenehati s takim naivnim pojmovanjem kapitalizma. Brezobzirno pridobitniško hlastanje sploh ni značilno za kapitalizem, še manj pa je to njegov duh. Kapitalizem naj bi pomenil omejevanje ali pa vsaj racionalno umirjanje tega iracionalnega gona. Vsekakor pa je identičen s težnjo po zmeraj novem dobičku v kontinuiranem racionalnem kapitalističnem podjetju: s težnjo po racionalnosti.«

Menim, da ni boljšega nastavka za sodobno razpravo o etičnih razsežnostih sodobnega 'slovenskega kapitalizma' in o njegovih družbenih, gospodarskih in političnih posledicah, kot so te sto let stare besede. »Brezobzirno pridobitniško hlastanje«, kot ga poimenuje Weber, spodjeda racionalno jedro kapitalizma, kot smo to lahko nazorno opazili ob sedanji gospodarski in finančni krizi, hkrati pa, kar je nemara še huje, ljudi oropa za priložnosti in svobodo izbire, ki bi jo sicer morali imeti, če želimo slediti svojemu prepričanju o svobodni in odprti družbi.

Spoštovani, če so razmeroma zapletena razmišljanja Maxa Webra o povezavi med protestantsko etiko in »duhom kapitalizma« vsaj približno ustrezna, se mi za zaključek ponuja naslednja misel:

Protestantizem je, tako kot sem nakazal na začetku, jezikovno-kulturno prerodil Slovence; pripravil pogoje za poznejšo narodno uveljavitev; z začetkom kodifikacije slovenskega jezika v moderni jezik je slovenščino vzpostavil ne samo kot jezik podeželja, temveč tudi kot jezik meščanstva in kot univerzalno sredstvo sporazumevanja v našem prostoru; vzpostavil je jezikovno prostorsko identiteto, ki je ni bilo več mogoče izbrisati. Te zasluge so nesporne in neminljive. Ampak v luči današnjega duhovnega trenutka bi si nemara želeli še več: da bi se nas protestantizem dotaknil še bolj, tudi v njegovem gospodarsko-kulturnem in racionalnem temelju. Da ne bi ostal samo spomin, da bi tudi danes »racionalna etika« obvladovala naše ravnanje. Da bi znali razumeti besedo »omejevanje«!

Vsem, še posebej pa protestantkam in protestantom v Sloveniji, želim prijeten praznik z željo, da bi ga razumeli tudi kot iskanje novih odgovorov na izzive sedanjega časa!

AKADEMIK BOŠTJAN ŽEKŠ V GORNJI RADGONI

V veliko čast mi je, da vas lahko pozdravim in nagovorim tukaj v Gornji Radgoni na že tradicionalni, enajsti proslavi dneva reformacije, ki ga praznujemo 31. oktobra. Jeseni leta 1517 je namreč Martin Luther poslal cerkvenim dostojanstvenikom svojih petindevetdeset tez proti zlorabi odpustkov, ki naj bi jih bil 31. oktobra nabil na vrata cerkve v Wittenbergu. Na to lahko gledamo kot na začetek reformacijskega gibanja in začetek nastajanja nove evangeličanske Cerkve. Zato je pri nas dan reformacije sicer malo bolj praznik naših evangeličanov, Pomurcev in Prekmurcev, je pa seveda tudi izjemno pomemben za vse Slovence, saj se ob tem spominjamo velikega prispevka naših protestantov, ki so v 16. stoletju postavili temelje slovenski književnosti ter slovenskemu knjižnemu jeziku in s tem temelje sodobne slovenske kulturne samobitnosti.

Pri tem se ne spominjamo samo Primoža Trubarja, očeta prve slovenske knjige, katerega 500. obletnico rojstva smo slavili lani, ampak vseh treh generacij teh bistrih, prizadevnih, razgledanih in dejavnih mož, ki so v 16. stoletju zgradili kulturno podlago za sodobno slovenstvo s šolami, tiskarno in utrditvijo slovenščine kot cerkvenega in javnega jezika. Prav letos se spominjamo 420-letnice smrti Jurija Dalmatina in 425-letnice njegovega prevoda celotne *Biblije*, starega in novega testa-

menta, kar je bil nedvomno vrhunec drugega protestantskega rodu. Ta *Biblija, Tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testamenta*, je v svetu ena od prvih dvajsetih v narodnih jezikih in je izjemen dosežek naroda, ki je prišel do svoje države šele več kot 400 let kasneje.

Tudi po katoliški prenovi se je pri nas ohranilo protestantsko izročilo. Še naprej se je uporabljala Dalmatinova *Biblija* in tudi prva katoliška, Japljeva izdaja *Biblije* dvesto let pozneje se je močno opirala nanjo. Po obdobju protestantov so drugi gradili na njihovi dediščini, pa če so se tega zavedali ali ne. Tudi Janez Vajkard Valvasor ob koncu stoletja, na začetku katerega je prevladala katoliška prenova, v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* s pohvalnimi besedami prikaže delo protestantov kot utemeljiteljev slovenske književnosti. Razvoj se nadaljuje prek Academiae operosorum, Zoisa, Prešerna, Slomška, Cankarja, do samostojne slovenske države. Lep primer razvoja, ki sloni na delu predhodnikov, čeprav morda na krajši časovni skali včasih zgleda, da gre za prelome in uničevanje lastne dediščine.

Prazniki, kot je današnji, ne služijo le poveličevanju naših prednikov in s tem nas samih, ampak lahko iz delovanja naših protestantov dobimo tudi koristne napotke za naše sedanje življenje in delo. Eden od najvažnejših prispevkov protestantov je seveda slovenski knjižni jezik, jezik za vse Slovence, jezik, v katerem so bili sposobni izraziti tudi tako zahtevne tekste, kot je *Biblija*, jezik, ki je bil odprt spremembam. To dragoceno dediščino smo prevzeli od njih in jo moramo gojiti naprej. V duhu protestantov: strpno in odprto moramo skrbeti za razvoj in krepitev jezika, da se bo prilagajal novemu svetu in da bo sposoben izražati najsubtilnejša razmišljanja in najbolj zapletena znanstvena dognanja. Jezik moramo razvijati in gojiti, ni pa se treba izčrpavati v njegovi obrambi, saj nam ga nihče ne namerava uničiti. Naš jezik ni ogrožen, oziroma je ogrožen prav toliko kot drugi jeziki; le skrbeti moramo zanj. To pa je naloga vseh nas, ne le naših slovenistov, ki bi bili, se zdi, včasih pripravljeni prevzeti to breme kar nase.

Drugi nauk naših protestantov za današnjo rabo sledi iz tega, da so se obračali na vse »ljube Slovence«, ne da bi upoštevali meje med deželami. Tudi danes moramo razmišljati o vseh Slovencih, tistih tukaj doma, ki bodo morda tudi za neko obdobje odšli v tujino, tistih v zamejstvu, ki žive in ohranjajo našo narodno kulturo na ozemlju, kjer so od nekdaj živeli, in tistih v tujini, ki so se izselili iz ekonomskih ali političnih razlogov ali pa tam študirajo in bodo tam ostali ali pa se bodo vrnili domov. Vsi ti morajo tvoriti enotno narodno občestvo, ki se med seboj izmenjuje in oplaja ter tudi aktivno vpliva na prihodnji razvoj države Slovenije. Seveda je treba k temu občestvu dodati tudi vse tujce, ki so živeli in delali ali ki sedaj živijo in delajo v Sloveniji. Le tako nas bo več.

Morda iz naukov reformacije lahko povzamemo tudi napotke za obnašanje v teh težkih, kriznih časih, ko ne zaupamo več niti sebi niti ljudem niti Bogu. Vrniti se moramo k temeljem reformacije, ki sloni na odgovornih posameznikih. Nihče ne more lastne odgovornosti prenašati na druge, kar ne velja le v razmerju do Boga, ampak za prav vse, kar počnemo. Samo skupnost samostojnih, ustvarjalnih in odgovornih posameznikov premika svet in zgodovino. Tudi v tej krizi mora vsak od nas po svoji najboljši moči prispevati za svojo dobrobit in za dobrobit družbe kot celote. Ne iščimo napak pri drugih, ampak raje popravljajmo svoje. Ob tem moramo biti samozavestni (ne samozadovoljni), pogumni in odprti v svet, ki se ga ne smemo bati. Že naši protestanti so po eni strani verjeli v slovenski narod, po drugi pa so bili evropski Slovenci in so delovali v širokih srednjeevropskih okvirih s prepričanjem, ki nas mora voditi tudi danes, da nismo tako veliki, da bi se lahko brez škode zapirali vase, in tudi ne tako močni, da ne bi morali nenehoma pazljivo skrbeti zase.

Z današnjo proslavo izražamo svojo privrženost raznolikosti, pluralizmu, toleranci in pozitivnemu razmišljanju. Spoštujmo pozitivna dejanja vseh naših prednikov in naših sodobnikov, njihove napake, zmote, negativna dejanja pa prepustimo pozabi! V tem smislu vsak od nas in od naših prednikov nekaj malega prispeva k sijajni slovenski zgodovini, katere sijajnosti pogosto ne želimo videti in katere osnovo tvorijo dela naših protestantov, ki se jim danes zahvaljujemo. Prav zaradi tega nam ni treba preveč zagrizeno brskati po napakah iz preteklosti, ampak »glejmo naprej«. In bomo »stali in obstali«. In še kaj drugega.

MIRAN POTRČ V MARIBORU

Govoriti ob dnevu reformacije ne pomeni, govoriti le o enem od pomembnih obdobij slovenske zgodovine. Pomeni mnogo več. Pomeni govoriti o času, ko je nastajal slovenski knjižni jezik, ko so bile tiskane prve slovenske knjige, ko nastajajo prve slovenske šole in ko se prvič tudi v cerkvenem obredu lahko govori slovensko. Istočasno je to čas, ko se prvič za ves slovenski kulturni in narodnostni prostor uporabi poimenovanje Slovenci. Ko se tudi pri Slovencih, še neizoblikovanem narodu, krepi medsebojna povezanost in ko Slovenci zase in za druge narode v Evropi tudi sami pričenjamo postajati razpoznaven narod. Protestantizem in reformacija hkrati večata tolerantnost do drugače mislečih, krepita možnost in pravico do lastnega razmišljanja in preseganja ozkih in togih verskih in tudi drugih dogem, odpirata možnost večje svobode in napredka. In za to, da smo bili tudi v tem obdobju del takrat najnaprednejsih pogledov in gibanj v Evropi, se imamo zahvaliti slovenskim protestantom, ki so nam to omogočili in zagotovili.

Ker so nosilci vsakršnih gibanj in usmeritev, naprednih pa tudi nazadnjaških, vedno ljudje, je treba poudariti, da je bil glavni nosilec teh teženj in ciljev Primož Trubar, katerega petstoto obletnico rojstva smo praznovali preteklo leto. In kakor je zapisano v *Enciklopediji Slovenije*, »je Primoz Trubar osrednja osebnost slovenske kulturne zgodovine. Čeprav so bila njegova dela od 1596 dalje na indeksu katoličanom prepovedanih knjig, se je njegov knjižni jezik, ki je bil odprt k spremembam, obdržal in razvijal dalje. Njegova dela so nastajala v znamenju protestantskih idealov ter velike ljubezni do domovine in »ljubih Siovencev«. Po zgledu nekaterih drugih reformatorjev se je odlocno zavzemal za razmah šolstva. Trubar je bil prvi poimensko znani avtor slovenskih pesmi. Njegova dela, ki so vsa nastala iz religioznih pobud, pa močno presegajo zgolj verski pomen.

Primoža Trubarja ni brez protestantskega gibanja in reformacije v Evropi. In protestantizma kot verskega, kulturnega, nacionalnega in tudi političnega gibanja na Slovenskem ni brez Primoža Trubarja in njegovih učencev Jurija Dalmatina, Adama Bohoriča in drugih.

Protestantizem kot kritika delovanja takratne Rimskokatoliške cerkve je za edini vir verovanja postavil *Sveto pismo* in kritiziral nepravilnosti v Cerkvi ter njena dvomljiva ravnanja. Zato so ga v uradni Cerkvi odklanjali in ukrepali s preganjanjem, tudi izobčevanjem njegovih nosilcev. Na Slovenskem se je le deloma ohranil. Uradna Rimskokatoliška cerkev – razen izjem – ga je dolgo časa bolj zamolčevala kot pa enakopravno obravnavala. Nekaj takih teženj in poskusov, zmanjševati njegov vsesplošni pomen za slovenski narod, je bilo opaziti tudi še do nedavnega.

Zato je prav poudariti, da je v okviru protestantizma, na podlagi nauka Martina Luthra in s prizadevanji prekmurskih protestantov, zlasti Števana Küzmiča, nastala, se ohranila in se utrdila Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi v Sloveniji. Ta, nedvomno avtohtona cerkev na Slovenskem deluje danes v 13 cerkvenih občinah, ki so že sedem let združene v škofijo, pred tem pa v senoriat, in šteje okoli 20000 vernikov. Njena vloga in pomen sta nenadomestljivi ne le za njihove vernike, temveč nesporno prispevata veliko tudi k spoštovanju ustavnega načela o svobodi vesti in veroizpovedi, posebej pa k ustavnemu načelu o ločenosti Cerkve in države ter o enakopravnosti vseh verskih skupnosti. Zaradi spoštovanja človekovih pravic, zaradi mnogih zgodovinskih okoliščin in tudi zaradi različnih pogledov na način njihovega udejanjanja danes, je prispevek Evangeličanske cerkve pri resevanju teh vprasanj pomemben.

In zato je še kako pomembno, utrjevati vlogo in pomen Primoža Trubarja kot osrednje osebnosti slovenskega protenstatizma in reformacije. Upam, da bodo k temu prispevala tudi prizadevanja skupine poslank in poslancev v Državnem zboru, da na pobudo staroste slovenskih pisateljev, gospoda Borisa Pahorja, »tudi Primož Trubar, kot najbolj pomembno ime v slovenski kulturni in nacionalni zgodovini, ob Francetu Prešernu dobi svoj prostor v koledarju slovenskih državnih praznikov«, kot je v pismu Državnemu zboru zapisal slovenski center PEN.

Slovenci nismo velik narod. Toda v svoji zgodovini smo imeli velike ljudi in velika dejanja. Prav je, da smo nanje ponosni. Da objektivno prikazujemo in častimo njihov pomen. Da njihovo resnično vrednost prenašamo mladim rodovom, saj tega ne bo storil nihče namesto nas. To mora veljati tako za starejšo kot tudi za našo polpreteklo zgodovino. In posebej pri slednji tako pogosto zamolčimo bistvo. Zato je, tudi v povezavi s protestantizmom in reformacijo, treba povedati, da sta za obstoj in razvoj Slovencev v vsej naši zgodovini posebej pomembno vlogo vedno imela

slovenski jezik, njegovo ohranjanje in bogatenje ter v novejši zgodovini tudi odporništvo in boj za našo nacionalno svobodo in razvoj. To velja tako za Maistrove borce za severno mejo, za upor Tigra proti fašizmu, za naš narodnoosvobodilni boj v času 2. svetovne vojne in za našo državno osamosvojitev.

Spostovani, imamo svojo državo. Dosegli smo zavidljiv napredek. Smo enakopravna članica vseh pomembnih mednarodnih organizacij in spoštovani v Evropi in svetu. Nihče nas ne ogroža. Premisliti moramo, koliko si življenja ne otežujmo sami.

Priznajmo si, da smo bolj ali manj vsi soodgovorni za pretekle odločitve. Ni dvoma, da je bil demokratični in mirni prehod iz jugoslovanskega modela socializma v demokratični večstrankarski parlamentarni sistem in moderno tržno gospodarstvo prava odločitev. Toda – ali smo od takrat dalje mi in ves moderni svet storili prave korake, da bi zagotavljali ekonomske, socialne in politične pravice vsem, je že drugo, zelo zahtevno in resno vprašanje. Bojim se, da nismo. Tudi v Sloveniji ne. Da nismo pravočasno preprečili nesprejemljivih socialnih razlik. Da smo dovolili spremembe v lastniski strukturi tako, da tisti, ki so delali in ustvarjali desetletja, zdaj izgubljajo delo, imajo plače, ki niso niti za prezivetje, in ne vedo, kdaj bodo lahko odšli v pokoj.

Drugi, ki so znali uporabljati nejasne predpise in izkoriščati svoj položaj za prisvajanje, pa so postali bogataši in danes mislijo bolj, kako bodo svoje bogastvo ohranili, kot pa, kako bodo preživeli delavci, ki so ostali brez vsega. Gotovo večina ne soglaša, da je v zadnjih letih prišlo do vse manjšega upoštevanja dela in povzdigovanja vloge kapitala in maloštevilnih lastnikov kapitala. Res je pomembna politična svoboda in enakost in te je, vsaj na papirju, gotovo več. Toda večini zaposlenih so pomembne tudi ekonomske pravice, teh pa je mnogo manj, kot jih je bilo pred leti. To seveda ni posebnost Siovenije. S temi problemi se srečuje ves svet. In to nam kaže, da je v krizi tudi liberalni kapitalizem in povzdigovanje kapitala in profita in da bo torej tudi danes aktualno razmišljati,

kako na novo reformirati družbo, da bo res zagotovljena večja enakost, večja solidarnost in večja skrb za splošno korist in našo skupno bodočnost.

Zato je utemeljen poziv k razumu in strpnosti. Zato je treba razumeti, da krizni čas zahteva tudi razumna odpovedovanja in predloge dolgoročnih reform. Vendar takih, ki bode sprejemane v sodelovanju z ljudmi, v katere bo zaupanje, da bode res ustvarile ne le ekonomsko bolj učinkovito, temveč tudi pravičnejso družbo. To mora biti naš cilj in naša odgovornost.

Hvala za vašo pozornost. Vse dobro vam, vsem evangeličanom in drugim protestantom, vse dobro Sloveniji!

CVETKA HEDŽET TÓTH V MURSKI SOBOTI

Spoštovani gospod škof, spoštovano občinstvo na današnji svečanosti ob dnevu reformacije.* Protestantizem utemeljujemo vsekakor na religiozni podlagi oz. substanci in zdaj, po 500. obletnici Trubarjevega rojstva, govorimo o reformaciji kot protestantskem krščanstvu in o značilnostih sedanje moderne dobe, ki je s tem povezana. Tu je nujno poudariti in izpostaviti odnos med protestantizmom in nekaterimi značilnostmi zahodne civilizacije, kot so moderni individualizem, praktično dejavna ponotranjena etičnost, tudi podjetniška usmerjenost, načelo verske svobode in tolerance, ločenost Cerkve od države itd. Naj omenim, da je ena najbolj nosilnih komponent protestantizma kultura in z njo povezan sistem izobraževanja; tako je reformacija implicirala celo nekatere komponente zdajšnjega, sodobnega koncepta vseživljenjskega učenja – in še bi lahko naštevala.

V posthistorični, postutopični, postupanjski, skratka v postmoderni dobi smo, a ta je še vedno zaznamovana s politiko, ki je povsem zasvojila 20. stoletje. Utrujeni od včerajšnje politizacije, ki nas je oropala doživljanja življenja v njegovi neposrednosti in nas pahnila celo v dolgotrajno otožnost in naveličanost življenja, se znova vračamo k etiki in kulturi, ker z njima spet osredinjamo svoje življenje. Seveda te pristne doslednosti ne moremo negovati na podlagi etike, razumljene kot tiranija dobrega, kajti ravno takšno dolgotrajno nasilje je etiko v preteklosti spreminjalo v tiranijo proti naravi in proti umu. Smisel etike je vsekakor v tem, da nihče nikomur ne povzroča trpljenja in da vsak človek zavestno opušča vsakršno dejavnost, ki bi lahko povzročila trpljenje drugemu človeku, zato je *neminem laede* (nikomur ne škoduj) temeljno načelo pravičnosti. To načelo protestantizem razume celo kot *dolžnost*, ki izhaja iz nečesa brezpogojnega.

Etično ozaveščeno in prizemljeno bivanje izhaja iz tega, da sta samospoznanje in spoznanje sveta enoten in neločljiv proces, iz katerega sledi, da je in ostaja resnična vsebina vse morale *suum cuique* (vsakomur svoje) in *neminem laede, imo omnes, quantum potes, iuva* (nikomur ne škoduj, temveč pomagaj vsem, kolikor moreš). S tem so ponazorjeni jasni in enoumni teoretično-metafizični temelji *pravičnosti* in *človekoljubja*. Tudi država kot organizirana skupnost mora skrbeti za pravičnost, da ne bi nihče trpel zaradi nepravičnosti, kajti solidarnost je ta-drugo pravičnosti. Kjer ni solidarnosti, pravičnosti in poštenosti, tam ni miru – mi pa smo na svetu za to, da v svetu ustvarjamo mir, skratka, da svet mirimo, ne pa, da ga merimo v milijonih dobička in kapitala, kajti ni miru in ga ne bo brez socialnega miru!

Odnos med kulturo in etiko je bil življenjska preokupacija Alberta Schweitzerja, protestantskega teologa, filozofa, pastorja, kulturologa, glasbenika, Nobelovega nagrajenca, ki je s svojimi prispevki iz etike in kulture vplival na nastanek deklaracije svetovnega etosa iz leta 1993. Sam je opozoril, da nazor *spoštovanja do življenja* razume etiko kot obnašanje iz naše notranje nujnosti. Ta etika stremi k dovršitvi osebnosti in pri tem upošteva vso svetovno bit in življenje v njej, ki sta v času njegovega življenja že začeli kazati vse poteze ogroženosti. Iz njegovih kritičnih razmišljanj izhaja, da je bila kultura potisnjena v ozadje predvsem zaradi pojma napredka, ki se je vse preveč omejeval na tehnični in kvantitativni napredek, kvaliteta pa je ostajala nema. Za etične vzgibe je sodobna kultura postala preveč nedovzetna. V kulturi pa je najbistvenejša njena etična razsežnost, zato po Schweitzerju kultura tudi pomeni možnost etične dovršitve znotraj družbe. Vsak duhovni in materialni napredek vključuje neki kulturni pomen in *volja do kulture* je *univerzalna volja do napredka*, ki je predvsem v etičnem potrjevanju sveta in življenja. Etika, za katero se zavzema Schweitzer, je nekaj dejavnega, kot odgovornost, ki nima meja, skratka kot neomejeno razširjena odgovornost, ki jo je Schweitzer tudi konkretno živel v afriških pragozdovih v Gabonu in tam pri tem podal trajni, posnemanja vreden vzor.

Dovolite mi pa, da se najprej dotaknem vrednote verovanja, ki bi jo opredelila v duhu sodobne protestantske misli s pomočjo enega največjih sodobnih protestantskih teologov Paula Tillicha in v razmerah, v katerih se sprašujemo, kako verovati v svetu, ki je zaznamovan s trpljenjem dveh preteklih vojn 20. stoletja, z dejstvom Auschwitza in Hirošime, z naraščajočo agresivnostjo in vsesplošnim nihilizmom. Ta strašni gost novejše dobe že po Friedrichu Nietzscheju reče življenju NE, poguma za bivanje ni. Življenje v zdajšnjem času je – tudi zaradi naraščajoče socialne ogroženosti in celo bede – ogroženo

* Govornica je za objavo v društvenem glasilu pripravila skrajšan sestavek *O vrednotah sodobnega protestantizma* iz slavnostnega nagovora na proslavi dneva reformacije 29. oktobra v Murski Soboti.

do te meje, da ljudem prav tako pohaja pogum za bivanje samo. Odkod vzeti pogum za bivanje, ki je izpolnjeno z vsesplošno izgubo smisla? Tako religiji kot teologiji je naloženo, da se ukvarjata s temi vprašanji in da nanje tudi odgovarjata. In še bolj z vprašanjem, kako verovati v svetu, ki svetega ne premore več, skratka v profanem svetu. Tillich iz tega, kakšno vprašanje si v tem svetu postavlja moderni človek, ugotavlja: »To ni vprašanje antičnega človeka niti poznoantičnega iz krščanskega obdobja – vprašanje o odrešenju. Ni niti vprašanje grško-ruskega človeka – vprašanje o življenju, ki presega smrt. Ni niti vprašanje srednjega veka o višji naravi, v kateri je obstoječa narava ukinjena in dovršena. Ni niti vprašanje o milostljivem Bogu, katerega si je postavljal protestantizem, temveč je vprašanje o smislu.«

Vprašanje po smislu ni razumljeno kot eno izmed mnogih vprašanj, temveč je vprašanje, ki je po Tillichu univerzalno že zaradi tega, ker vključuje vprašanje »po smislu biti«, bivanja, obstoja vsega kar je. Zato je strah pred izgubo smisla v človeku zelo močan in kot tak primerljiv celo s strahom pred smrtjo. »Človek ima svojo bit le, kadar ustvarja smisel, kadar živi v smislu: praktično v smislu prava, etičnosti, države, v teoretičnem smislu gledanja, znanosti, umetnosti. Takšno življenje v smislu pa je utemeljeno v svobodi, v možnosti, da se smisel doseže, ali pa, da se izgubi. In ta možnost je dvojna možnost, ki je v vsakem človeku. In možnost, da človek izgubi svojo bit, da zgreši smisel, kakršnega ima bit, je tista, ki najgloblje ustvarja strah pred življenjem. Ta možnost se izraža v zadnjem, sebe in vse drugo pod vprašaj postavljajočem se vprašanju po smislu nasploh. Gledanje v fascinatno in demonično breztemeljnost absolutne nesmiselnosti življenja, to je človekov položaj in zato tudi položaj modernega človeka.« Eksistencialno razpoloženje modernega človeka sta strah in tesnoba, ki ju človek, če razpolaga z vero v nekaj brezpogojnega, skuša zakriti s pogumom in živeti ustvarjalno. Gibljemo se torej na ravni bit – strah – pogum.

Pogum je človekov odločni odgovor na vprašanje, kako se soočati že z najbolj konkretnim stanjem, v katerem živi človek v današnji dobi, kajti pogum kot nekaj povsem presežnostnega je predvsem etični pojem. Kot etični pojem sega na vsa področja človekovega bivanja, njegove korenine pa so globoko v človekovi biti, zato je treba pogum obravnavati najprej bivanjsko. »Pogum kot človeško dejanje je izraz vrednotenja in je zato etični pojem. Pogum za bivanje je moralno dejanje, v katerem človek potrjuje svojo lastno bit, čeprav so elementi v njegovi eksistenci v protislovju z njegovim samopotrjevanjem.« Kakšen pomen imata tu religija in vera?

Kaj je bistvo in resnica religije? Gotovo so v Tillichovi teologiji najprivlačnejši deli o religiji in verovanju. Tukaj ne odločata samo avtoriteta in tradicija, ampak najprej to, kar z vsem najbolj neposredno omogoča bivanje, namreč bit sama. Zato *logos o biti* in bit znotraj teologije prejme le bolj specifično oznako, namreč da je to, kar je in ostaja *brezpogojno*. Tillich natančno opiše: »Pojem 'brezpogojen' oziroma 'brezpogojno' je abstrakcija tistega, kar je izraženo v mnogih svetopisemskih besedah ali v véliki religiozni literaturi. Brezpogojno je kvaliteta, nikakršno bitje. Označuje to, kar se nas tiče nazadnje in zato brezpogojno, pa naj to poimenujeno 'Bog' ali 'bit po sebi' ali 'resnica po sebi' ali kakršno koli že ime mu damo. Popolnoma zmotno bi bilo, če bi brezpogojno razumeli kot bitje, o čigar eksistenci bi se lahko prerekali. Kdor govori o eksistenci brezpogojnega, je popolnoma napačno razumel smisel pojma. Brezpogojno je kvaliteta, ki jo izkusimo v srečanju s stvarnostjo, na primer značaj brezpogojnosti glasu vesti, tako logične kot tudi nravne.« Tako Tillichova protestantska teologija sprašuje o brezpogojnem v smislu kvalitete in ne bitja.

Bistvo religije je po njegovem »*usmerjenost k brezpogojnemu*« oziroma »usmerjenost duha k brezpogojnemu smislu«. Sámo vprašanje o resnici religije je že vključeno v odgovor na vprašanje po bistvu religije, zato »vprašanje po bistvu in vprašanje po resnici religije sovpadata«. Zdaj je dobil Tillich še podlago za razumevanje vere, ki je po njegovem »v vseh funkcijah duha delujoči obrat k brezpogojnemu«. Vendar to, kar je brezpogojno, ne more nikdar biti »predmet, temveč le *simbol*, v katerem vidimo in hočemo imeti brezpogojno. Vera je usmerjenost k brezpogojnemu s pomočjo simbolov, ki izhajajo iz pogojnega. Torej ima vsako dejanje vere dvojen pomen: usmerjen je neposredno na objekt svetega. Vendar s tem ne misli objekta, temveč brezpogojno, ki je simbolno izraženo v objektu. Vera presega neposrednost vsake stvari in je usmerjenost k temelju in breztemeljnosti, na kateri vsaka stvar sloni.« Vera torej vedno gradi na simbolnem dojemanju, v katerem sploh ne gre več za to, kaj je in kar ni resnično kot objekt, ampak – in zdaj Tillich izrecno svari – samo »za obrat k brezpogojnemu«. Skratka: »Vera pomeni, da nas zadene to, kar se nas brezpogojno tiče.«

Od tod tudi odgovor na vprašanje, kako priti do svetega.

Sveto je predvsem povezano s smislom, kajti: »Sveto je dejanje, ki izpolnjuje smisel oziroma je predmet smisla, kolikor je nosilec brezpogojnega smisla, in je *profano*, kolikor ne izraža brezpogojnega smisla. V idealni teonomiji je vsaka smiselna stvarnost in vsako smiselno dejanje sveto. Ta dovršena teonomija je dovršeno božje kraljestvo, to pomeni, da je simbol in ne realnost.« V tem je veličina religije, kajti: »Religija nam omogoča izkušnjo svetega, nečesa, kar je nedotakljivo, kar nas navdaja s strahospoštovanjem, kar je poslednji smisel, vir najvišjega poguma. To je veličina tistega, kar imenujemo religija [...].« Torej religija pomeni sredstvo in pot za odkrivanje svetega, ki je v novejši zgodovini tako zelo očitno onemelo.

Sveto je povsem izpolnjena, celo najvišja skrb za bit, za bit sveta, za moje bivanje, za bivanje drugega, skratka vsega

bivajočega. In navzočnost svetega pomeni nekaj božanskega; religija po Tillichu samo na glas izreka to, kar se nas vseh brezpogojno tiče in kar je kot tako tudi treba ohranjati. Bivanje je izpolnjeno s smislom samo tam, kjer je njegova globina dojeta kot nekaj svetega. Pot za popolno doseganje te svetosti ni nič končnega, toda samo s končnostjo je vsakomur dano, da si prizadeva za ustvarjalno možnost svetega, ki življenju kot najvišjemu izrazu biti z vsem priznava svetost. S priznavanjem te svetosti je dana možnost za domovanje v svetu, za to, da bi vsepovsod v svetu bivali kot doma. Tillichova misel je samo spodbuda za takšno bivanje.

Je v tem pomenu religija edini način, kako priti do svetega? Morda tudi še vprašanje: Ali je religija isto kot sveto? Ne, ker je in ostaja le sredstvo. Nič več in nič manj, kajti religija izgublja vso svojo veličino takrat, če sama sebe jemlje za nekaj poslednjega, brezpogojnega in pri tem preganja vsakogar, ki se ji ne podredi. To je njena »lastna sramota«. Tillich izhaja iz tele ugotovitve: »Človek izkusi sveto na dva načina: kot danost in kot zahtevo. »Svetost biti« in »svetost najstva, moraličnosti« sta elementa vsake religije. Prevlada enega ali drugega elementa določa posebno vrsto vsake religije. Če svetost razumemo pretežno kot danost ali kot svetost biti, potem imamo zakramentalno vrsto religije. Če pa sveto razumemo kot zahtevo ali kot svetost moraličnosti, najstva, potem govorimo o eshatološki vrsti religije. Zakramentalno vrsto predstavlja duhovnik, eshatološko pa prerok.« Tako po Tillichovi ugotovitvi »spada katolicizem k duhovniški vrsti krščanstva, čeprav ni brez eshatoloških elementov, in protestantizem spada k preroški vrsti krščanstva, čeprav ni brez zakramentalnih elementov«.

Priznani sodobni protestantski teolog Jürgen Moltmann (roj. 1926) je izrazil tole misel: »Zakaj ljubim protestantizem? Zakaj sem rad protestant? Prepričan sem, da zaradi svobode; svobode pred Bogom v verovanju, svobode religije pred državo in svobode vesti pred Cerkvijo.« In dovolite, da z njegovo mislijo nagovorim vse nas, ki smo se zbrali tukaj, da svečano proslavimo obletnico, ki je človeštvu, vsem nam, evropskemu in svetovnemu humanizmu, tudi civilizaciji, posredovala v trajno, skupno in občo last zelo mnogo. Za zelo določene vrednote gre, ki smo jih sprejeli za svoje, ponotranjili. Z načelom avtoritete notranjosti srca in ne z nikakršno vnanjo in prisilno avtoriteto skušamo živeti in udejanjati te vrednote. Naj pripomnim, da vrednota pomeni spoj, celo nerazvezljivi spoj med znanjem, vednostjo in delovanjem. Kar vem, znam, tudi živim, delam, počnem in odličnik, torej aristokrat je tisti, ki ravna in živi na ta način.

O teh vrednotah sem danes spregovorila v svetu, ki je vse do danes ohranil protestantizem, kot živo živeto življenje – tega pa nikakor ne moremo obravnavati kot muzejsko zanimiv primerek iz 16. stoletja. Zgodba o svetem in absolutnem pa je najprej samo zgodba o nas samih in o ničemer zunajsvetnem, onstranskem.

Še enkrat: Zakaj in kako nam je protestantizem nekaj svetega v tem svetu, kjer živimo?

Slovenski protestantizem nikakor ni samo zgodba o našem pregnanstvu, o tem, kar je Primož Trubar imenoval »nigdirdom«, brezdomskost, nikjer ne imeti doma, nikjer biti doma in domovati. V svetu čez Muro, kjer smo odraščali, je bilo naše otroštvo lepo, varno, imeli smo dom. Šele veliko pozneje smo daleč na drugi strani Mure začutili, kako smo kot odraščajoči uspeli razviti ideal bivanja, ki se mu reče DOMOVANJE. To nam je v mnogočem dal svet živetega protestantizma v sicer religiozno in nazorsko pluralnem okolju in nikakršne sprave nismo potrebovali, kajti v blagoslovu miru med vsemi živečimi – nazorsko različnimi – Prekmurci nismo razvili pogubnih strasti nazorske nestrpnosti. Ko ta podivja, človeka zasvoji tako zelo, da izgubi vsakršno oblast nad seboj, in se lahko pokaže kot totalna oblast in premoč nad drugim človekom, kar so mi priznali nekateri, ki so med drugo svetovno vojno fizično obračunali z drugače mislečimi. Še danes obsojamo to zločinsko gesto, povojnih obračunov pa etično ne moremo odobravati. Vsi moji pogovori z našimi nesrečnimi Argentinci, ki so po vojni bežali, so se prej ali slej zaustavljali ob vprašanju, ki se je glasilo: »Zakaj ste nas samo vi, Prekmurci v Argentini, lahko sprejemali brez predsodkov, gostoljubno, prijazno, in nam pomagali kot nihče drug med Slovenci?« EDINI! Sprejemali smo jih kot ljudi, Slovence, in nikakršna spolitizirana pogubna nazorska zasvojenost nas ni uspela nahujskati proti nikomur med nami, niti tam daleč za morjem ne.

Ko se mnogi glasno sprašujemo, kaj nam, Slovencem, daje Primož Trubar, kaj nam daje Števan Küzmič, kaj nam pomenita, se osebno sprašujem, kaj imamo mi danes ponuditi Trubarju, Küzmiču, in ne le, kaj onadva nam. S ponosom se nas loteva nekakšna radostna samozavest, kajti prihajamo iz sveta, kjer smo protestantizem ohranili, in to je naša, živeta, nekaj stoletij trajajoča tradicija. To je naša vsakdanjost! Tako imamo Trubarju ponuditi nekaj zglednega, namreč DOMOVANJE, ki pomeni imeti dom, živeti doma, biti doma. Trubarjevemu »nigdirdomu« s ponosom kažemo ta naš »vsepovsod doma« v svetu, kjer živimo, in na Trubarjevem portretu zagledamo topel nasmešek, vedrino, ki pravi življenju *da*. In njegov zapis o nas, Slovencih, ki pravi, da smo »dobro, dostojno, zvesto, resnicoljubno« in povrhu še »gostoljubno in milo ljudstvo«, prejme dodatni, etično vzvišeni pomen, kajti v tem, kako nas je dojemal, smo vzdržali, nismo klonili, popustili, nismo ga razočarali – in kako ne bi mogel biti Trubar zato na nas samo ponosen! Čutimo njegovo bližino, ki nas priznava in potrjuje. Tudi mi imamo kaj ponuditi njemu in ne samo on nam.

VOJKO POGAČAR V KRŠKEM

Nisem politik in to ni politično dejanje, zato ne bom povedal vsega, kar bi bilo najbrž *politično* modro ali potrebno ob taki priložnosti, ob prazniku reformacije, pa vendar je dejstvo, da politika oblikuje in usmerja odločitve vsake družbene sredine. Vsi si želimo take politike, ki bi nas čim manj vznemirjala in nas varno vodila v bolj zanesljivo sedanjost ter seveda lepšo in varno bodočnost.

A kaj ima to opraviti z današnjo otvoritvijo razstave ob prazniku reformacije, posvečene Trubarju, Bohoriču in Dalmatinu! Razstava je poizkus vzpostavitve stika z našimi predniki, ki so v svojem času na podlagi različnih okoliščin, bodisi kmečkih puntov, najbrž pa je bilo še kup drugih okoliščin, prišli do zamisli o pravici govoriti, pisati in brati v materinem jeziku! Seveda pri tem ne moremo mimo odločilne spodbude in vzorcev iz razvitejših delov Evrope, takratnega odločujočega vpliva reformatorskih idej, vendar je pri tem ključnega pomena dozorela ideja in prepričanje v lastnih vrstah, tu pri nas v naši deželi. In za to je bilo potrebno nekaj narediti. Drznega in celo z orožjem! Kot vemo, kmečki punti niso uspeli, naši predniki so dobili le okronanega vodjo kmečkega punta, Gubca! Torej uporniška sila ni obrodila sadov, zagotovo pa je zapustila v ljudeh grenkobo in kljubovanje, predvsem pa upanje, da nekje mora obstajati neka pravica zanje, naše prednike, in najbrž je bolj jasno izostrila nasprotja in notranja samospraševanja, ki so papostala plodna tla za reformatorske ideje!

Trubar je bil drzen jasnovidec, ki je v takratnih časih upal širiti reformacijske zamisli po naših deželah, in knjiga je bila očitno najboljše izbrano orožje! To je sicer dandanes lahko ugotavljati, a takrat je bilo to zelo negotovo dejanje, še posebej v luči védenja, da je bilo v takratnih časih potrebno za tisk knjig pridobiti soglasje deželnih stanov in še koga od oblastnikov z dvora.

Kot pa vemo, se je vse to dogajalo nekako v sočasju z italijansko renesanso, ki je skozi svoje protagoniste pričela ponovno odkrivati prostor in perspektivo. Ta je imela svoj visoko razvit status že pred 1500 leti v grško-rimski kulturi kiparstva, ki pa se je z obdobjem krščanskega obrata v poduhovljenost povsem opustila, saj so za idejno preobražanje bila prostorske problematike povsem irelevantne!

V luči te primerjave pa je reformatorsko uvajanje ideje o uporabi domačega jezika v dušnem pastirstvu prav tako ključnega pomena, le da ga ne moremo poimenovati renesansa, saj ne obuja nekih davno pozabljenih znanj, načel ali idealov, temveč je v glavnem izvirala iz same ideje reformacije in protestantizma, ki je pljusknilo tudi v naše kraje prav po zaslugi Primoža Trubarja.

A morda obstaja na neki nezavedni ravni navezava na Karantanijo in predvsem na *Brižinske spomenike* s konca prvega tisočletja, ki so sploh prvo pisno izročilo, zapisano v slovenskem oziroma kateremkoli slovanskem jeziku v latinici (karolinška minuskula).

V tem pogledu bi lahko govorili tudi o neke vrste naši, slovenski renesansi, prebujanju, ki je **s prvo knjigo postalo tudi politično dejanje**! Knjiga je postala orožje in pot k osvobajanju ter ozaveščanju. In na koncu je postala dejanje lastne identifikacije! V tem pogledu je Slovenija pravi fenomen in že ves čas v zgodovini je videti, da gremo po samosvoji poti z določeno mero sreče, ki po navadi spremlja hrabre.

Lokacijsko gledano predstavlja Slovenija **most med vsemi smermi neba** in stičišče vseh bližnjih in daljnih narodov. Ali pri tako majhnem številu prebivalcev sploh lahko obstaja kak skupen **genetski tip Slovenca**? Sklepam, da smo po tem kriteriju **amalgam z množico variacij**, mešanica vseh srednjeevropskih narodov in vmes še kakih daljnih prišlekov ter občasnih uskokov.

Edina nedvoumno skupna stvar pri vsej tej mešanici genov v prebivalcih na tem ozemlju pa je **identifikacija z jezikom**, saj nas šele ta definira v enotno skupnost in nam ustvarja občutek pripadnosti in zavedanja slovenstva.

Vemo, da so bili v preteklosti mnogi pomembni in slavni Slovenci po rodu iz bližnjih ali daljnih dežel! Lep primer je že naš Janez Vajkard Valvasor, svetovljan, ki ga štejemo tudi za Krčana, saj je prav tu preživel dele svojega življenja. Ko je vse opravil in za to zapravil svojo materialno dediščino – bolje rečeno: pretopil vse svoje bogastvo in imetje v kulturno dediščino, je prišel domov v svoj zadnji dom, kjer je v 52. letu starosti tudi umrl. Umrl kot neizmerno bogat duhovni veleposestnik, katerega veleposesti mu ne more nihče več odvzeti! In s podobno veleposestniško duhovno dediščino sta obogatila Krčane in vse Slovence tako Bohorič kot Dalmatin!

Primož Trubar, Adam Bohorič in Jurij Dalmatin so torej s svojimi deli zapustili Slovencem neizmerno duhovno bogastvo, postavili temelj knjižnemu jeziku, slovstvu in literaturi in s tem omogočili izobraževanje v slovenščini, rast naše inteligence, ta pa je skozi stoletja izoblikovala takšno samopodobo, ki je na koncu rodila idejo o lastni slovenski državi. Veliko je deželic, kakršna je naša, in še veliko je v svetu večjih dežel s številčnejšim prebivalstvom, ki nimajo sreče, da bi imele svojo državo, svoje zakone, svojo svobodo, svojo identiteto.

Za sklep torej lahko ugotovimo, da je našim prednikom Primožu Trubarju, Adamu Bohoriču in Juriju Dalmatinu drzno dejanje popolnoma uspelo, a to vemo šele po skoraj 500 letih: imamo svojo državo in vemo, komu smo lahko neizmerno hvaležni!

VLADO VRBIČ V VELENJU

Skoraj petsto let je minilo od tistega 31. oktobra, ko je Martin Luther javno oznanil temelje protestantske in evangeličanske veroizpovedi, ki se je odtlej z vzponi in padci uspela obdržati in utrditi marsikje po svetu. Zato najprej vsem, ki ste intimno povezani s protestantsko vero, najlepše želje ob Dnevu reformacije.

Nekoč se je človeku zgodil jezik, glasovi so dobili prve podobe na stenah, kamnitih ploščah, glinenih ploščicah, na papirusu ... V knjigo povezani listi dajejo pečat svetovni kulturi že vrsto stoletij ...

Primož Trubar, vnet Luthrov učenec, je leta 1550 pod psevdonimom Rodoljub Ilirski storil usoden korak za slovenski narod. Na Nemškem, natančneje v Tübingenu, je namreč izdal prvi slovenski knjigi *Katekizem* in *Abecednik*. Tako je z roko v roki s protestantizmom na Slovenskem shodila naša preljuba slovenščina. Prvi, negotovi koraki so bili še v gotici, potem je laže šlo v latinici.

In zato dan reformacije ni zgolj verski praznik, prav zaradi tega je dan reformacije velik praznik tudi za vse drugače verujoče in neverujoče, za tiste, ki jim je slovenščina danes materni ali pa skupni jezik. Skratka dan reformacije je eden kulturnih praznikov slovenskih državljanov.

Zaradi svoje kulture, jezika, knjige, pesmi itn. smo Slovenci preživeli, postali narod in dobili svojo državo. Pa čeprav je to v dobršni meri res, o pomenu kulture, jezika, knjige običajno največ govorimo takrat, ko je potrebno spodbuditi ljudske množice k masovni podpori ciljev političnih skupin – ko so politični cilji uresničeni, se spoštovanje do jezika in knjige vrne v tako imenovane normalne tokove ...

Pa na srečo ni vedno tako, vsaj takrat, ko gre za ustanove, ki zbirajo, hranijo in izposojajo knjige. Država Slovenija se je namreč po osamosvojitvi načrtno in velikopotezno lotila ustvarjanja dobrih pogojev za knjižnice. Skorajda lahko rečemo, da so nove, moderne knjižnice v zadnjem desetletju rasle kot gobe po dežju. A seveda le tam, kjer je to bilo tudi hotenje krajevne politike – mirne duše se lahko pohvalimo, da je v Velenju bilo tako. Danes so v slovenskem prostoru mnoge nove knjižnice, nova oprema, bogato knjižnično gradivo, izobražene knjižničarke in knjižničarji ter enoten informacijski sistem.

Ne bo odveč nekaj statističnih podatkov, ki pričajo o tem, kaj se je v zadnjih dvajsetih letih dogajalo v slovenskih knjižnicah.

Leta 1990 je bilo v Sloveniji 313 518 članov knjižnic, leta 2008 je bilo članov že 502 627.

Število obiskovalcev slovenskih knjižnic v letu 1990 je bilo 3 436 509, v letu 2008 že 9 983 856.

V letu 1990 so si obiskovalci izposodili 7 935 763 enot knjižničnega gradiva, v letu 2008 pa kar 25 547 328 enot ali povprečno vsak državljan 12 enot!

Leta 1990 je bilo v Sloveniji 45 101 kvadratnih metrov knjižničnih površin, danes že 93 884 kvadratnih metrov.

Dvajsetletni presek kaže, da so rezultati vsaj tako dobri tudi v Velenju. Knjižničarstvo v Šaleški dolini ima dolgo tradicijo, a za začetek knjižničarstva smo privzeli leto 1934, ko je učitelj Fran Mlinšek v velenjski šoli oblikoval prvo javno knjižnico. Zbirka je preživela vojno in po vojni spet zaživela. Leta 1962 je bila ustanovljena Knjižnica Velenje z eno samo knjižničarko, ki je v zgradbi takratne Delavske univerze gostovala do leta 1971. Marsikdo ne ve, da je bila »stara« knjižnica na Titovem trgu 5 leta 1971 prva zgradba v Sloveniji, ki je bila po drugi svetovni vojni zgrajena samo za namene knjižnice. Do konca osemdesetih let je velenjska knjižnica postala prijazna mestna knjižnica s solidno osnovo za razvoj in z enotama v Šoštanju in Šmartnem ob Paki. Danes je z novimi prostori v centru Nova, z novo knjižnico v Šmartnem ob Paki in knjižnico v Šoštanju ena najsodobnejših in najboljših v Sloveniji. In še vedno ostaja prijazna mestna knjižnica – ki jo je več kot tri četrtine velenjskih osnovnošolskih otrok na prvem mestu predlagalo za varno točko, kamor bi se zatekli v stiski.

Trubar si je preko knjige prizadeval ohraniti in razviti slovenski jezik, ki se je potem spreminjal vse do današnjega dne. Danes so vsi majhni jeziki na prepihu: meje med državami izginjajo, zemljani se preseljujemo, tehnologije se razvijajo ... Vse to ogroža male jezike. Tudi slovenščino. Le oglejmo si, koliko tujk se kotali po našem jeziku ... Seveda se jezik razvija in normalno je, da se bo vanj ujela tujka ali nerodna izpeljanka, bodisi zato, ker nimamo ustrezne domače besede, bodisi zato, da olajšamo bivanje tujcu – ali pa da blago, ki ga prodajamo s tujim poimenovanjem, zazveni bolj všečno in ga menda laže prodamo. A kot da nam tujk ni dovolj, v javni besednjak vtikamo še popačenke, ki niso v čast niti njihovim izumiteljem niti jeziku.

V Velenju živimo predstavniki skoraj tridesetih narodov in narodnosti. Na ulici je dostikrat slišati pogovor v katerem od nekdanjih bratskih jezikov in marsikateri pripadnik slovenskega naroda se razburja, češ, v Sloveniji bi res lahko govorili slovensko. Svojo velikost lahko številčno majhni Slovenci dokažemo le s svojim spoštovanjem drugačnosti. Naš skupni in uradni jezik seveda je slovenščina, a pustimo tudi drugim njihov jezik in kulturo. Še več, nenehno moramo razvijati ugodne možnosti, da bomo vse Velenjčanke in vsi Velenjčani še bolj negovali in cenili skupno in hkrati svojo kulturo, skupni in hkrati svoj jezik.

Tretje tisočletje prinaša velikanske spremembe tudi jeziku in knjigi. Razvijajo se nove tehnologije zapisovanja in posredovanja naših misli in glasov. Posledično se krepijo jeziki, s katerimi nove tehnologije upravljamo.

Krepijo pa se tudi preoblikovane oblike jezikov v vsakdanji uporabi.

Jezik v elektronskem pismu ali SMS sporočilu je bistveno različen od tistega v klasičnem pismu. Krajši je, revnejši, slovnična pravila se spreminjajo, pravzaprav izginjajo. Zdi se, da je knjiga eno zadnjih, morda največje oporišče lepega jezika. Pa še tu napredek prinaša korenite spremembe. Pojavlja se elektronska knjiga, hladna naprava z modrim zaslonom. Morda knjižnic v sedanji obliki sploh ne bo več, morda bo človek čez nekaj kratkih desetletij sedel doma in besede, ki so mu ljube, pobiral kar s svetovnega spleta. In v knjigah natisnjene izpovedi pisateljev in pesnikov bodo le še razstavni predmeti v muzejih ... Tega si najbrž ne znamo najbolje predstavljati, tako kot si težko predstavljamo, da so nekoč obstajale knjižnice s knjigami, zapisanimi na glinenih ploščicah.

Na začetku omenjeni gospod Trubar je smisel lepe besede zajel v čisto kratkem, posvetnem stavku: Kdor ne ljubi vina, žensk in pesmi, bo ostal bedak celo življenje!

Lep večer še naprej s člani Kulturno umetniškega društva Primož Trubar iz Velikih Lašč!

VIKTOR ŽAKELJ NA RAŠICI

Te dni je bilo spet veliko povedanega o reformaciji, Trubarju itn, o času z začetka slovenske etnogeneze. Dovolite mi, da v božjepotnem središču slovenstva, v kraju, kamor bi morala vsaj enkrat v svojem življenju priti sleherna Slovenka in sleherni Slovenec, da se v rojstnem kraju Trubarja seznani z življenjsko potjo tega Raščana številnih talentov, spregovorim nekoliko drugače, opravim neke vrste inventuro dogodkov, ki jih je sprožilo Trubarjevo leto.

Prvič: pred sto leti je Trubar boječe potrkal na vest Slovenk in Slovencev in to po tem, ko je bil 300 let nezaželen gost, brezverec ali vsaj heretik, nekaj nebodigatreba. Po zaslugi slovenistov Kidriča, Prijatelja, Rupla, pesnika Aškerca, ljubljanskega župana Hribarja, pisatelja in politika Tavčarja in nekaterih drugih takratnih libertarno in liberalno razmišljujočih Slovencev pa je »vstal od mrtvih.« Takrat se mu je že priznavalo, da je začetnik slovenske pismenosti.

Po 500 letih njegovega rojstva, lansko leto torej, smo ga že sprejemali kot velikega Slovenca in Evropejca, kot vernega kristjana – za mnoge žal – na protestantski način. Velik napredek, vsekakor. Žal pa zanj še ni bilo mesta v tabernaklju slovenstva, kot sem ob priliki zapisal, oziroma ni bil – kot bi rekli politiki – razglašen *za svetilnik slovenstva v prelomu v novo tisočletje.*

Drugič: če smo lansko leto poimenovali za Trubarjevo leto, bi letošnje mogli in celo morali razglasiti v vsej Sloveniji za Küzmičevo. Kajti njemu in vsem prekmurskim evangeličanom gre velik del zasluge, da je Prekmurje ostalo slovensko, da je torej bilo sploh kaj pridružiti matični domovini ob koncu prve svetovne vojne.

Tretjič: Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ki je že močno zakoračilo v drugo desetletje, pomembno prispeva k spominjanju in vedenju o reformaciji in reformatorjih. V svojem praktičnem delovanju opozarja na pomembno versko razsežnost tega gibanja na prehodu iz srednjega v novi vek ter seveda tudi na kulturne in politične premike, ki so, povezani z reformacijo, preobrazili Evropo in jo za stoletja naredili dominantno. Na domači sceni, če mi je dovoljeno reči, pa je na neki način vzpodbudilo formiranje Trubarjevega foruma, ki združuje, če prav sodim, predvsem mlajše izobražence, ki na različne načine pripadajo slovenskim reformiranim cerkvam. Odločili so se, da zapolnijo vrzel na slovenskih knjižnih policah, da torej posredujejo kapitalna dela slovenskih reformatorjev v sodobni slovenščini. Gre torej za pomembno kulturno in seveda tudi versko dejanje. Forum zasluži vse priznanje. Prišlo mi je na misel, da bi zaradi znane materialne, kadrovske in organizacijske šibkosti Slovenske evangeličanske cerkve lahko postali intelektualno jedro te avtohtone slovenske cerkve.

V jubilejnem letu pa je vzniknila tudi misel, da kaže preplezati »poslednjo steno slovenske kulturne dediščine« in prevesti celotno Valvasorjevo *Slavo vojvodine Kranjske.* Skupina podjetnikov, ki jih koordinira g. Čeč, je zbrala potrebna sredstva in angažirala družino Debenjak, ki je pogumno, podjetno in odgovorno ugriznila v to sladko-kislo jabolko. Nocoj bo predstavljen prvi sad tega gigantskega dela. Čestitam!

Četrtič: rekel sem že, da mora Trubarjevina postati božjepotno središče slovenstva. Zasnova je podana. Obstaja Zavod Trubarjevi kraji, ki ga uspešno vodi naš prijatelj Matjaž Gruden. Tu deluje Andrej Perhaj, ki vešče, po potrebi tudi v tekoči angleščini, posreduje obiskovalcem vedenje o Trubarju in slovenski reformaciji. Problem pa je, da Zavod vegetira, da nima ustreznega statusa, da torej ni formalno vključen v »mrežo kulturnih ustanov na Slovenskem«. Zdaj je prvič, odkar se glede tega trudim, čutiti pri gospe ministrici Majdi Širca naklonjenost, da se ta problem ustrezno reši. Glede tega sem optimist in upam, da bomo ob letu osorej o tem lahko rekli kaj bolj veselega.

Spoštovani, prepričan sem, da ste današnji praznični dan lepo praznovali, da ste se spomnili arhitektov slovenstva ter da se boste jutri dostojno spomnili vseh pokojnih, ki so vsak na svoj način kovali slovenstvo v družinah in širše, predvsem pa seveda tistih, ki so najbolj zaslužni za našo Slovenijo, ki vse bolj postaja prepoznavni del razvitega sveta.

MILENA JESENKO V BREŽICAH

»Če bi naš praded ne bil grešil, bi večno živel, ne bi se staral in ne bi nikoli imel skrbi, tudi ne nesrečnega telesa, marveč bi večno živel.« Tako se začne II. Brižinski spomenik, najstarejše zapisano slovensko besedilo, nastalo okoli leta 1000, povedano v sodobnem jeziku.

Potem je moralo preteči petsto let, da je Primož Trubar poslal med svoje ljube rojake abecednik in katekizem, da bi se »ti mladi inu preprosti Slovenci lahko v kratkim času brati navučili«. In skoraj naslednjih petsto let je bilo potrebnih, da so slovenski protestanti dobili svoj dan, svoj praznik kot izraz spoštovanja prejšnjih in sedanjih generacij do njihovega dela. Dan reformacije praznujemo namreč kot državni praznik od leta 1992.

Veliko versko gibanje za obnovo krščanstva in Cerkve je, kot vemo, sprožil avguštinski menih Martin Luther s svojimi znamenitimi 95 tezami, nabitimi na vrata cerkve v nemškem Wittenbergu 1517. leta. S tem pogumnim dejanjem je povzročil val reformacije, ki je v 16. stoletju. močno zaznamovala evropski prostor. Duhovno in politično reformatorsko gibanje je našlo pristaše tudi pri nas, zlasti še zaradi Luthrove teze, da je edini vir verovanja Sveto pismo, ki ga mora človek spoznavati sam in sam brati v svojem jeziku. Naučiti brati in pisati Slovence tedanjega časa ni bilo ne lahko ne enostavno, pa najbrž tudi ne kaj prida zaželeno, saj vemo, da je obvezno šolo uvedla šele Marija Terezija v drugi polovici 18. stoletja.

Doba evropske reformacije, ki je trajala približno sto let, je v slovensko kulturno zgodovino zapisala imena ljubljanskih škofov Ravbarja in Kacijanarja, tržaškega Bonoma, tiskarja Janža Mandelca, Primoža Trubarja, Adama Bohoriča, Jurija Dalmatina, Sebastijana Krelja in še vrsto imen. Danes ne bi smelo biti povprečno izobraženega Slovenca, ki ne bi znal našteti vsaj nekaj najpomembnejših dejanj slovenskih protestantov, kot na primer:

- da dobimo leta 1550 prvi slovenski tiskani knjigi *Abecednik* in *Katekizem*, s katerima Primož Trubar ustoliči slovenski knjižni jezik, ki mu je osnova osrednji govor njegove Rašice (ker se »ta slovenski jezik povsod glih inu v eni viži ne govori – drigači govore z dostimi besedami Krajnci, drigači Korošci, drigači Štajerji inu Dolenci ter Bezjaki, drigači Kraševci inu Istrijani, drigači Krovati – obtu smo mi le- tu naše v ta krajnski jezik hoteli postaviti za dosti riči volo, nerveč pak, kir se nom zdi, de ta tih drugih dežel ludi tudi mogo zastopiti.«),
- da Trubar zahteva odpiranje šol (»Obena dežela ne mejstu ne gmajna ne mogo prez šul, prez šularjev inu prez vučenih ludi biti, ne deželskih ne duhovskih riči prov rovnati ne obdržati. Tu vsaki zastopni človik more lehku zastopiti.«),
- da dobimo prevod svetega pisma – Dalmatinovo *Biblijo* – to najimenitnejšo knjigo 16. stoletja,
- da nam Adam Bohorič napiše prvo slovnico *Zimske urice proste*.

Če pa k temu dodamo, da v Ljubljani delujejo stanovska šola, kjer pri učenju latinščine uporabljajo v začetni fazi slovenščino, prva tiskarna, prva javna knjižnica, da dobimo Megiserjev besednjak, izdaje pesmaric z notami, s čimer se veča zanimanje za glasbo, je to že kar dovolj za potrditev misli, da so slovenski protestanti pokazali veliko narodno zavest, kakršne ni bilo poprej, pa tudi še dolgo potem ne. Postavili so zares trden temelj za razvoj književnosti, jezika, šolstva in kulturnih ustanov. Zato dan reformacije ni le praznik slovenske evangeličanske Cerkve, ampak je tudi praznik slovenske knjige, kulture, narodne zavesti in samozavesti.

Verjamem, da smo Slovenci 21. stoletja vredni naslednniki zavzetih reformatorjev 16. stoletja. Da imamo zagnanost, znanje in voljo, iti vštric z evropskimi narodi našega časa tako na ekonomskem kot kulturnem področju. Tak optimizem podpirajo tudi učenke in učenci posavskih osnovnih šol in njihovi mentorice in mentorji, ki so se odzvali na razpis literarno-likovnega natečaja Slovenskega protestantskega društva – podružnice Posavje. To so mladi ljudje, ki ne samo vedo veliko o Trubarju, njegovih sopotnikih in nadaljevalcih ter berejo knjige, ampak znajo svoje misli ubesediti v zanimive male literarne pripovedi ali jih izraziti z likovno govorico.

Splošno zavest in spoštljiv odnos do trajnih vrednot slovenskega protestantizma utrjuje tudi posavska podružnica Slovenskega protestantskega društva, ki deluje šele leto in pol, a ima v tem kratkem času že kaj pokazati. Tudi odločitev, da je podelitev Dalmatinovih značk in priznanj tokrat v Brežicah, je vredna naše pozornosti, saj tako podružnica prispeva k povezovanju posavskega prostora. Strokovno močno vodstvo društva je porok, da bo Posavje še bolj prepoznavno po bogati kulturni dediščini, ki povezuje kraje ob spodnji Savi z vsemi tremi najvidnejšimi predstavniki slovenskega protestantizma. Tako kot ni Gorenjca, ki ne bi obiskal Prešernove Vrbe, kot ni Vrhničana, ki ne bi vedel vsega o svojem Cankarju ali Dolenjca, ki bi ne prebral *Martina Krpana* in *Desetega brata*, ne bi smelo biti Posavca, ki se ne bi sprehodil po Dalmatinovem parku v Krškem in se zazrl v prelep Pogačarjev spomenik trojici Trubar – Bohorič – Dalmatin.

Rodoljubje pa skorajda zapoveduje tako pot slehernemu, ki razume pomen pisane, tiskane in govorjene slovenske besede tu in sedaj, da bomo znali in zmogli ohraniti slovensko knjigo v času, ko je pomemben predvsem dobiček, gospodarska kriza pa vse bolj preusmerja misli in denar na police preživetja. Ampak če so knjigo znali protestanti v 16. stoletju do nas pretihotapiti v sodih in na vozovih iz daljne Nemčije, ni vrag, da bi se v

samostojni Sloveniji danes morali spraševali s parafrazo – ali res zvoni knjigi, ali res zvoni slovenski kulturi? Sama zaupam misli francoskega politika in pisca Herriota, ki pravi: **»Kultura je tisto, kar ostane, ko vse pozabimo.«**

Bilo mi je v čast spregovoriti na nocojšnji prireditvi v imenu občine Brežice. Čestitam sodelujočim učencem in njihovim mentorjem za osvojene značke in priznanja, Slovenskemu protestantskemu društvu – podružnici Posavje pa želim zadovoljnega dela pri ohranjanju izročila naših protestantov.

ANTON KAMPUŠ V GORNJI RADGONI

V posebno zadovoljstvo mi je, da vam vsem, spoštovanim prisotnim, kot župan te občine in kot poslanec v Državnem zboru RS, izrečem prisrčno in nadvse toplo dobrodošlico. Veseli me, da ste tukaj številni predstavniki politične, gospodarske, družbene, cerkvene in civilne sfere, vojske in policije, dobitniki častnih nazivov in priznanj in da ste tukaj mnogi spoštovani občanke in občani moje občine in sosednjih občin. Veseli me, da ste tukaj tudi vabljeni gostje iz prestolnice in sosednje Avstrije. Moj poseben pozdrav velja gospodu škofu Evangeličanske cerkve mag. Gezi Erniši ter evangeličanski duhovnici, namestnici glavnega vojaškega vikarja v Slovenski vojski in naši domačinki mag. Vladimiri Mesarič-Jazbinšek, ki je že vsa leta vsebinska in idejna pobudnica in sokreatorka teh proslav, vsekakor pa še posebej današnjemu slavnostnemu govorniku akademiku dr. Boštjanu Žekšu, ministru za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Proslava v počastitev dneva reformacije za Slovence pomeni hvaležnost ljudem tistega davnega časa, ki niso poznali strahopetništva, ko so želeli, zahtevali in ustvarjali veliko več za svoje slovensko ljudstvo, kot pa je bilo sploh v tedanjem času možno. In kaj je tisto, kar upravičeno danes proslavljamo, in kaj je tisto, za kar smo resnično in brez kakršnega koli sprenevedanja, hvaležni še danes, in jutri in za vse čase? To so zahteve in s prizadevanjem protestantov tudi uresničene možnosti opismenjevanja vsakega človeka, ne le »gospuda«, ampak tudi »hlapčiča«, »fantiča in dekliča«. To so prizadevanja ne le za kulturni, ampak tudi za gospodarski razvoj, ne le za teološki, ampak celovit znanstveni razvoj, skratka – za vsesplošen napredek. Ponosen sem tudi na to, da – čeprav kar nekaj stoletij po tem, za vse Slovence pomembnem in znamenitem času, ko so Slovenci dobili svoje tiskane slovenske knjige – izhajam z območja, na katerem je delovala že davnega leta 1535 šola, namenjena vsem stanovom, fantom in dekletom, da se brati in pisati nauče v rodnem jeziku. Pred slabo uro smo se s skromno slovestnostjo spomnili tega zgodovinskega pomnika na Lackovi 17.

Lepo in prav je, da se v tej občini slovesno spominjamo vrednot, tako pomembnih za naš slovenski narod, ki je bil po zaslugi naših slovenskih protestantov, predvsem Primoža Trubarja in Jurija Dalmatina, postavljen ob bok največjim narodom Evrope in sveta, in da smo na tej osnovi bili tudi prepoznavni in spoštovani. Sledili so jima še mnogi, mnogi drugi pomembni slovenski možje in žene, vse do današnje sodobnosti.

Kot že rečeno, je protestantizem narekoval gospodarski razvoj. Poudarjal je vrednoto pridnosti, delavnosti, sposobnosti, odgovornosti in strpnosti, ne pa izkoriščevalstva. Podpiral je ekonomski razvoj na temeljih omogočanja enakih izhodišč in ustvarjanje kapitala na osnovi teh vrednot. Ko se človek s tem podrobneje seznanja, lahko razume, da so prav te vrednote pogoj za ustvarjanje trajnih delovnih mest, vsesplošni napredek in pogoj za ustvarjanje blaginje naroda. In po tem skoraj nehote pomisli, da bi v teh znova gospodarsko težkih časih naše sodobnosti še kako bila potrebna oživitev vrednot protestanskega duha na vseh ravneh.

Morda zveni kot poveličevanje, a vendar želim povedati, da se v občini skupaj z mojimi sodelavci in strokovnjaki trudimo po svojih najboljših močeh, da stopamo po poti razvoja in vedno novih pridobitev, in prepričan sem, da dosegamo dobre uspehe.

Upam in želim, da ti razvojni dosežki za občanke in občane naše občine pomenijo pozitiven dosežek, čeprav vem, da smo šele na sredini poti in da želimo uspeti še na mnogih področjih.

S tem zaključujem svoj uvodni nagovor. Vsem v dvorani in vsem ljudem naše in sosednjih občin, kot celotne Slovenije čestitam za bližnji državni in kulturni praznik, za »31. oktober – dan reformacije«. Še posebej pa čestitam vsem evangeličanom in drugim protestantom.

OSREDNJA POČASTITEV V LJUBLJANI

Na državno počastitev dneva reformacije v Ljubljani so skupaj vabili Predsednik Republike Slovenije, Državni zbor Republike Slovenije in Vlada Republike Slovenije. Prireditev z naslovom »Berite!« je bila 30. oktobra zvečer v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma. Njen motto so bile Trubarjeve besede: »*Zato vas zvesto prosim in opominjam: berite te in druge knjige, ljubi Slovenci, berite jih in poslušajte!*« Slavnostni govornik je bil dr. Pavel Gantar, predsednik Državnega zbora RS.

Za počastitev sta poskrbela Koordinacijski odbor za državne proslave in Ministrstvo za kulturo RS. Režijo in scenografijo je prevzel mag. Matej Filipčič. V umetniškem

programu je osrednja vloga pripadla Simfoničnemu orkestru RTV Slovenija pod vodstvom dirigenta Marka Hribernika, ki je poustvaril 4. stavek, allegro maestoso, iz *Simfonije št. 5 v d-molu »Reformacijska«* Felixa Mendelssohn-Bartholdyja. Izvedel je tudi uvodno, povezovalno in finalno glasbo Janija Goloba, pri tem pa so sodelovali Janez Jocif (historični inštrumenti), Primož Grašič (električna kitara), Primož Fleischmann (saksofon) in Rok Golob (bobni). S petjem slovenskih protestantskih koralov v priredbi Janija Goloba so sodelovali pevke in pevci zborov ČarniCe in VAL. Solistka je bila Ana Dežman. S plesno točko *Berem ti, berem te* na odlomke iz filmske glasbe *Primož Trubar* Janija Goloba sta nastopila Rosana Hribar in Gregor Luštrek. Besedila za govorne točke z naslovi *Knjige so oblika nesmrtnosti, Branje in poslušanje, Visoki knjižni jezik, Pesmi, slovenščina in šolstvo* ter *Knjiga kot poslanstvo* je izbral in pripravil dr. Kozma Ahačič. Lik Primoža Trubarja je upodobil Gaber K. Trseglav, voditeljski par pa sta bila Jana Zupančič in Gregor Gruden. Kostume je zasnoval Alan Hranitelj.

DAN REFORMACIJE V GORNJI RADGONI

Letošnja proslava, že 11. zapored, namenjena državnemu prazniku in tudi kulturnemu prazniku vseh Slovencev, kakor so doslej poudarili prav vsi slavnostni govorniki, je bila v Gornji Radgoni že 23. oktobra, torej že zelo zgodaj. Organizatorje v Gornji Radgoni namreč vodi misel, da ni dobro, če se časovno prekrivajo med seboj tako pomembne prireditve, ki so namenjene negovanju spomina na ustvaritev slovenske književnosti, na utrditev teološke misli in prepričanja, da med človekom in Bogom ne more biti posrednikov, na nastanek prvih slovenskih pesmaric, na ustanavljanje prvih šol za vse fantiče in dekliče brez razlikovanja, da se nauče v maternem jeziku brati in pisati, in ne nazadnje spomin na prvo poimenovanje slovenskega naroda s Trubarjevima besedama »lubi Slovenci«. Veliko je namreč tistih, ki želijo obiskati več prireditev, saj vsaka prispeva pomemben košček k mozaiku razgledanosti in tudi novih spoznanj. In čudovito je spoznanje, da je teh slavnostnih prireditev iz leta v leto več po vsej Sloveniji.

V Gornji Radgoni si prizadevamo vsako leto gledalcem in poslušalcem spet ponuditi nekaj novega, ali pa še bolje, odkriti ljudem vedno nov košček v mozaiku te veličastne in zagotovo do sedaj še nepresežene stvaritve protestantov, stvaritve za narod kot celoto in človeka kot posameznika.

Proslava v Gornji Radgoni je letos poudarjala pesniško ustvarjalnost Primoža Trubarja in njegovega učenca Jurija Dalmatina ter vlogo glasbe v protestantskem verskem življenju.

Učenci osnovnih šol iz treh občin – iz Apač, Gornje Radgone in Radenc – so skupaj z »učiteljem«, tj. mojstrom Janezom Rozmanom, predstavili temo *Protestantizem in slovenska glasba.* Obenem pa so prikazali kot »tiskarski vajenci in vajenke« tudi proces nastajanja knjige. Veliko ljudi bere knjige, a kdo ve, koliko izmed njih se ob tem vpraša ali pa sploh pomisli, koliko truda je treba vložiti tudi v to, da tiskana knjiga sploh nastane!

Skupaj z mojstrom so izdelali lepo knjižico, vezano v usnje, katere vsebina je bila »Abecedarivm, ene bvqvice, is katerih se ti mladi inu preprosti Slouenci mogo lahku tar hitru brati inu pissati nauuzhiti«, ter predstavljena tema »Trubar in slovenska glasba« po virih Eda Škulja, Andreja Rijavca in Janka Močnika.

Z glasbo so spominski dogodek in državni praznik obogatili učenci in profesorji Glasbene šole Gornja Radgona. Harmonikarski orkester pod taktirko Olge Radolič je resnično prevzel s svojimi melodijami občinstvo, prav tako pa prijeten in umetniško naravnan glas mlade pevke Ingrid Mueller. Povedati moramo, da Glasbena šola Gornja Radgona dejansko že 9 let bogati te proslave; če pa dodamo še svečanosti (2008, 2009) ob spominski plošči, namenjeni protestantski šoli v Gornji Radgoni, gre celo že za enajsto sodelovanje.

Slavnostni govornik tega večera je bil akademik dr. Boštjan Žekš, minister za Slovence v tujini in zamejstvu. Kot je zapisal eden od novinarjev v svojem prispevku, je bil govor akademika dr. Žekša zelo poučen. Kar nekaj njegovih poudarkov je bilo pomembno sporočilo za sedanjost, na primer: »[...] iz delovanja naših protestantov lahko dobimo tudi koristne napotke za naše sedanje življenje in delo, [...] iz naukov reformacije lahko povzamemo tudi napotke za obnašanje v teh težkih, kriznih časih! Vrniti se moramo k temeljem reformacije, ki sloni na odgovornih posameznikih [...]«.

Pozdravni nagovor je v tem letu imel župan občine Gornja Radgona Anton Kampuš. V njem je med drugim poudaril, da je osebno ponosen, da je doma v občini, ki se lahko s ponosom postavlja, da je bila na tem področju osnovana protestantska šola za vse stanove in tudi za »dekliče in fantiče« že leta 1535. Spominsko obeležje je bilo postavljeno lani, v Trubarjevem letu, letos, ob prvi obletnici postavitve, pa je bila ob njem kratka slovesnost. Razveseljivo je, da se je kljub slabemu vremenu te spominske prireditve udeležilo lepo število ljudi. Za glasbeni užitek so poskrbele mlade flavtistke iz Glasbene šole Gornja Radgona (trio Urška Kur, Maša J. Žnuderl in Tjaša Jelen) pod mentorstvom profesorice Marije Djurič. Kratek nagovor je imel Geza Farkaš, predsednik murskosoboške podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, nekaj besed o pomenu spominske prireditve pa mag. sc. V. Vladimira Mesarič-Jazbinšek.

Povezovalno besedo skozi osrednjo prireditev v Kulturnem domu Gornja Radgona je z vso tankočutnostjo vodila mag. sc. V. Vladimira Mesarič-Jazbinšek.

Razveseljivo je, da je kljub začetku »krompirjevih počitnic« in kljub kar nekaj izletom oz. ekskurzijam, zaradi katerih je precej ljudi z obžalovanjem sporočilo, da se počastitve tokrat ne more udeležiti, in hkrati izreklo dobre želje za njeno uspešnoost, prišlo nanjo veliko udeležnk in udeležcev ter je bilo med njimi opaziti številne nove obraze. Prireditev je bila torej ponovno zelo dobro obiskana, kar je vsekakor najlepše in najbolj želeno »plačilo« organizatorjem.

Res je, da je bila v zaključnem delu tudi v Gornji Radgoni opazna »recesija« in je bila ponudba nekoliko skromnejša, a to ni okrnilo prijetne družabnosti, h kateri so nedvomno pripomogli: Radgonske gorice d.d. Gornja Radgona, Radenska d.d. Radenci, Mlinopek Murska Sobota – obrat Gornja Radgona, ženska ekipa, vešča priprave sladic, vinogradništvo Marija in Slavič.

Na dan reformacije, 31. oktobra, je bilo posebej svečano bogoslužje tudi v evangeličanski cerkvi Apače, kar je seveda samo po sebi razumljivo, saj gre za dan, ki ga imajo (imamo) evangeličani za obletnico Luthrovega dejanja leta 1517 in za rojstni dan evangeličanske ali tudi luteranske verske skupnosti.

Ob navedbi osrednje proslave, ki je teritorialno vključevala širša območja Pomurja, pa so se pridobitev in velikanov reformacije na Slovenskem spomnili tudi na številnih osnovnih šolah v pomurskih občinah.

V. Violeta Deutsch Mesarič

DAN REFORMACIJE V MARIBORU

Proslava, namenjena spominu na številne dosežke, ki jih je svetu podaril protestantizem, Slovencem pa še prav posebej, je bila 28. oktobra v evangeličanski cerkvi v Mariboru na Trubarjevi 1. Udeležili so se je številni pomembni predstavniki cerkvene, splošno družbene in gospodarske sfere, pa tudi vojske. K prazničnosti je nedvomno prispeval s svojim izvajanjem mariborski umetniški pevski zbor Pro musica s pesmimi iz časov protestantizma, pa tudi s pesmimi novejšega časa.

Uvodni nagovor in povezovalno pot je z izbranimi besedami tlakovala mag. sc. V. Vladimira Mesarič-Jazbinšek. Slavnostni govornik je bil podpredsednik Državnega zbora RS Miran Potrč. Dotaknil se je ne le zgodovinske preteklosti in pridobitev, katerih temelje je postavil prav protestantizem, temveč tudi sodobnosti.

Proslave so se udeležili, kakor že rečeno, številni obiskovalci in pomembni predstavniki raznih inštitucij. Razveseljivo je bilo tudi opažanje, da so na tej osrednji slovesnosti poleg župana Mestne občine Maribor bili tudi župani večine sosednjih občin.

V. Violeta Deutsch Mesarič

POČASTITEV DNEVA REFORMACIJE V VELENJU

V spremnem besedilu na vabilu za proslavo dneva reformacije 30. oktobra v Veliki dvorani Kulturnega doma v Velenju je župan Mestne občine Velenje Srečko Meh pomenljivo zapisal, da moramo varovati in ohranjati dediščino in vrednote, ki so nam jih izborili in zaupali reformatorji. Zato je prav, da tudi s praznovanjem dneva reformacije krepimo našo narodno identiteto, zavest in domoljubje ter po zgledu protestantov negujemo našo suverenost in samostojnost ob hkratni odprtosti v sodobno evropsko družbo in svet.

Slavnostni govornik na proslavi je bil Vlado Vrbič, direktor Knjižnice Velenje. V svojem nagovoru je povezal zgodovinske prispevke Primoža Trubarja in reformatorjev za obstoj slovenskega jezika in naroda z dogajanji na področju slovenskega in velenjskega knjižničarstva pred osamosvojitvijo in še posebej v obdobju po njej.

Po govoru je Kulturno umetniško društvo Primož Trubar iz Velikih Lašč izvedlo prijetno, zanimivo in poučno predstavo *Abecedarij Ane Bukvice*. Gorazd Žilavec je v oceni zapisal, da besedilo govori o Trubarju in takratnem času, da je skrbno napisano in da se v njem zelo domiselno prepleta zgodba o rojstvu naše pisane besede s Trubarjevo življenjsko zgodbo. Ob tem se prepletajo tudi čisto današnje, moderne besede, s tistimi, ki jih je zapisal sam Trubar, ter tvorijo zelo simpatično mešanico in govorico predstave.

K temu ni kaj dodati, saj so se nastopajoči prisrčno potrudili in doživeto predstavili to nenavadno delo, ki je avtorski projekt Ane Porenta, Majde Samsa in sodelavcev. Temu primerno jih je na koncu nagradilo občinstvo in jih večkrat priklicalo na oder.

Jure Piano

DOKUMENTARNI FILM O PRIMOŽU TRUBARJU

Na začetku leta 2008, v katerem smo se spominjali 500. obletnice Trubarjevega rojstva, se mi je porodila ideja, da bi posneli dokumentarni film o začetniku slovenske književnosti Primožu Trubarju. Zamisel, da bi pripravili dokumentarni film o Trubarju, sem predstavila vodstvu Ekonomske šole Murska Sobota, ki je projekt podprlo. K sodelovanju smo povabili dijake, organizirali delavnice, poiskali sogovornike, naredili načrt izvedbe projekta *Rodoljub Ilirski* in s šolskim kombijem krenili na pot po sledeh Primoža Trubarja.

24. aprila 2008 smo obiskali Rašico, grad Turjak in Škocijan. Na Rašici smo obiskali Trubarjevo domačijo.

Raziskovali smo, kje je stala hiša št. 8, kjer naj bi odraščala Primoževa mati Jera Trubar, in posneli zanimivosti kraja. Gospa Metka Starič, ravnateljica Parnasa, zavoda za kulturo in turizem Velike Lašče, nas je sprejela na gradu Turjak in nam predstavila vlogo Turjaških v Trubarjevem življenju. Podali smo se tudi na vrh sv. Primoža nad Rašico in nato proti škocijanski cerkvi, kjer je bil Primož Trubar krščen.

9. maja 2008 smo se odpravili v Ljubljano in Trst. V Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani smo se o Trubarjevem pomenu za razvoj slovenske književnosti pogovarjali z dr. Mihaelom Glavanom. Pot nas je istega dne vodila v Trst, kjer nas je že na meji pričakala gospa profesorica Marta Ivašič iz Državnega znanstvenega liceja s slovenskim učnim jezikom F. Prešeren in nas popeljala do nekdanjega Bonomovega dvorca, do stolne cerkve in do Narodnega doma v Trstu.

16. junija 2008 smo se znova mudili v Ljubljani, kjer smo si v NUK-u pod vodstvom gospe Helene Janežič ogledali razstavo *Ungnadov dar Evropi.* Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU smo se o Trubarju pogovarjali z dr. Kozmo Ahačičem. Na Inštitutu za kulturno zgodovino ZRC SAZU pa nam je dr. Andrej Vovko predstavil Trubarjeva prizadevanja za razvoj šolstva.

Od 29. marca do 1. aprila 2009 smo v okviru ekskurzije v Bruselj, ki jo je pripravila Ekonomska šola Murska Sobota, nadaljevali snemanja na Dunaju, v Salzburgu, Nürnbergu in Rothenburgu nad Taubero. Imeli smo dva sogovornika, in sicer Vesno Rohloff Haložan, vodičko mesta Nűrnberg, in Lotharja Schmidta, vodiča mesta Rothenburg.

Od 21. do 24. maja 2009 smo nadaljevali pot po Nemčiji. Obiskali smo Lauffen, Bad Urach, Derendingen, Tübingen in Kempten. V Lauffenu nam je dr. Hermann Ehmer, nekdanji direktor Evangeličanskega cerkvenega arhiva v Württembergu, predstavil obdobje Trubarjevega begunstva. V Bad Urachu je ob cerkvi sv. Amanda na samostanskem dvorišču deloval Bliblijski zavod, ki nam ga je predstavil župnik cerkve sv. Amanda Klaus Schmidt. V Derendingenu smo obiskali cerkev sv. Gala in se pogovarjali z 31. naslednikom Primoža Trubarja, z župnikom Friedelhemom Schweizerjem. V Nemčiji smo srečali tudi dr. Christopha Weismanna, znanstvenega sodelavca Univerze v Tübingenu, ki je leta 1971 v vatikanski knjižnici našel zadnji ohranjeni izvod Trubarjeve *Cerkovne ordninge*. Dr. Jochen Raecke iz Oddelka za slovanske jezike na Univerzi v Tübingenu nas je v Tübingenu popeljal do stavbe, v kateri je bila tiskarna Ulricha Moharta, ki žal ni ohranjena. V Kemptenu nam je o Trubajevem prevajanju *Biblije* razlagala gospa Karin Schaber, častna sodelavka Evangeličanske knjižnice pri cerkvi sv. Manga.

1. junija 2009 smo se znova odpravili na Rašico, kjer smo se pogovarjali z dr. Borisom Golcem iz Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU. Dr. Golec je znova proučeval turjaške arhive oz. urbarje od leta 1464 naprej in nam predstavil nova odkritja o Trubarju. Trubar je bil rojen v Šklopovem mlinu blizu Kukmake na Rašici 39 in ne v Temkovem mlinu, kjer je od leta 1986 urejena Trubarjeva domačija. Primožev oče se ni imenoval Trubar, ampak ga v nemško pisanih urbarijih srečujemo z imenom Mihael Müllner ali Müller, kar je nemška poklicna oznaka za mlinarja. Primož je imel dva brata Andreja in Jurija ali Jurka. Vsi trije sinovi so se sprva po očetu pisali Malnar, kasneje v času šolanja, pa je Primož, verjetno zaradi prepoznavnosti, začel uporabljati materin priimek Trubar. Pot smo nadaljevali proti Šentjerneju na Dolenjskem, ustavili smo se v Loki pri Radečah, Laškem in Celju.

V projektu so sodelovali dijaki Anja Muhič, Sara Antič, Mateja Trplan, Dejan Prelog, Andreja Gaber, Petra Cipot, Lara Varga, Tanja Sukič, Janja Bočkorec, Tilen Kardoš, Simona Emri, Matjaž Kranjec, Damjan Jančarič in Tomaž Zadravec. Dijakinji Sara Antič in Anja Muhič sta pripravili en del scenarija, preostalo pa profesorica Sonja Černela. V projektu so sodelovale tudi profesorice Ivanka Huber, Karina Kreslin Petkovič, Alenka Kolenko, mag. Marjana Lah in Erna Vöröš. Logistični del sta opravila hišnik Ignac Žalik in profesor Jožef Rituper. Snemanje in montažo je opravil absolvent medijskih komunikacij Ludvik Rogan. Za režijo sta poskrbela Ludvik Rogan in profesorica Sonja Černela. Film so grafično oblikovali Jože Glažar, Smiljan Pintarič in Ludvik Rogan. Avtorica projekta je profesorica Sonja Černela. Film je nastal v produkciji Ekonomske šole Murska Sobota.

Film smo si zamislili kot didaktični pripomoček pri pouku, saj bi tako učencem kot dijakom približali življenje in delo očeta slovenske književnosti. Ob tej priložnost smo izdali tudi DVD *Rodoljub Ilirski* v slovenskem in nemškem jeziku. Za naslov filma *Rodoljub Ilirski* smo uporabili psevdonim, s katerim se je Trubar podpisal na naslovnici *Katekizma* 1550. Psevdonim kaže na Trubarjevo iznajdljivost in odločnost, saj je prvo slovensko knjigo dal natisniti v času interima, ko je bilo tiskanje protestantskih knjig prepovedano.

Film so sofinancirali donatorji: Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Publikum PDU, družba za upravljanje d. d., Mestna občina Murska Sobota, Občina Puconci, Kema Puconci d. o. o. in Nova ljubljanska banka d. d..

Za pomoč pri organizaciji našega bivanja v Nemčiji se zahvaljujemo škofu Evangeličanske cerkve augsburške veroizpovedi v Sloveniji mag. Gezi Erniši in župniku Klausu Schmidtu v Bad Urachu. Posebno zahvalo namenjamo gostoljubnim nemškim družinam Bock, Kuhn, Schweizer in Schwenkel.

Dokumentarni film *Rodoljub Ilirski* smo premierno predstavili v sredo, 28. oktobra 2009, ob 17.00 v grajski dvorani v Murski Soboti. Film je bil na ogled tudi ob 19.00 v grajski dvorani v Murski Soboti za meščanke in meščane Murske Sobote.

Sonja Černela

V SREDIŠČU DAVNE KNJIŽNE KULTURE

Za začetek letošnje ekskurzijske sezone smo si v Slovenskem protestantskem društvu Primož Trubar izbrali pomladni obisk Slovenskih Konjic in Žičke kartuzije v lepem delu Štajerske, v porečju Dravinje. Spremljalo nas je informativno gradivo, ki ga je pripravil K. Rapoša.

Na prvi pogled je ekskurzija po vsebini odstopala od naše navade, da si izberemo kraje, ki so kakorkoli povezani s protestantizmom, saj so pričevanja o reformaciji v teh krajih manj zastopana ali celo zabrisana. Vendar pa smo s to ekskurzijo med drugim obudili spomin na zelo razvito srednjeveško rokopisno knjižno kulturo. Ta je bila sicer omejena na posamična središča v okviru katoliške Cerkve in le poredkoma tudi na kako fevdalno rodbino ali univerzo, a je nedvomno ohranjala zelo različna, ne samo teološka izročila, celo antična, ter z bogatimi zbirkami gradila temelje za poznejši revolucionarni razmah za Evropo tako značilne gutenbergovske knjižne kulture, ki je segla v vse družbene plasti in sprožila ne samo razvitje narodnih jezikov, temveč tudi širok, buren in nezadržen pretok novih idej in nove kulture mišljenja. Sredi takratne nasploh nizke – ne samo ljudske, ampak tudi duhovniške in plemiške – kulturne ravni na Slovenskem je bila Žička kartuzija nedvomno eno od vrhunskih evropskih kulturnih žarišč. Pravijo, da je po tem celo bolj znana marsikje v Evropi kot pri nas doma. To kažejo tudi obiski iz Francije, Avstrije in drugih evropskih dežel, ki so pogosto številčnejši od domačih.

V Slovenskih Konjicah, ki so središče zahodne Dravinjske doline in od leta 1964 mesto, nas je sprejel v Muzeju gasilstva Dravinjske doline domačin Florjan Jančič, nekdanji predsednik istoimenske občine, gasilski funkcionar ter avtor več knjig o gasilstvu. Skupaj s svojim sinom Ervinom je odločilno pomagal pri sestavi in uresničitvi bogatega programa ekskurzije. Orisal nam je kratko zgodovino in razvoj naselja od sedeža prafare v 12. stoletju, ki je v 13. stoletju dobilo trške pravice, do sorazmerno razvitega trga z veliko usnjarno sredi 18. stoletja, ko je razcvet omogočila posodobljena cestna povezava Dunaj–Trst. Konjiški grad iz 12. stoletja, nekdaj eden najmogočnejših na Slovenskem, je leta 1592 prešel v last rodbine Tattenbach; ta ga je imela do leta 1671. Takrat je bil Ivan Erazem Tattenbach v Gradcu obglavljen, ker je sodeloval v t. i. zrinsko-frankopanski zaroti zoper absolutizem Habsburžanov. Cesar je zasegel vsa tattenbaška posestva in grad Konjice prodal žički kartuziji, ta pa ga je kmalu opustila. Že v 18. stoletju je grad propadal in se kmalu spremenil v razvalino. Šele pred kratkim so obnovili njegov osrednji večnadstropni obrambni stolp (bergfrid) in del obzidja. Konjice (od leta 1934 Slovenske Konjice) so po več vzponih in upadih ter tudi etničnih spremembah v sestavi prebivalstva doživele najmočnejši industrijski in kulturni razvoj in sploh napredek v poznem obdobju socializma, v prvem obdobju po osamosvojitvi RS pa sta sledila stagnacija in hudo nazadovanje na področju industrijske proizvodnje, zaposlenosti in splošne razvitosti. Po zaslugi najrazličnejših prizadevanj mesto v zadnjem času vsestransko okreva. Zmeraj bolj se osredotoča na naravne danosti in možnosti za kmetijstvo; v ospredju so živinoreja, vinarstvo, turizem in storitve. Zdaj kraj nedvomno zalužil naziv »mesto cvetja in vina«.

Po ogledu gasilskega muzeja v Jančičevem spremstvu, kjer so med razstavljeno literaturo tudi vsa njegova avtorska dela, in izmenjavi društvenih publikacij smo se sprehodili po konjiškem mestnem jedru z znamenitim dolgim trgom, po sredi katerega teče potok, večkrat premoščen z mostički. Prijazna vodička, doma iz Žič, nas je popeljala mimo znamenite župnijske cerkve sv. Jurija, ki je v prvotni zasnovi nastala v 12. stoletju, in bližnjega župnišča z istopajočimi arkadami do Mestne galerije Riemer. Ta domuje v obnovljeni meščanski hiši v osrčju mestnega jedra. V njej smo si ogledali presenetljivo bogato stalno zbirko konjiškega podjetnika Franca Riemerja, ki vsebuje številna slikarska dela od zgodnje renesanse do sodobnosti.

Na poti proti Žičam smo zavili na slikovite vinorodne Škalce, mimo velike nove in tedaj še ne odprte vinske kleti znanega vinarstva Zlati grič, ki je v zadnjem času pritegnilo veliko pozornost, saj se vsak dan zgrinjajo avtobusni obiski iz vse Slovenije.

Slovenske Konjice so na severovzhodni strani Konjiške gore, osrednji cilj naše ekskurzije pa je bil onkraj gore. Peljali smo se naokoli, skozi Žiče in po dolini Žičnice (Dolina Janeza Krstnika) skozi Špitalič, v katerem smo se ustavili za kratek ogled, ter prispeli do skupine nekaj še ohranjenih zgradb ter pred nadaljnjim propadanjem zavarovanih razvalin. Kljub uničenosti najpomembnejših stavb je vtis mogočen.

Žičko kartuzijo, meniško naselbino v takrat skriti potočni dolini pod Konjiško goro, je ustanovil štajerski mejni grof Otokar III. Traungauski okrog leta 1160, ustanovo pa je z listino potrdil leta 1165 tudi njegov sin štajerski vojvoda Otokar I. Z njo je nastala ena prvih postojank kartuzijanov (red je bil ustanovljen v Franciji leta 1084) onkraj meja francoskih in italijanskih dežel ter najstarejša kartuzija v Srednji Evropi. Bila je ena najpomembenjših stvaritev zgodnje kartuzijanske samostanske arhitekture (več o tem v geslu *Žička kartuzija* dr. Blaža Resmana v *Enciklopediji Slovenije*). V 16. stoletju so jo prizadeli turški vpadi, v letih 1564–1595, torej v času reformacije, je bila opuščena. Znova si je opomogla v času baroka, avstrijski vladar Jožef II. pa jo je leta 1782 ukinil. Glavne samostanske zgradbe so naglo propadale. Po požaru, ki je leta 1786 uničil Konjice, so postale žičke

stavbe dobrodošel vir gradiva za obnovo trških hiš. Leta 1810 je bila ukinjena tudi župnija, zato je propadla tudi cerkev; že 30 let pozneje sta se ji udrla streha in ladijski obok. Leta 1957 so začeli ostanke raziskovati in varovati pred nadaljnjim propadanjem, arheološka, spomeniško-varstvena in restavratorska dela pa so se intenzivirala v 80. letih 20. stoletja.

Po zgledu francoskih kartuzij je bila tudi tukajšnja naselbina razdeljena na dva dela. Bolj odmaknjeni, t. i. imenovani gornji samostan, obdan z obzidjem in obrambnimi stolpi, je bil sezidan za patre, ki so živeli po strogih redovnih predpisih. Obsegal je med drugim cerkev sv. Janeza Krstnika z zakristijo in kapiteljsko dvorano, pokopališko kapelo, mali križni hodnik s prazničnim refektorijem (obedovalnica) ter veliki križni hodnik, okoli katerega so bile razvrščene meniške celice. Tako imenovani spodnji samostan v Špitaliču je obsegal neohranjeno samostansko hišo, sezidano leta 1190, in cerkev Marijinega obiskovanja, ki je še ohranjena. Znamenitost cerkve je romanski vhodni portal, ki se uvršča med pomembne spomenike srednjeveške arhitekturne plastike na Slovenskem. Spodnji samostan je bil namenjen laičnim bratom, ki so opravljali gospodarska dela ter oskrbovali patre z vsem potrebnim. Ime naselja opozarja, da je bil v Špitaliču verjetno tudi *hospic* ali *hospital*, se pravi zatočišče za potujoče trgovce in druge popotnike.

Velik pomen je Žička kartuzija dobila v naslednjih dveh stoletjih, ko so žički priorji vodili ustanovitev novih kartuzij na širšem območju. V njej je bil v letih 1335–1355 sedež nemške redovne province kartuzijanskega reda. V letih 1391–1410 je bil tu sedež generalnega priorja. Takrat, v času razkola na avignonsko in rimsko papeštvo, je Žička kartuzija prevzela vlogo osrednjega samostana za Rimu pripadajoči del reda. V njej so oblikovali redovno politiko in sprejemali vse pomembne odločitve, obiskovali pa so jo pomembni cerkveni odličniki in posvetno plemstvo. V 15. stoletju, v času renesanse, je bila Žička kartuzija pomembno kulturno žarišče. Takrat jo je bogato podpiral Friderik Celjski.

Najmogočnejša med razvalinami Žičke kartuzije je velika redovna cerkev sv. Janeza Krstnika; leta 1190 jo je posvetil oglejski patriarh Bertold in po njej se imenuje dolina. Načrtujejo, da bi jo na novo pozidali. Delno ohranjeni ali izkopani samostanski deli so še Otokarjeva kapela, refektorij, kleti, kuhinja, nadstropni trakt, križni hodnik in pokopališka kapela. V teh objektih smo si ogledali lepo urejen muzej, ki obsega tudi fotografsko predstavitev žičkih pergamentnih rokopisnih knjig. Ogledali smo si tudi dele ohranjenega obzidja z nišami s ponudbo zelišč, napitkov po starih receptih ter raznih spominkov.

Kartuzijani so že na začetku razvijali svoje kartuzije (na Slovenskem še v Bistri blizu Vrhnike, Jurkloštru in Pleterjah) v močna gospodarska, verska, znanstvena in kulturna, pa tudi zdravilska središča.

Velika dragocenost Žičke kartuzije je bila njena knjižnica. Kartuzijani so širili in poglabljali vero in znanje s pisano besedo, zato so razvijali knjižno kulturo. Vzgajali so in sprejemali medse ljudi s temeljitim znanjem jezika in pisarskih veščin. Uredili so samostanske prepisovalnice knjig, v katerih so izdelovali bogato okrašene ali iluminirane pergamentne kodekse oz. knjige. Posvečali so se tudi ustvarjanju novih besedil s številnih področij od teologije do astronomije, od praktičnih ved do književnih stvaritev. Brat Filip iz Žič je okrog leta 1300 na podlagi starejših latinskih predlog napisal eno najobsežnejših pesnitev o Marijinem življenju v nemščini; obsega kar 10133 stihov.

Paolo Santonino, odposlanec oglejskega patriarha, je v svojem poročilu leta 1487 zapisal, da žička knjižnica obsega okrog 2000 zvezkov z vseh področij znanja in da so dela večinoma napisana na pergamentu. Omenil je tudi, da je knjižnica dostopna le po skrivnih stopnicah. V obdobju začasne opustelosti kartuzije v drugi polovici 16. stoletja so po ukazu nadvojvode Karla II. preselili knjige večinoma v Gradec k jezuitom.

Med ohranjenimi žičkimi knjigami oziroma kodeksi je veliko znamenitih del, ki so neprecenljivi spomeniki intelektualne dediščine v širšem srednjeevropskem prostoru. Raziskave ohranjenih signatur kažejo, da bilo v kartuzijski knjižnici res okoli 2000 rokopisnih zvezkov. Danes poznamo okoli 120 srednjeveških kodeksov in 100 fragmentov, kar je le majhen del nekdanjega bogastva žičke knjižnice, pa še ta je večinoma shranjen zunaj slovenskih meja. Vendar je to edina skupina srednjeveških rokopisov iz slovenskih krajev, ob kateri lahko govorimo o skoraj 400 let trajajočem nepretrganem rokopisnem delovanju samostanske skupnosti in celo o t. i. žičkem slogu. Zato dajejo žički rokopsi kljub okrnjenosti zbirke svojevrsten vpogled v več stoletij razvoja srednjeveške knjige. Pisave prepisovalcev so bogata paleta različnih paleografskih oblik in posebnosti. To je tudi edina dovolj zaokrožena skupina rokopisov na Slovenskem, da lahko spremljamo razvoj inicial oz. začetnih črk.

Po ogledih z bogatimi razlagami smo sedli za obložene mize bližnje gostilne »Gastuž«. Stavba, ki je v osnovi gotska in izvira iz leta 1467 ali 1487 (prezidana v 17. stoletju), stoji nekoliko odmaknjeno onkraj potoka in je bila v času naseljenosti kartuzije namenjena prenočevanju in krepčanju visokorodnih laičnih gostov. Zato lahko velja za najstarejšo gostilno v Sloveniji in morda, tako pravijo, tudi na širšem območju. Po kosilu smo v okviru samostanskega kompleksa pokušali penini Zlatega griča in opravili nakupe v letos novo obnovljeni vinski kleti in degustacijskih prostorih.

Prijazno pomladansko vreme, ki nas je ves čas spremljalo, je gotovo veliko prispevalo k dobremu razpoloženju in očaranosti ob ogledu lepega, a še ne dovolj znanega koščka naše domovine, ki pa si zasluži vso pozornost tudi kot nema priča nekdanje kulturne veličine.

Marko Zore

SPOMINSKA PLOŠČA PAULU WIENERJU V SIBIUJU

Četrtega junija 2009 navsezgodaj je kolona treh avtobusov z okoli 130 člani Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar, evangeličanskimi verniki in številnimi drugimi popotniki odpotovala na štiridnevno ekskurzijo iz Slovenije prek Madžarske v Romunijo, kjer so imeli prav posebeno nalogo. V Sibiuju, glavnem mestu Transilvanije in evropski kulturni prestolnici leta 2007, so se namreč namenili na staro župnišče na trgu Huet v sodelovanju z domačini namestiti in slovesno odkriti spominsko ploščo Paulu Wienerju, rojenemu v Sloveniji ter prvemu evangeličanskemu škofu na Sedmograškem in na vsem Ogrskem, in tako temu pomembnemu možu izkazati zasluženo čast, hkrati pa prispevati drobec h kulturnim povezavam obeh evropskih narodov, sebi pa malce razširiti obzorje, se česa naučiti in kaj lepega doživeti.

Kdo je bil Paul Wiener?

Raziskovalci življenja Paula Wienerja ali Pavla Binerja, zlasti Christian Romocea iz Temišvara v Romuniji, slovenski evangeličanski škof Geza Erniša, dr. Mihael Glavan iz Narodne in univerzitetne knjižnice in še nekateri slovenski zgodovinarji ter člani Slovenskega protestantskega društva so prišli do zanimivih spoznaj o njem.

Gradivo, ki smo ga dobili na ekskurziji, ga strnjeno predstavlja takole:

»Pavel Wiener, tudi Paul Wienner ali Pavel Biner (Kranj, 1495 – Sibiu, 16. 8. 1554), katoliški in nato evangeličanski duhovnik, superintendent. Študiral je na univerzi na Dunaju (vpisal se je 1514), nato je v Ljubljani opravljal visoke cerkvene in državnoupravne funkcije (zastopnik duhovščine v deželnem zboru). Bil je kanonik pri ljubljanski stolnici sv. Nikolaja. Pritegnile so ga ideje in zahteve Luthrove reformacijske smeri. Bil je med tistimi kanoniki (Wiener, Lenart Mertlitz, Jurij Dragolič), ki so poudarjali potrebo, da duhovniki v (katoliški) cerkvi pridigajo na podlagi *Evangelijev* in so zato v kapiteljski statut (1533) vnesli določilo, naj se v pridigah oznanjuje »evangeljska resnica čisto, preprosto in verno«. S tem so privzeli osrednje geslo evangeličanskih reformatorjev. Škof Kancijanar je bil naklonjen reformaciji, čeprav se ji ni pridružil. Wiener se je zbližal z ljubljanskim krožkom privržencev reformacije (Matija Klombner, Vid Khisl, Jurij Seyerle, učitelj Lenart Budina). Ko je Primož Trubar 1542 postal kanonik v Ljubljani, sta z Wienerjem postala tesna sodelavca. Škof Textor je Wienerja in Trubarja 1544 znova potrdil za stolna pridigarja. Pritegnila sta veliko poslušalcev. V pridigah sta se zavzemala za delitev Gospodove večerje pod obema podobama in za obnovo vere na podlagi *Evangelijev*. Pod Trubarjevim vplivom je začel Wiener pridigati bolj polemično. Takrat se je še drugič poročil, obred pa je opravil Trubar. Viri navajajo, da sta v Ljubljani s Trubarjem že delila Gospodovo večerjo pod obema podobama; verjetno je nista delila javno, temveč zasebno. Zaradi posebnih razmer v ljubljanski škofiji (Textor je bil trden katoličan) nista mogla javno napadati vseh spornih katoliških naukov. Takrat so bili ljubljanski duhovniki še prepričani, da se bo v okviru Katoliške cerkve vendarle razvila reforma in da bo k temu pripomogel tridentinski koncil. Septembra 1547 je deželnoknežja svetna oblast Wienerja zaprla na ljubljanskem Gradu (skupaj z Dragoličem in Mertlicem – ta je v zaporu umrl; Trubar je takrat služboval v Šentjerneju na Dolenjskem in je lahko pobegnil pred aretacijo). Wienerja so prepeljali na Dunaj in tam zasliševali. Ohranjena je njegova izpoved vere (besedilo na 274 straneh). Deželni knez avstrijski nadvojvoda Ferdinand ga je pomilostil, toda izgnal na Sedmograško. V Sibiuju oz. Hermannstadtu je bil 1549–52 pridigar, nato mestni župnik in od 1553 prvi superintendent Evangeličanske cerkve na Sedmograškem in na vsem Ogrskem.«

V drugih virih najdemo še nekaj podrobnosti:

Wiener je bil v Ljubljani škofov svetovalec, kanonik pri ljubljanski stolnici in član duhovskega stanu v kranjskem deželnem zboru, obenem pa tudi poslanec v notranjeavstrijskem in nižjeavstrijskem deželnem odboru.

Večkrat je moral nadrejenim pojasnjevati svoje pridige, vendar iz Rimskokatoliške cerkve ni nameraval izstopiti; to je junija 1548 pisno pojasnil tudi kralju Ferdidandu. S škofoma Ravbarjem in Kacijanarjem je dobro sodeloval, odnosi s škofom Textorjem pa so se zaostrili, tako da so ga zaprli. Na Dunaju, kamor so ga pripeljali vklenjenega, so ga zasliševali, vendar se je Wiener briljantno branil. Svojih nazorov ni preklical, čeprav prvotno ni nameraval prestopiti iz katolicizma. V Univerzitetni knjižnici v Hamburgu hranijo 274 strani dolg rokopisni zagovor. Kralj ga je pomilostil in izpustil, vendar ga je – verjetno zato, ker se je ukvarjal predvsem s teologijo, ne pa tudi s politiko oziroma organizacijo – »samo« izgnal v Sibiu na Sedmograško. Tu je bil potem pridigar in mestni župnik ter od leta 1553 prvi superintendent Evangeličanske cerkve augsburške veroizpovedi na Sedmograškem. Vendar pa je že naslednje leto, 16. avgusta 1554, umrl za kugo.

Po znanih informacijah je prav Wiener Trubarja, ki je takrat služboval na Dolenjskem, priporočil evangeličanskemu teologu Veitu Dietrichu v Nürnbergu, da ga je sprejel, ko se je pred aretacijo umaknil v Nemčijo.

Raziskovalci zgodovine protestantizma na Slovenskem (dr. Mihael Glavan) domnevajo, da je bil Paul Wiener, ki je bil slabih deset let starejši od Trubarja in v svojem času med vodilnimi teologi v Ljubljani ter ugleden kanonik, tudi Trubarjev vzornik, mentor in usmerjevalec.

Odkritje spomninske plošče

Postavitev spominskega obeležja Paulu Wienerju je pripravilo Slovensko protestantsko društvo v skladu s svojimi programskimi usmeritvami. Pobudo njegovega predsednika mag. Žaklja je sprejel tudi škof Evangeličanske cerkve v Sloveniji mag. Geza Erniša. Prav tako jo je podprl škof v Sibiuju ddr. Christian Klein in ustrezno ukrepal. Veliko večino organizacijskih in tehničnih nalog je izpeljal izkušeni in prizadevni član izvršnega odbora SPD PT Marko Zore.

Šestega junija ob 11. uri dopoldne smo se torej zbrali v Sibiuju na trgu Huet pred evangeličansko stolnico pod najvišjim zvonikom v Romuniji k odkritju spominske plošče Paulu Wienerju. Ploščo je podarilo Slovensko protestantsko društvo, izdelal pa uveljavljeni slovesnki kipar Mirsad Begić. Napis na bronasti plošči je v slovenščini, nemščini in romunščini ter se glasi takole:

Paul Wiener 1495–1554
v Sloveniji somišljenik in sodelavec reformatorja
Primoža Trubarja, 1549 v Sibiuju pridigar
in mestni župnik, od 1533 prvi superintendent
Evangeličanske cerkve AV na Sedmograškem
SPD Primož Trubar, 2009

Slovesnost ob odkritju, ki je potekala v sloveščini in nemščini, je vodil mestni duhovnik Kilian Dörr, ki je bil po pooblastilu tamkajšnjega evangeličanskega škofa ddr Christopha Kleina ves čas tudi nemški oz romunski koordinator dejavnosti v zvezi s postavitvijo plošče in potem odličen gostitelj. V svojem nagovoru je med drugim omenil povezanost Sedmograške z Evropo, posebej pa je poudaril pomen Paula Wienerja za utrditev reformacije v njihovih krajih. Spominsko ploščo je označil za znamenje povezanosti njihove dežele s Slovenijo in Evropo.

Predsednik Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar mag. Viktor Žakelj je v svojem govoru zbranim izrazil ponos in veselje ob skupnem odkrivanju spominske plošče velikemu možu, ki se je razdajal obojim, saj je bil tako intimni prijatelj našega velikega Trubarja kot tudi prvi evangeličanski škof Sibiuja, tega lepega mesta, ki so ga po pravici imenovali »vzhodni Pariz«.

Slovenski evangeličanski škof mag. Geza Erniša je, preden je spominsko ploščo blagoslovil, omenil, kako je Paul Wiener skoraj zatonil v pozabo oziroma bil zamolčan, vendar pa danes sinovi in hčere slovenskega naroda, ki je od nekdaj raztresen širom po svetu, na tem pomembnem in svetem kraju izpričujejo, da Paul Wiener, sin naše dežele, živi v srcih in spominu ter ni več pozabljen in zamolčan, temveč mu izkazujemo čast, ki jo zasluži.

Udeležence svečanosti sta s svojo prisotnostjo zelo počastila ugledni župan Sibiuja Klaus Johannis, ki je tudi član cerkvenega sveta, ter predsednik mestnega sveta Martin Bottesch.

Dogodek je spremljal kulturni program, ki ga je začel domači pevski zbor s pesmijo *Laudate Dominum, laudate Deum omnes populi*, potem pa ubrano zapel še nekaj lepih, priložnosti primerni starih skladb. S slovenske strani je sodelovala pevka in poustvarjalka ljudskih pesmi Bogdana Herman, ki je pela Trubarjevo *Pujte, pujte vsi ludje* in prekmursko izseljensko *Viira bije*. Ko je zazvenelo Trubarjevo vabilo k petju, se je pevki na presenečenje vseh navzočiih nenačrtovano pridružil domači zbor z refrenom te iste pesmi v nemščini. Ta trenutek je bil nekako še posebno svet in pomenljiv kot nekak simbol skrivnostne povezanosti vseh nas. Verjamem, da se je po hrbtih prisotnih v tistem trenutku sprehodil prenekateri mravljinec. Podobno povezujoče dogajanje je bilo povabilo k skupnemu petju psalmov, ki so jih verniki zapeli v slovenščini in nemščini.

Po izmenjavi simboličnih daril je prisrčni slovesnosti je sledilo druženje ob pogrnjenih mizah s slovenskim vinom in vsem drugim iz Sibiuja, nazadnje pa še ogled notranjosti impozantne sibiujske stolnice.

Še peščica popotnih vtisov

Seveda se je veliko dogajalo tudi med potjo v Romunijo in nazaj, saj je bilo potovanje odlično organizirano, veliko smo se ustavljali in se razgledovali, med vožnjo pa poslušali sopotnike strokovnjake za zgodovino protestantizma – dr. Marka Kerševana, dr. Božidarja Debenjaka in dr. Mihaela Glavana ter zelo dobro podkovanega turističnega vodiča, tako da pravzaprav niti minuta našega časa ni šla v nič po nemarnem.

Načrt potovanja je prvega dne obetal – in izpolnil – poleg Blatnega jezera in mogočne Budimpešte še ogled slikovitega srednjeveškega mestnega jedra in trdnjave v Egru, najsevernejši točki naše poti. Potem smo prečkali reko Tiso in pod noč prišli v Debrecen, znan ne samo po debrecenskih klobasicah, pač pa po mnogočem veliko bolj usodnem. Včasih so ga imenovali Kalvinski Rim, saj je bil središče kalvinizma na Madžarskem. Velika cerkev je bila dvakrat požgana, nazadnje 1802, in potem obnovljena v neogotskem stilu. Seveda smo si ogledali tudi zgradbo Reformiranega kolegija iz leta 1600 ter mestno hišo in znano galerijo Munkaczy ter se nadihali v parku, imenovanem Veliki gozd. Debrecen je danes kulturno središče vzhodne Madžarske, ki globoko korenini v protestantizmu.

Spanje pod petimi zvezdicami nas je okrepčalo za naslednji dan, ko smo nadaljevali pot čez mejo v romunsko Oradeo in dalje v Sibiu.

Oradea, »zahodna vrata v Romunijo«, zelo staro mesto, ki ima danes veliko kulturnih in etničnih obrazov, je prvič omenjena leta 1113 kot Varadinum. Tu smo si ogledali baročno središče s katoliško katedralo, škofijsko palačo in mnogimi drugimi stavbami v klasicističnem stilu ter vrsto drugih lepih zgradb, ki pričajo o nekdanjem okusu in blaginji v mestu. Že konec 19. stoletja je bila

namreč Oradea moderno evropsko mesto, njegovo arhitekturo pa je takrat močno zaznamovala secesija, zdaj pa ponovno išče svojo staro identiteto.

Sibiu ali Hermannstadt

Sibiu, to lepo mesto, zasluži kakšno besedo več. Leži severno od Južnih Karpatov ali Transilvanskih Alp in z okna hotela je bil prelep pogled na njihove vrhove. Ko človek sliši za Tranasilvanijo, verjetno najprej pomisli na Drakulo, morda še na lepe vezenine in ovčje kožuhe, če naleti na ime Sedmograško, pa se mu zazdi, kot da gre za neko davno izginulo pravljično deželo ... Transilvanija (latinsko ime pomeni »Onkraj gozda«) je širše območje, ki zajema tudi Sedmograško ali Siebenbürgen ali Erdeljsko (iz madž.: *erdel* – gozd). V starem veku je bila to rimska pokrajina Dacija, prebivalci pa Dačani. Na ozemlju današnjega Sibiuja so našli sledi naselbine Cedonia.

Sibiu ali Hermannstadt, ki je bil leta 2007 skupaj z Luxemburgom kulturna prestolnica Evrope, je srce in glavno mesto Transilvanije. Z okolico ima 170 000 prebivalcev, od tega jih je zdaj 95 % romunskega rodu, vendar imajo zelo velik vpliv preostali Sasi oziroma Nemci, potomci tistih Sasov iz doline reke Mozele, ki so se sem priselili na povabilo ogrskega kralja v 12. stoletju, da bi branili vzhodno mejo pred Tatari in Turki. V ta namen so utrdili mnoge cerkve in gradove in iz tistega časa izvira sedem utrjenih mest (Cluj, Sighișoara, Sibiu, Bistrita, Brașov, Mediaș in Sebeș), ki so dala deželi značilno podobo in ime Sedmograško.

Še nekaj drobcev iz zelo bogate zgodovine mesta Sibiu. Prvo bolnišnico dobi 1292, prvo šolo 1380, prvo lekarno 1494, prvo papirnico 1534. Leta 1544 je bila v Hermanstadtu natisnjena prva knjiga v romunščini, 1551 Konrad Haas dela poskuse s prvo stopenjsko raketo na svetu, 1671 v okolici odkrijejo plin metan, 1782 kemik Franz Josph Müller odkrije telur, 1795 pa je postavljen najstarejši strelovod v jugovzhodni Evropi. Leta 1817 odpro Brukenthalov muzej, prvi v Romuniji; 1851 škof Andrei Saguna ustanovi prvo romunsko tiskarno in vse do danes v njej tiskajo časopis *Telegraful Roman*. V Hermannstadtu leta 1859 postavijo prvi ležeči most iz litega železa v jugovzhodni Evropi.

EVANGELIČANSKA CERKEV V ROMUNIJI

Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi v Romuniji (Evangelische Kirche A.B. in Rumänien, Biserica Evanghelică C.A. din România) ima 13 500 večinoma nemško govorečih pripadnikov v okrog 250 cerkvenih občinah (vštete so tudi najmanjše občine in točke z duhovno oskrbo) z 38 duhovnicami in duhovniki, 3 diakonjami in diakoni in skupaj 250 poklicnimi sodelavci v deželnem konzistoriju, petih okrožnih konzistorijih in njihovih samostojnih občinah, diaspornih občinah in združenjih občin.

Romunska Evangeličanska cerkev je nastala v času reformacije. Njena dolga in bogata zgodovina je tesno povezana z zgodovino Sedmograškega (Transilvanija, Erdeljsko). Njegovo prebivalstvo so dolgo sestavljali večinoma madžari in sedmograški Sasi, ki so se v lok Karpatov priselili okrog leta 1150. Ob reformaciji so skoraj vsi postali luteranci. V naslednjih stoletjih se jim je posrečilo ohraniti bogato in samostojno kulturo z nemškim jezikom in strukturo. Sedmograška posebnost so nekdanje utrjene taborske cerkve iz 13.–15. stoletja, med katerimi so nekatere uvrščene v Unescovo svetovno kulturno dediščino.

Tudi v času komunizma v Romuniji so predvsem cerkvene občine negovale posebne strukture in kulturno dediščino nemške skupnosti. Po političnem preobratu leta 1989 pa se je zaradi izseljevanja v Nemčijo delež nemško govorečega prebivalstva na Sedmograškem zmanjšal. Zaradi tega se je število članov Evangeličanske cerkve a. v. v Romuniji v 15 letih skrčilo z ok. 100 000 na 14 460. Hkrati je postalo oskrbovanje starih vernikov, katerih družine so se večinoma izselile, veliko bolj zahtevna naloga.

V zadnjih letih pa se je spet pomaknilo v ospredje delo z mladimi. Poseben izziv je močna želja romunsko in madžarsko govorečih prebivalcev, da bi njihovi otroci obiskovali pouk na nemških šolah. Povečuje se tudi zanimanje za evangeličanski verouk na državnih šolah.

V Evangeličanski cerkvi delujejo različni odseki (mladinski, ženski, diakonski, Evangeličanska akademija Sedmograške) in ustanove (domovi za ostarele, dijaški domovi, Družabno in kulturno središče Friedrich Teutsch, počitniški domovi itn.). Teološko izobraževanje duhovnic in duhovnikov poteka zdaj na oddelku za protestantsko teologijo na Univerzi Luciana Blage v Hermanstadtu (Sibiu).

Romunska Evangeličanska cerkev si zlasti s svojo ekumensko vlogo, izvirajočo iz sodelovanja v ekumenskih odborih v domovini in tujini, še vedno zagotavlja nepogrešljivo mesto v skupnem življenju romunskih Cerkva. S svojo protestantsko tradicijo in zahodno usmerjeno teologijo vedno deluje tudi kot posrednica in povezovalka med veroizpovedmi, narodi in teološkimi stališči. To uresničuje – med drugim – v ekumenskem združenju AIDRom, združenju Sprava v Vzhodni Evropi in Biblijski družbi v Romuniji, pa tudi v Svetovni luteranski zvezi, Ekumenskem svetu Cerkva, Konferenci evropskih Cerkva in podobnih organizacijah.

Christine Savescu, Sibiu

Še mejnik v kulturi: leta 1861 ustanovijo sedmograško društvo za literaturo in kulturo, imenovano »Astra«. Prva hidrocentrala v deželi začne delovati v Hermannstadtu leta 1896, 1898 predvajajo prvi film, 1904 začne voziti prva breztračna cestna železnica.

Iz novejše zgodovina pa bolj tragična navedba: 21. decembra 1989 so se v Sibiuju, prvem mestu, ki je že v štirih dneh sledilo Temišvarju (Timișoara), začele protikomunistične demonstracije, v katerih je bilo ubitih 89 oseb, več sto pa ranjenih. Boji v Sibiuju so se nadaljevali še deset dni potem, ko se je stanje drugod po državi že umirilo. Zaradi človeških žrtev in materialne škode je Sibiu dobil naziv »mesto mučenec«.

Zdaj v Sibiuju poleg Nemcev, ki jih je le še 2200, živi tudi madžarska manjšina ter nekaj Ukrajincev, Slovakov in Romov. Mesto je bilo vedno najmočnejše središče nemške manjšine na Sedmograškem in tudi danes, ko se je njihov delež zelo zmanjšal, saj se je po padcu železne zavese odselilo 85 % nemške manjšine, že po drugi svetovni vojni pa so jih mnogo deportirali v Sovjetsko zvezo, je močno občuten njihov vpliv. Njihova Nemška demokratska stranka ima še vedno večino v mestnem svetu in tudi župan mesta je Nemec.

Sibiu je središče romunske kulture in turizma, privlači s srednjeveškimi čari, lepo okolico, značilnimi jedmi, tradicijo, gospodarsko pa je nad državnim povprečjem.

Romunski kraji

Proti domu smo se vračali preko Albe Iulie, še enega starega mesta z mogočno utrdbo, do Cluja, ki so mu šele zadnje čase dodali tudi ime prvotne rimske naselbine z imenom Napoca. Romuni radi poudarjajo, da so potomci Rimljanov oziroma romaniziranih staroselcev, in popotnik ne sme biti presenečen, če sredi mestnega trga zagleda kip rimske volkulje z Romulom in Remom.

Ni bilo več daleč do madžarske meje, ko smo se za nakup spominkov ustavili v kraju z imenom Izvorul Crișului, kjer smo napasli oči na bogati ponudbi domače obrti in zapravili še zadnje leje. Tudi če človeku ni do nakupov, je sprehod po slikoviti ulici v užitek in poduk o življenju Romunov – tistih, ki te reči izdelujejo, in tistih, ki trgujejo z njimi.

Sledi slovo od Romunije, te lepe dežele, ki vabi in preseneča. Prvi kilometri po prihodu so šokirali s strašljivimi razpadajočimi industrijskimi objekti, ki morda nikoli niso obratovali ali pa vsaj že dolgo ne, s čudaškimi gradbenimi podvigi iz Causescujevih časov in z očitno revščino, posebno podeželja. Vendar bije v oči, da je tudi Romunija del Evropske unije in vanjo prihaja svež denar. V mestih in okolici med seboj tekmujejo novogradnje s kričečimi fasadami, jumbo plakati, McDonaldsi in reklame za Madonin koncert – kot kjerkoli v evropski soseščini. Posebnost pa so gradovi ciganskih kraljev, cesarjev in kar je še takih mogotcev – to so neverjetno bahave zgradbe z množico stolpičev, balustrad in bleščečih kupol, a kakor da v njih ne živi nihče – prave prikazni iz risanke.

Veliko bolj prijazne, prav očarljive so redke majcene in zelo stare transilvanske hiške iz lesenih čipk, ki jih je ujelo oko med vožnjo, pa tudi množica vaških gradenj iz let med 1960 in 1972 je prav ljubkih: stanovanjske hišice merijo le kakih pet metrov v kvadratu, a skrbno izdelane in z lepo okrašenimi fasadami in ograjami, le da je videti, kot da jih nihče ne vzdržuje, odkrar so bile zgrajene.

Pot čez hribovje med Oradeo in Clujem se vzpne več kot 1000 m nad morje, potovali smo zlagoma in uživali v naravi, ki je tu zares neokrnjena. Tudi v Romuniji se, kot kaže, podeželje prazni in napol opustela naselja živijo še zelo tradicionalno. Pogled iz avtobusa na ovčje črede, starce z motikami, konjske vprege je romantičen, z druge strani šipe pa najbrž veliko manj ... Ker sem doma iz dežele ostrnic, za katere prisegamo, da so edinstvene na svetu, me je skoraj kap, ko sem popolnoma enake zagledala tudi v romunskem hribovju ... V takih krajih je moral živeti romunski pravljični junak Dane Preklja, ki je zagotovo v sorodu z našimi Butalci; sicer pa so njihove pravljice, kot jih je zapisal Creanga, izjemno bogate in polnokrvne, pravi zaklad duha. Za kaj več o romunski literaturi pa me ne vprašajte. (V opravičilo: že iščem po knjižnicah vsaj romana Marina Prede *Delirij* in Liviuja Rebreanuja *Gozd obešencev* ter zgodbe Mihaila Sadoveanuja *Trmoglavi Janoš*.) Toliko o primerjavah in povezavah ...

Spet na Madžarskem

Še kratek skok in že smo spet na Madžarskem. Hajdúsoböszló – ob imenu si resda polomiš jezik – je kraj zahodno od Debrecena, nadvse prijeten in z veseljem bi bivanje v njem podaljšali za kak dan. Gre za ene od neštetih madžarskih toplic, ki so jih imenitno uredili in uživajo v njih »sto na uro«. Klima je mila, spanje sladko, jutranji odhod pa vseeno zaželjen – saj še furmanski konji proti domu bolj hitijo kakor od doma ... Pa vendar imamo pred sabo še eno nepozabno doživetje: najstarejši madžarski narodni park qqq Hortobagy puszta, ki meri kar 690 kvadratnih km in je zelo dobro upravljan. Skoraj ni mogoče ne uživati ob pogledu na čikoše, »na konju rojene« pastirje v slikovitih modročrnih nošah in njihovih včasih prav vratolomnih spretnostih s konji in na njih. Impresionirajo tudi črede avtohtonega goveda, ovac in prašičev, celo oslov; nepozabna je vožnja s konjsko vprego v pomirjujoče neskočno ravan, ko ti vetrc pihlja okoli čela. Kakšen brencelj gor ali dol, to spada zraven. Seveda smo potem v čardi pokusili kaj madžarskega – če je že treba tudi na poti jesti – in si vsaj ogledali obvezno ponudbo spominkov.

Po kosilu pa proti domu po isti poti kot smo prišli. Tokrat je bilo še prezgodaj, da bi med vožnjo opazovali trope srnjadi, zajce in fazane, ki se pasejo na bogatih madžarskih poljih, lahko pa smo – tisti z bolj poljedelsko dušico – občudovali in zavidali, kaj in kako vse dobro

rase pri sosedih. Lačni najbrž ne bodo, pa če jim država stokrat bankrotira ...

Že smo spet v Sloveniji in: »Pozdravljeni Prekmurci, lepo se imejte in kmalu na svidenje!« Samo še dva avtobusa nadaljujeta vožnjo proti prestolnici in šele nekje okoli Trojan se oglasi tudi petje – tisti žlahtni dodatek, ki ozdravi vsako utrujenost. Zato pa je preostanek poti kar prekratek, da bi se lahko do konca razživelo. Pa drugič!

Ekskurzije so resna zadeva in tuda naša je bila taka. Vendar na njih ni prepovedano uživati – in mi smo zelo.

Milena Ožbolt

Viri:

Gradivo za ekskurzijo
Vogel, Milan, *Pregon reformatorja iz Ljubljane v Sibiu*, Delo, 11. junija 2009
Zore, Marko, *Prispevek na področju kulturnega sodelovanja med Slovenijo in Romunijo*, informacija za Društvo romunsko-slovenskega prijateljstva
Ion Creanga, *Romunske Pravljice*, Ljubljana, Mladinska knjiga 1970
Marjeta Zorec, *Zgodbe z naših gradov*. Med Triglavom in Jadranom, Karantanija 2007

Še nekoliko obrobna podrobnost: Marjeta Zorec v delu Zgodbe z naših gradov *povzema iz* Zgodovine slovenskega naroda *Josipa Grudna in pripoveduje o bratu škofa Kacijanarja, vitezu, vojščaku in diplomatu baronu Hansu Kazianerju, v ljudskem izročilu Ivanu Kacjanarju (149 – 1539), ki je po uspešnem življenju umrl zahrbtne in nasilne smrti. Njegov grad v Begunjah pa je leta 1572 postal središče luteranstva, saj je bila njegova dedinja Julijana goreča pripadnica nove vere. K njej sta med drugimi prihajala tudi pridigarja Peter Kupljenik in Jurij Dalmatin, na gradu pa je kljub nasprotovanju nadvojvode Karla dala postaviti luteransko kapelo, ki pa jo je leta 1601 uničila protireformacijska komisija.*

V istem delu beremo tudi povzetek zgodbe iz dela Mimi Malenšek Inkvizitor, *ki govori o Ahaciju Thurnu, graščaku, ki je na gradu Križ dajal zatočišče kamniškim protestantom. Pri njem naj bi se skrival Trubarjev sin Felicijan, ko je dobil ukaz, da mora takoj zapustiti deželo. Ahacij Thurn je prišel v nemilost, ko je na deželnem zboru govoril o krivicah, ki se godijo evangeličanom.*

PO TRUBARJEVIH KRAJIH NA GORIŠKEM

Namen enodnevne ekskurzije Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar 19. septembra 2009 je bila seznanitev s Trubarjevim delovanjem novembra 1563 v pokneženi grofiji Goriški. Dopolnilo tukajšnjemu opisu ekskurzije sta odlomek iz Trubarjevega pisma 9. 12. 1563 baronu Ungnadu in govor goriškega prefekta Roberta De Lorenza ob odkritju spomenika Trubarju pred gradom v Rubijah 2008 (str. 30).

Najprej smo se ustavili v Vipavi; tu nas je pričakala vodička agencije M&M-Turist Helena Simčič, ki je doma iz Dolnjega Cerovega v Goriških Brdih, v Gorici pa vodi tečaje slovenščine za Italijane. Je dobra poznavalka Goriške in nam je zato lahko povedala veliko podatkov o krajih, po katerih nas je potem vodila pot, pa tudi o Goriških Slovencih. V starem delu Vipave, stisnjenem pod strm hrib z razvalino Starega ali Zgornjega gradu (prvič omenjen 1275), smo si najprej ogledali veliki kraški izvir Vipave pod steno Skalnica tik za dvorcem Lanthierijev iz leta 1669. Na Glavnem trgu pred dvorcem smo se spomnili teologa, književnika in superintendenta slovenske protestantske Cerkve 1565–67 Sebastijana Krelja (Vipava, 1538 – Ljubljana, 1567), ki je bil sodelavec teologa Matije Vlačića in pisec *Postille slovenske* (Regensburg 1567).

Prof. dr. Božidar Debenjak nam je pojasnil, da je Vipava do leta 1344 pripadala oglejskim patriarhom, po tem letu pa Habsburžanom. V oglejskem času so tu najprej gospodovali vitezi Vipavski, za njimi Ostroviški, v 15. stoletju pod Habsburžani pa je bil spodnji grad v posesti Herbersteinov. Tu je bil rojen Sigismund pl. Herberstein (1486-1566), znani diplomat, ki mu je njegov »slovanski materni jezik« (sam pravi, da so ga zaradi slovenščine sošolci v Vipavi zmerjali, da je »Sciav und Khadrotz«) pomagal na njegovi diplomatski misiji v Rusiji. Herbersteinova knjiga o Moskovitiji je naredila velik vtis tudi na Adama Bohoriča. Po Herbersteinih je Vipavo cesar izročil grofom pl. Thurnom. Ko je prišel protestantizem v naše kraje, so ga grofje Thurni podpirali, prav tako njihovi nasledniki v Vipavi, baroni Lanthieriji. Ti so postali lastniki gradu leta 1584, obenem pa so bili cesarski upravitelji Vipave. Ta je bila v veliki meri protestantska. Nadvojvoda Karel je zato leta 1584 ukazal, naj baron Lanthieri tržane bodisi prisili v pokatoličanjenje, bodisi jih izžene; za neizpolnitev ukaza mu je bila zagrožena kazen 1000 zlatnikov. Ponovno je prišel, kakor poroča zgodovinar Orožen, tak ukaz 1597 z zagroženo kaznijo 3000 zlatnikov. Takrat so tudi porušili protestantsko pokopališče. O tem, kaj je Habsburžan zahteval, poroča Valvasor takole:

»Ko so šteli leto 1584, je nadvojvoda spet poslal strelo srda proti luthrovski religiji na Kranjskem, tako da je gospodu Lovrencu von Lantheryju baronu zu Schönhaus kot posestniku trga in sodišča Vipava poslal deželnoknežji odlok skupaj z zaprto *specifikacijo*, zastran več njegovih v Vipavi stalno bivajočih podložnikov, ki so se obrnili k augsburški *konfesiji*, s tem izrecnim ukazom, naj on, gospod von Lanthery, ob zagroženi kazni tisoč dukatov v zlatu, pokliče predse takšne podložnike in jim v imenu

nadvojvode kot deželnega kneza pove, da če se ne bodo oddaljili od svoje luthrovske religije in ne bodo izpovedovali prastare katoliške vere in tudi o tem od *vikarja* v Vipavi njemu, gospodu von Lanthery, prinesli zadovoljive listine, dokumenta in dokazila, naj se v roku štirinajstih dni izselijo s svoje zemlje in hiš in se nato odpravijo proč, da, celo iz vseh dežel Njegove Svetlosti. Da bi pokorno izpolnil takšen ukaz vzvišenega kneza, je omenjeni gospod von Lanthery te svoje podložnike, bilo jih je šestindvajset, 21. marca omenjenega leta 1584 v Gorici poklical predse in jim resno predočil ukaz deželnega kneza. Na to se je nekaj malega njih spreobrnilo iz evangeličanske v katoliško religijo, preostali pa so bili po izteku štirinajstih dni, ki so jim bili določeni za razmislek, z ženami in otroki izgnani.«

Akademik prof. dr. Matjaž Kmecl pa nam je pripovedoval o pridigarju Janezu Svetokriškem (1648–1714), ki je v letih 1691–1700 objavil svoje pridige v zbirki *Sacrum promptuarium* (Sveti priročnik) v petih knjigah s skoraj 3000 stranmi. Janez je bilo njegovo redovniško ime, Svetokriški pa pridevek po Svetem Križu (zdaj Vipavski Križ), kajti v tamkajšnjem kapucinskem samostanu je bil nekaj časa gvardijan. Uradna literarna zgodovina je dolgo navajala kot njegovo prvotno ime Tobija Lionelli, češ da se je rodil v družini beneškega plemiča. Nadaljnje vztrajno raziskovanje (Tržačan Boris Možina, objava 1993) pa je prikazalo zanimivo zgodbo. Janez, pravzaprav Ivan, je bil spočet v mladostni ljubezni Friderika Hieronima Lanthierija in Katarine iz družine rihemberških Hrobatov. Ob krstu oče ni bil imenovan. Ker je bila za visoke Lanthierije zveza z veliko manj pomembnimi plemiči neprimerna in neprijetna, so poskrbeli, da so bili sledovi zabrisani, da je za očetovstvo posodil svoj priimek njihov odvetnik Lionelli, ki je bil Furlan in ne »beneški plemič«, in da je dobila Katarina drugega ženina. Friderik Hieronim Lanthieri je pozneje bil prošt v Novem mestu in tja je za nekaj časa prišel tudi Janez Svetokriški. Za proštovo denarno podporo zbirki pridig se je oddolžil s sijajnim posvetitvenim uvodom. Svetokriški je v pridiganje in zapisovanje pridig v slovenščini vnašal svojevrstno, mediteransko občutenje življenja, živahnost, predvsem pa humor in celo erotiko. Svoje pridige je namreč po tedanji šegi prepletal z različnimi zanimivimi zgodbami, ki so pritegovale poslušalce in bile izhodišče za moralni nauk, toda glede humorja in erotike je Svetokriški nekaj posebnega med takratnimi pridigarji. Kdaj pa kdaj je kar »pozabil« ob kaki ljubezenski zgodbi povedati še nauk in zato je zgodba izzvenela kot kar posvetno veselje do pripovedovanja.

Naslednja postaja je bil Vipavski Križ. Dr. Mihael Glavan, pisec lani objavljene knjige o Trubarju, nam je spotoma pojasnil, da se je Trubar tu ustavil, ko se je vračal iz Goriške v Ljubljano. Trubar je svoje delovanje v Goriški in tudi pridiganje v Vipavskem Križu kmalu nato opisal v svojem pismu 9. decembra. Na zid blizu cerkve so krajani leta 1986 vzidali spominsko ploščo s Trubarjevim portretom, ki je delo kiparja Marka Pogačnika. Trubarja sta povabila pridigat v Gorico baron Hanobal Egkh in Jurij Thurn. Zaradi hudega odpora katoliške duhovščine ni mogel pridigati v nobeni cerkvi in se je po nekaj dnevih zatekel v grad Rubije. Na zahtevo katoliškega cerkvenega vodstva je deželni vladar Trubarju zagrozil z zaporom, če se bo še kdaj vrnil v Goriško. Trubarju je pridiganje v Goriški veliko pomenilo kot razširitev delovanja tudi na ta del slovenskega narodnostnega ozemlja, zato je pozneje k svojim naslovom dodal tudi »pridigar grofije Goriške v Rubijah«.

V Gorici smo glavni postanek namenili slovenskemu Kulturnemu domu. Spotoma smo si blizu stolnice ogledali palačo baronov Egkhov, v kateri je Trubar pridigal. Dr. Glavan je pojasnil, da izročilo, da je pridigal z balkona te palače, ne drži, ker je bil balkon sezidan šele pozneje. Kulturni dom so zgradili v letih 1980–1982 po načrtu arhitekta Eda Mihevca. Njegov ravnatelj Igor Komel nam je razkazal večnamensko stavbo, ki premore poleg gledališke dvorane (288 sedežev), male dvorane, razstavne galerije in baletne sobe tudi sejno in trimsko sobo ter veliko telovadnico s tribuno za gledalce tekem. V mali dvorani, ki je namenjena manjšim koncertom, posvetovanjem in prikazovanju filmov, nam je z živahnimi besedami predstavil delovanje Kulturnega doma, ki je z zelo raznovrstnim programom kulturnih prireditev, posvetovanj, predavanj in športnih dogodkov postal ne samo kulturno in družabno žarišče Slovencev na Goriškem, temveč hiša sožitja med Slovenci, Italijani in Furlani. V njem se namreč prepletajo prireditve v slovenščini, italijanščini in furlanščini, prizadevanja za spodbujanje stikov med Goricama in spoštovanje drugih kultur.

Iz Kulturnega doma nas je ravnatelj Komel popeljal v park ob Verdijevem korzu, kjer stoji spomenik Simonu Gregorčiču, odkrit leta 2006 ob 100. obletnici njegove smrti. Ogledali smo si tudi Trgovski dom, stvaritev arhitekta Maksa Fabianija iz leta 1903–1905. Trgovski dom je bil večnamensko denarniško, poslovno, društveno in kulturno središče Slovencev, ki je pod fašističnim nasiljem leta 1927 prešlo v italijanske roke. Goriški Slovenci si vztrajno prizadevajo, da bi bil Trgovski dom spet izročen kulturnim in društvenim dejavnostim, usmerjenim v povezovanje slovenske, furlanske in italijanske kulture. Obiskali smo tudi sodobno stavbo KBC na Verdijevem korzu, v kateri imajo sedež Knjižnica Damirja Feigla (enota tržaške Narodne in študijske knjižnice), Glasbena matica in številna slovenska društva.

Tretja Trubarjeva in naša postaja je bil grad Rubije (Rubiach, Rubbia) ob Sovodnjah blizu sotočja Vipave in Soče. Na strateški legi je po utemeljni domnevi stal stolp

že v 13. stoletju. Na koncu 15. stoletja in v začetku 16. stoletja so srednjeveško zgrasdbo utrdili z obrambnim obzidjem, ki je pred turškimi in beneškimi vdiralci varovalo tudi okoliško prebivalstvo. Leta 1332 je grad dobila v fevd rodbina Thurn. Na povabilo goriškega deželnega glavarja Jurija Thurna je tu nekaj časa deloval Trubar. Ko so si grad pridobili Edlingi, so namesto stare zgradbe sezidali sredi 17. stoletja nov dvorec s štirimi vogalnimi stolpi. Med prvo svetovno vojno je bil zelo poškodovan in nato opuščen. Leta 1999 pa je začel grad z državno pomočjo obnavljati njegov novi lastnik Venčeslav (Venko) Černic, posestnik in vinar.

Cesto, ki vodi mimo gradu, je občina Sovodnje oz. Savogna d'Isonzo nedavno tega preimenovala v *Trubarjevo cesto*. Pred vhodom v grajski park, skozi katerega je dostop do gradu, je bil po Černičevi zaslugi postavljen in 11. maja 2008 odkrit bronast doprsni kip Primoža Trubarja; izdelal ga je v Vidmu živeči romunski kipar Dimitru Ion Serban (več o tem v prispevku Igorja Komela v *Lubi Slovenci*, št. 13, str. 42–43).

Sedanji »graščak« Černic nam je razkazal grajsko stavbo, ki je sredi obnavljanja, in pojasnil, da morajo arhitekt in izvajalci upoštevati stroge spomeniško-varstvene predpise, ki med drugim naročajo tudi uporabo avtentičnih gradiv, na primer »po starem« izdelane opeke. Občudovali smo opečne oboke soban, ki so bili pred kratkim vnovič sezidani s prastaro veščino brez uporabe ogrodja.

Ob vrnitvi na Trubarjevo cesto nas je na gostilniškem vrtu nasproti gradu čakalo presenečenje. Ljubiteljski zbiralec starih slovenskih knjig Roman Gergolet iz Doberdoba nam je ponosno, ljubeče in spoštljivo, opremljen z belimi rokavicami, pokazal izvod Dalmatinove *Biblije*. Odkupil ga je, poškodovanega od požara, od zasebnika v Ljubljani. Poiskal je pravega strokovnjaka za restavriranje knjig, ki je uporabil japonski papir in posebna lepila, tako da je zdaj dragocena *Biblija* spet dostopna občudovalcem slovenskega knjižnega izročila. Gergoletova zbirka je največja, kar jih je v slovenskih zavodih in pri slovenskih zasebnikih v Italiji. Hrani jo seveda v zanesljivem bančnem trezorju. Z izborom svojih knjig obiskuje šole in tako poglablja znanje in narodno zavest šolarjev.

V gostilni nas je presenetilo še nekaj: pri malici in pokušini Černičevih vin nam je bilo natočeno tudi vrhunsko vino, poimenovano po Trubarju.

Čez čas smo se vrnili v Gorico in se ustavili na trgu Travnik. Tu smo se spomnili enajstih tolminskih kmečkih puntarjev, ki so bili aprila 1714 tu usmrčeni. Upor in usodo upornikov je popisal Ivan Pregelj v romanu *Tolminci*. Akademik Kmecl pa nam je s svojo pripovedjo oživil dogajanje ob smrti Simona Gregorčiča. Takrat so se na Travnik zgrnili goriški Slovenci iz mesta in okolice in kleče počastili krsto s preminulim pesnikom. Dolg sprevod se je nato vil ob Soči navzgor od naselja do naselja. Povsod se je ustavljal zaradi žalnih slovesnosti, ki so jih pripravljali domačini. Nazadnje so prenočili v Kobaridu, zjutraj pa se je pogrebni sprevod povzpel k cerkvi sv. Lovrenca na Vrsnem, kjer je pogrebni obred opravil – po čudnem naključju – pokojnikov soimenjak, ki pa je v svojem nagovoru izrekel nekaj obtožb zoper priljubljenega pesnika in izzval ne le začudenje, temveč tudi ogorčenje.

Nadaljnji načrt eksukrzije nas je popeljal v Brda k dvorcu Vipolže in nato po slikoviti slemenasti krajini z vinogradi, nasadi oljk in neštetimi naselji. Vodička Helena Simčič nam je s prisrčno ljubeznijo pripovedovala o lepotah Brd in prizadevanju domačinov, da jo ohranijo neokrnjeno. Skozi Medano (rojstna vas pesnika Alojza Gradnika, o katerem nam je spotoma nekaj bridkih utrinkov povedoval akademik Kmecl) smo prišli v grad Dobrovo in nato v skrbno obnavljano in oživljano utrjeno naselje Šmartno, kjer smo si ogledali likovno galerijo, etnološko zbirko v briški hiši in pokusili vina medanske družine Belica. Ekskurzija se je tu lepo sklenila s pesmijo.

IZ TRUBARJEVEGA PISMA

Primož Trubar je v pismu 9. 12. 1563 baronu Ivanu Ungnadu v Urach takole poročal o svojem delovanju v grofiji Goriški:

»Pred 4 tedni me je poklical gospod Jurij, grof in baron s Thurna itd., v Gorico, in sem tu 14 dni zapovrstjo pridigal nemško, slovensko in laško v hiši gospodov Eckov in na gradu v Rubijah, kajti duhovniki me na prošnjo niso pustili v cerkev. Obhajal sem večerjo v vseh treh jezikih in krstil sina gospodu Hanibalu Ekghu. Zaradi tega so duhovniki in menihi kar noreli. In ko sem jahal nazaj na svojem osliču, sem v Križu pridigal neko nedeljo v cerkvi; zbrala se je vsa vipavska dolina in mnogo duhovnikov; nihče ni ugovarjal, celo duhovnikom je pridiga ugajala; to pridigo bom, ako Bog da, na kratko sestavil v omenjenih treh jezikih in jo poslal vaši milosti, da se natisne. Nekateri goriški duhovniki in menihi so s pomočjo in po nasvetu Maracca, pomožnega škofa in generalnega vikarja oglejskega patriarha v Vidmu [in] papeževega legata, na Dunaju obdolžili bogaboječega pobožnega gospoda grofa Thurna, njegovo milostno knežjo gospo in mene pri rimsko cesarskem veličanstvu itd. ter tudi dosegli ukaze za gospoda upravitelja Dornbergerja v Gorici in gospoda Lanthierija, naj me ulovijo in zaprejo, če še kdaj pridem v grofijo Goriško. Nato sem pisal grofu, tudi vsemu grofijskemu zboru v Gorici, po priloženih dveh kopijah.«

GOVOR GORIŠKEGA PREFEKTA ROBERTA DE LORENZA

11. maja 2008 ob odkritju Trubarjevega spomenika v Rubijah

Spoštovani predstavniki oblasti, spoštovana generalni konzul in senatorka, spoštovani župani, dragi sosedje in prijatelji, v posebno čast mi je biti danes tu prisoten, ne samo zato, ker sem velik ljubitelj knjige in vnet navdušenec nad renesanso, ki je bila tudi Trubarjevo obdobje, ampak zaradi velikega pomen, ki ga Trubar ima za evropsko kulturo, kot tudi za občutek življenjskosti in bistroumnosti, ki sta vodili njegovo življenje. Res mi je v ponos, da sem danes tukaj z vami in da skupaj proslavimo ta pomemben dogodek, ki ga opravim tudi kot vladni predstavnik tega dela države. To zelo rad opravim tudi kot velik ljubitelj kulture teh ozemelj in vam ob tem izrekam čestitke za to pomembno zgodovinsko osebnost, ki vam jo lahko vsi zavidajo in ki je nedvomno imela priložnost spoznati druge osebnosti, ki so plemenitile evropsko šestnajsto stoletje.

Ta pobuda me je zelo ganila in navdušila in zato izrekam navdušene čestitke vsem, ki so jo uresničili: lastnikom zemljišča, krajevnim oblastem, ki so podprle pobudo, in vsem tistim, ki bodo skrbeli in pomagali vzdrževati spomenik. Čeprav bi iz danih okoliščin izgledalo skoraj odvečno, bi vseeno rad poudaril pomembno vlogo Primoža Trubarja, ki jo je opravljal pri razvoju slovenskega jezika in kulturnega izročila. V novejših časih, ki so povzročili skorumpiranost in dekadenco načelnosti tistih velikih mož, se je dediščina, ki jo predstavlja družinski in narodni jezik, znašla v primežu preganjanja, zapostavljanja in preziranja s strani takratne italijanske vlade. Menim, da ni nikoli odveč spominjati se na odgovornost tistih, ki so v tistih časih zatirali najosnovnejše človekove pravice s tem, da so prizadeli eno najdražjih stvari človeka in državljana: materin in očetov jezik. Popolnoma sem prepričan, da je naš jezik vedno najlepši na svetu.

Na srečo imamo ustavo, ki nas opozarja, katere so bile odgovornosti fašističnega režima in katera so načela, ki nas vodijo, da jo spoštujemo. Razumevanje ustave pa ne sme biti le puhlo besedičenje, temveč konkretno in dejansko ob upoštevanju vseh načel, ki so osnova naši demokratični Republiki, ne glede na vlado in na njeno barvo, ki jo vsakdo izmed nas nosi v srcu. Ustava ostaja naša listina varnosti, ki usklajuje in je v soglasju z načeli, na katerih temelji Evropa in ki so edina, ki nam lahko zagotovijo blaginjo, vedrino, prijateljstvo in možnost, da živimo spodobno in prijetno življenje. Brez naštetega bi ne bilo kulture in ne blaginje, kot si jo zamišljamo mi, dobromisleči ljudje. Ni potrebno veliko, potrebno je le živeti v miru in se počutiti dobro. Mislim, da je prav spomniti se na to, kar je bilo povzročeno slovenskemu jeziku in mladim, ki so se takrat šolali in se niso mogli poglobiti v znanju lastnega jezika. To bi se ne smelo nikoli več dogajati; ne pristajam niti na to, da bi se kdo šalil nad to temo. Ne gre za obrobno, temveč za odločilno stvar in naša država je odločna podpirati in ščititi tiste jezike, ki jih ljudje uporabljajo in jih imajo radi. Zelo pomembno je torej, da smo se danes zbrali ob Trubarjevem spomeniku, in prepričan sem, da bo on zelo vesel, ko bo videl, da se stvari izboljšujejo in se vračajo v njegove čase, ko so bili v Gorici in okrog nje prisotni številni jeziki in so ljudje govorili jezik, ki jim je najbolj ustrezal, drugi pa so ga razumeli.

Vse najboljše torej in ponovno vam čestitam za vašega Trubarja.

PREDGOVOR V NEMŠKI IZDAJI KNJIGE O TRUBARJU

Ko nemška bralka ali bralec jemljeta v roke to knjigo* o Primožu Trubarju v nemščini, da bi jo prelistala, si jo ogledala, kupila in nazadnje brala, potem naj se zavesta in se nenehno spominjata tudi med branjem, da sta v roke vzela nekaj, kar jima je zaradi prevoda sicer postalo dostopno, a pravzaprav ni napisano zanju. Izvirnik je namreč napisal slovenski duhovnik v slovenščini za svoje slovenske rojake, ki večinoma pripadajo, kakor je znano, katoliški veri in jih je papež Janez Pavel II. z veseljem obiskal.

Knjiga je prav tako posvečena Slovencu, ki se je v 16. stoletju odločil, da bo z Nemškega reformiral Cerkev v svoji domovini Kranjski in instavriral luteransko-protestantsko Cerkev, kakor se je izrazil Theodor Elze, ki je bil sploh tretji pomembni nemško govoreči življenjepisec Primoža Trubarja.

Nemec je bil že prvi biograf, namreč Jakob Andreae, ki je leta 1586 sestavil govor ob Trubarjevi smrti kot njegov dolgoletni pristni prijatelj in spodbujevalec, ugledni profesor teologije na tübingenski univerzi in hkrati njen kancler. In tudi drugi biograf je bil Nemec, se pravi Christian Friedrich Schnurrer, ki je leta 1799 objavil knjigo *Slavischer Bücherdruck in Württemberg im 16. Jahrhundert* [Tisk slovanskih knjig na Württemberškem v 16. stoletju] in v njej izčrpno pisal o Primožu Trubarju ter njegovem življenju in delu.

* Zvone Štrubelj, *Mut zum Wort. Primož Trubar. 500 Jahre. 1508–2008.* [Izvirnik: *Pogum besede*, 2008]. Prevedel Karlklaus Klemme. Hermagoras-Verlag / Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 2009. Pisec predgovora dr. Jochen Raecke je univerzitetni profesor v Tübingenu.

Pravkar omenjeni Ludwig Theodor Elze je leta 1863 sklenil svojo knjigo *Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain während des 16. Jahrhundert* [Superintendenti evangeličanske Cerkve na Kranjskem v 16. stoletju) s stavkom: »Dandanašnji pričajo na Kranjskem le še redki spomeniki o obstoju in razcvetu evangeličanske Cerkve v tej deželi v šestnajstem stoletju.«

V domovini nihče ni prerok in tako tudi Primož Trubar v svoji domovini dolgo ni veljal nič. Rojakom sta bila Trubar in njegovo prizadevanje dolgo le nadloga. Mu je njegovo prizadevanje, da bi svoje »ljube, uboge Slovence« pripeljal spet k »pravi stari veri«, nazadnje prineslo tako pomembno mesto v zgodovini njegove domovine Slovenije? Tako pomembno, da so se 500 let po njegovem rojstvu zvrstili tako številni simpoziji in spominske slovesnosti v Sloveniji in Nemčiji ter kar romarska potovanja v Tübingen? Razlog seveda ni moglo biti njegovo prizadevanje, kajti tega sploh ni mogel uresničiti. Po njem je ostalo nekaj drugega. Kaj to je in zakaj naj mu bodo Slovenci še zdaj in ravno zdaj hvaležni, celo hvaležnejši, kakor so ponavadi, pa poskuša svojim rojakom prepričjivo prikazati pisec knjige. Ne samo z besedami, temveč tudi s številnimi slikami.

Zato si prizadeva, da bi Primoža Trubarja prikazal kot velikana svojega majhnega naroda. Besedno protislovje, da je bil Primož Trubar velikan majhnega naroda, pa potrebuje kratko pojasnilo. Nemški bralci namreč pripadajo, vsaj večinoma, narodu, ki se praviloma ne zaveda svoje številčne velikosti. Majhni narodi pa se nenehno zavedajo svoje velikosti in njihovi pripadniki zmeraj govorijo o sebi, da so »pripadniki majhnega naroda«. In k njihovemu življenjskemu občutju sodi, da njihovi večji sosedje nenehno gledajo nanje zviška.

Za doseganje zavesti, da je Primož Trubar velikan majhnega naroda, ga je treba močno osvetliti, drugače ostane neopažen. Pri tem je osvetlitev kdaj pa kdaj tako močna, da bo nemške bralce morda kar zaslepila. Tega niso navajeni, kajti veličine njihovih velikanov jim, vsaj v sedanjosti, prikazujejo v bolj pridušeni svetlobi. Veličina jim je večinoma razumljiva sama po sebi. Martina Luthra zanje ni treba postavljati na slepeče sonce, saj mu že brez tega pripada mesto na soncu, Primož Trubar pa stoji tako zelo v njegovi senci, da ga – izzvzeti so njegovi biografi – ne opažajo.

To pomeni: če zaradi prave svetlobe, v kakršno je Trubar postavljen in z njo osvetljen z vseh mogočih strani, morda tudi zato, da bi pridobil sij, kakršnega doslej za svoje ljudstvo ni imel, začne nemške bralke in bralce ščemeti, naj ne zamižijo in naj ne odvrnejo pogleda. Nasprotno, zavedo naj se, da je s knjigo nekdo poskusil nekako popraviti napake. Nekdo, ki je celo katoliški duhovnik in je v Sloveniji temu primerno malo slišal o Trubarju, presunljivo moč Trubarjeve vere pa je začutil šele tu v Nemčiji v bližini krajev Trubarjevega pridigarskega delovanja. Nekdo, ki želi kot slovenski duhovnik v prav taki tujini kot nekoč Trubar pomagati svojim ljudem podoživljati, kakšne moči sprošča v nas ljubezen tudi in ravno do najrevnejših pripadnikov svojega naroda. Nekdo, ki poskuša svojim sonarodnjakom pojasniti, kaj je ta mož storil iz Nemčije za svoje rojake, ki jih je šele iz tujine – v njej je preživel najmanj pet osmin svojega življenja – prepoznal kot člene skupnosti, čeprav je ta takrat bila politično in kulturno razkosana.

Knjiga Zvoneta Štrublja ne želi biti znanstvena razprava in ni napisana za znanost ali njene predstavnike, temveč je zelo osebna in je ne nazadnje napisana za tiste, za katere je pisal tudi Primož Trubar. Zaradi tega pa ni prav nič neznanstvena. Pisec vestno obdela vse, kar je bilo doslej povedano o Trubarju z znanstvenega stališča, ne prizadeva pa si po novih znanstvenih dognanjih. Gre mu za nekaj drugega. Trubarjeve kosti ležijo nekje na pokopališču v Derendingenu, nihče ne ve natančno, kje so. Torej bi njegovih telesnih ostankov ne mogli vrniti v domovino. Dolgo pa je bil tudi njegov duh vezan na Tübingen in njegovo univerzo. Tu je Trubar našel v Jakobu Andreaeju in Friedrichu Schnurrerju svoja prva biografa in sprva samo pri njiju tudi priznanje, kakršnega mu domovina ni hotela dati. Zvone Štrubelj vrača Trubarja domov. Ne telesno, temveč duhovno. Želi, da bi se Trubar spet počutil domačega tam, kjer se je rodil, kjer je bil 20 let dušni pastir in kamor se potem skoraj 20 let ni smel vrniti, ker je hotel, da bi njegovi Slovenci mogli priti v nebesa in ne morali v pekel. Iz pekla, kamor so ga zaradi tega vladajoči v Sloveniji tako dolgo pošiljali, naj se vrne v srca svojih ljubih Slovencev. In tam naj dolgo po svoji smrti najde, brez česar je moral prebiti v življenju, namreč ljubezen, kakršno je sam čutil do njih v tujini do svoje smrti. Ljubezen, ne samo poceni izraženo v lepih besedah, temveč drago prelito v vidna dejanja, drago celo v dobesednem pomenu.

Trubarju denar ni bil pomemben, ni bil reven, a je opazil, kdo je revnejši od njega. In da nič tako ne obogati človeka kot zaklad evangelija. Zanj je dajal svoj denar. Tudi to želi Zvone Štrubelj sporočiti svojim rojakom. V času, ko takšno spoznanje postaja že redko blago.

Štrubelj nam poskuša poleg Trubarja reformatorja približati tudi Trubarja človeka. Neštete knjige, ki jih je reformator Trubar napisal za svojo domovino, že deset let po njegovi smrti niso več mogle učinkovati, kajti v Ljubljani so jih zmetali v plamene (kljub temu se je ohranil slovenski knjižni jezik, ki ga je z njimi ustvaril Trubar), toda s svojim življenjem je dal rojakom zgled, po kakršnem se lahko tudi 432 let po njegovi smrti ravna vsak Slovenec. Morda pa niti ne samo vsak Slovenec, temveč tudi marsikak Nemec. Zato je bilo tudi poskrbljeno, da je knjiga postala dostopna tudi nemško beročim.

Tübingen, 15. decembra 2008

Jochen Raecke

VRHNIŠKI TRUBARJEV KOLAŽ

Letos je naše društvo založilo tri publikacije: številko 9-10 revije *Stati inu obstati*, knjigo *Vrhniški Trubarjev kolaž* in 14. številko glasila *Lubi Slovenci*, ki ga pravkar berete. Zapisati želim nekaj besed o *Vrhniškem Trubarjevem kolažu*, ki sem ga uredil.

Knjiga *Vrhniški Trubarjev kolaž* je takšna, kot sem si jo zamislil. V celoti sem zaslužen za njeno dobro stran in tudi odgovoren za njene pomanjkljivosti. Vsem, ki ste prispevali k temu, da je knjiga nastala, izšla in bila pri bralcih lepo sprejeta, se iskreno zahvaljujem.

Knjiga zajema tri različne prispevke. Prvi je visoko strokovni prispevek dr. Andreja Smrekarja *Protestantizem in likovna umetnost.* Mislim, da je prvi tovrstni prispevek v našem jeziku, da bo pogosto citiran in s tem tudi knjiga.

Prof. dr. Marko Kerševan je napisal članek *Protestantizem: krščanstvo na protestantski način*, za katerega mislim, da bo na Vrhniki in njeni okolici, ki je trdno in tudi trdo katoliška, bran.

Jaz pa sem napisal prispevek *Vrhnika, ta čudni, prečudni kraj*, ki zadeva preteklost in sedanjost Vrhnike, je dovolj provokativen in vzbuja zanimanje.

Arhitekt Lojze Drašler je prispeval vrsto skic/grafik krajev, dogodkov, ki so na tak ali drugačen način povezani s Trubarjem. Te skice, verzi pesnika Antona Aškerca in domačina dr. Toneta Krašovca, ki sem jih skrbno izbral, pa so tisto vezno tkivo, ki kolaž povezuje v celoto.

Tudi to knjigo, kot vse druge društvene publikacije, je vzorno tehnično uredil Kazimir Rapoša. Zunanja podoba knjige je delo Gregorja Žaklja, lektorica pa je bila Tina Pečovnik Žakelj.

Knjigo smo ob številni publiki promovirali 22. oktobra 2009 v bivši kartuziji Bistra, kar sem si zamislil kot druženje svojih prijateljic in prijateljev in vseh tistih, ki že leta zagotavljajo živost našega društva.

Prireditev so popestrili priložnostni kvartet mojega prijatelja Janeza Drašlerja, gledališki igralec Pavle Ravnohrib s Cankarjem in ljubiteljski igralec Andrej Šubic, ki je v pojoči poljanščini predstavil Tavčarja.

Svoje je k svečanemu vzdušju na njemu lasten način prispeval tudi akademik dr. Boštjan Žekš, ki je knjigi namenil nekaj besed.

Prireditev je uspela, knjiga pa se bere, kar je najvažnejše in jo je mogoče kupiti na društvu.

Viktor Žakelj

PODRUŽNICA MURSKA SOBOTA V KÜZMIČEVEM LETU

Dejavnosti podružnice v letu 2009 so bile v grobih obrisih začrtane in potrjene na zboru članov v začetku marca 2009.

V razpravi so člani ponovno opozorili na potrebnosti identifikacijskega dokumenta – izkaznice za člane društva. Menimo, da strošek izdelave izkaznic ne bi smel predstavljati nepremostljivega finančnega bremena. Gotovo bi pa prispeval k zavesti o pripadnosti društva in večji preglednosti pri poravnavi članarine.

Leta 2008 so prevladovali dogodki, ki so obeleževali 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja, leta 2009 pa smo v podružnici Murska Sobota dali poseben poudarek obeležitvi 230. obletnice smrti velikega Prekmurca Števana Küzmiča. Vse aktivnosti so bile v soorganizaciji Evangeličanske cerkve na Slovenskem in občin, predvsem Občine Puconci.

Preden bom nanizal pregled najpomembnejših aktivnosti v letu 2009, moram zapisati, da smo v aprilu 2009 od Službe Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko prejeli Ugotovitveno poročilo o izvedbi projekta *Povežimo nekoč skupni cerkveni prostor Puconci–Bad Radkersburg.* Kot ugotavlja poročilo, je projekt v okviru Programa pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija – Avstrija 2000–2006 bil uspešno zaključen. V zaključnem poročilu je zapisano, da je za izvedbo projekta bilo porabljenih 47 519,22 EUR (11 387 071,71 SIT), od tega 40 410,68 EUR evropskih sredstev.

Seveda nas izvedeni projekt zavezuje tudi za prihodnost, saj je treba obeležja in tematsko kolesarsko pot primerno vzdrževati, za kar se dogovarjamo z Občino Puconci.

Tudi v letu 2009 smo vse pomembnejše akcije načrtovali skupaj z vodstvom Slovenskim protestantskim društvom Primož Trubar v Ljubljani, kakor tudi z vodstvom Evangeličanske cerkve na Slovenskem, občinami in nekaterimi drugimi institucijami. Na takšni osnovi so se člani podružnice vključevali v aktivnosti osrednjega društva (ekskurzija v Romunijo) ter ostalih stalnih in občasnih partnerjev. Zaradi omejenosti prostora bom v nadaljevanju nanizal le krajši pregled naše dejavnosti v letu 2009. To tudi zato, ker so naši člani že pripravili širše zapise o posameznih dogodkih, na primer o Števanu Küzmiču, kateremu smo ob 230. obletnici smrti namenili, kot rečeno, posebno pozornost.

Družabno srečanje v Lemerju

Vsakoletno avgustovsko družabno srečanje s piknikom v Lemerju je prijetno druženje članov s krajani in pripadniki domače evangeličanske cerkvene občine. Druženje pa predstavlja tudi začetek bogate dejavnosti podružnice v drugi polovici koledarskega leta.

Küzmičevi dnevi 2009 v Puconcih

Letošnji tradicionalni Küzmičevi dnevi od 28.–30. avgusta 2009 so sovpadali z 230. obletnico smrti Števana Küzmiča in obeležitvijo 225. obletnice zgraditve evangeličanske cerkve v Puconcih. K zanimivosti vsebinskega dela je prispeval pisatelj Ivan Sivec. Küzmičevi dnevi so bili končani s svečanim bogoslužjem ob 225-letnici cerkve ter otvoritvijo prenovljenih prostorov za dejavnost cerkvene občine.

XV. Likovna kolonija »Primož Trubar« 2009

Po že utečeni navadi je bila kolonija od 20. 9. do 27. 9. 2009 v Moravskih Toplicah. Kolonija, ki jo ob SPD Primož Trubar soorganizirata tudi Evangeličanska cerkev v Sloveniji in Občina Moravske Toplice, je letos že petnajstič gostila eminentne slovenske likovne umetnike.

Na letošnji koloniji so sodelovali: Herman Gvardjančič (Škofja Loka), Vinko Tušek (Kranj), Rado Jerič (Maribor), Aleš Sedmak (Koper), Anka Krošna (Miklavž na Dravskem polju), Franc Mesarič (Murska Sobota), Štefan Hauko (Sodišinci) in Milan Razboršek (Izlake).

Kakor vsa leta je bil tudi letos umetniški vodja kolonije Nikolaj Beer. Ustvarjena dela bodo razstavljena v Galeriji PAC Murska Sobota. Otvoritev razstave bo 27. 11. 2009. V začetku leta 2010 bo razstava prenesena v vrt orhidej v Dobrovniku.

Svečano dvojezično bogoslužje ob 230. obletnici smrti Števana Küzmiča v Šurdu na Madžarskem

Člani podružnice in Evangeličanske cerkve v Sloveniji smo se velikemu prekmurskemu rojaku poklonili na slovesnem dvojezičnem bogoslužju v kraju, kjer je deloval ob koncu svojega bogatega življenja. Ob udeležbi najvišjih cerkvenih predstavnikov so se svečanosti udeležili tudi najvišji predstavniki lokalne samouprave v mestu Šurd.

Otvoritev Doma Števana Küzmiča v Puconcih

Po večletnih prizadevanjih je bil 18. oktobra 2009 v Puconcih svečani trenutek otvoritve sodobno zasnovanega objekta, poimenovanega po Števanu Küzmiču. Posebno svečanost je dogodku, ki so se ga udeležili mnogi člani SPD, dal predsednik Republike Slovenije dr. Danilo Türk, ki je bil tudi slavnostni govornik.

Proslava ob Dnevu reformacije v Gornji Radgoni 23. oktobra 2009

Uvod v letošnjo osrednjo proslavo v Občini Gornja Radgona je bila krajša slovesnost ob spominki plošči na stavbi, kjer je stala prva evangeličanska šola.

Osrednja proslava je bila v nabito polni občinski kulturni dvorani. Po pozdravnem nagovoru Antona Kampuša, župana Občine Gornja Radgona, je vse navzoče nagovoril slavnostni govornik akademik dr. Boštjan Žekš, minister za Slovence po svetu. Tudi letos je proslava obsegala bogat in izbran kulturni program.

Proslava ob Dnevu reformacije v Murski Soboti 29. oktobra 2009

V Murski Soboti je proslava ob Dnevu reformacije tradicionalen in pričakovan dogodek. Odločili smo se za kvalitetno, vendar po finančni plati skromno proslavo, kar nam je tudi uspelo. V imenu društva in Evangeličanske cerkve v Sloveniji je vse prisotne pozdravil mag. Geza Erniša, škof Evangeličanske cerkve. Slavnostna govornica je bila prof. dr. Cvetka Hedžet Tóth. V nadaljevanju je prisotnim udeležencem zapel Evangeličanski pevski zbor Cantate. Po proslavi so udeleženci pokramljali na skromnem družabnem srečanju.

Seveda smo se, kot vsako leto, tudi letos množično udeležili osrednje proslave ob Dnevu reformacije v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Pripravili smo veliko predavanj, razstav in drugih prireditev za člane podružnice. Žal se nam ob natrpanem programu ni posrečilo organizirati krajšega jesenskega izleta. Finančne razmere pa nam tudi ne dovoljujejo zahtevnejših projektov na področju proučevanja in ponatiskovanja del prekmurskih protestantskih piscev.

Geza Farkaš, predsednik podružnice

PODRUŽNICA POSAVJE V SVOJEM DRUGEM LETU

Z ustanovitvijo podružnice Slovenskega protestantskega društva za Posavje je tudi ta del Slovenije uradno »prevzel« skrb za varovanje, ohranjanje, predvsem pa za predstavljanje pomembnega dela dediščine protestantizma na Slovenskem. V letu 2009 si je podružnica zadala podobne naloge kot v ustanovitvenem letu, dejavnosti pa so bile izvedene predvsem v času ob dnevu reformacije.

Prvi dogodek leta, ki pa izhaja iz širšega dogajanja v mestu Krško in ni neposredni rezultat dela podružnice, je otvoritev prenovljenega parka v mestnem delu Videm, ki je bil nekdaj samostojno naselje na levem bregu Save. Ob obnovi je park bil imenovan Spominski park Jurija Dalmatina, kot osrednji del parka pa je bila slovesno odkrita skulptura, ki jo je skupaj s parkom zasnoval

Vojko Pogačar, Skulptura in Spominski park Jurija Dalmatina, 2009. Vir: Občina Krško.

akademski kipar Vojko Pogačar, krški rojak. Mogočna skulptura, sestavljena iz podob treh najpomembnejših snovalcev dosežkov reformacije na Slovenskem, opredeljuje park, v katerega zahajajo učenke in učenci bližnje Osnovne šole Jurija Dalmatina, meščani in drugi obiskovalci. Vojko Pogačar je ustvaril podobo Primoža Trubarja kot vizionarja in »očeta«, Adama Bohoriča kot vestnega učitelja, razmišljujočega spremljevalca in spodbujevalca in Jurija Dalmatina kot uresničevalca idej, ki z dvignjeno roko, s katero drži faksimile prve strani *Biblije*, kaže izjemno moč in predanost visokemu cilju ter veri.

Park in skulptura sta bila slovesno odprta ob občinskem prazniku 4. junija 2009. Slavnostna govornica je bila predsednica podružnice Alenka Černelič Krošelj.

Kot nadaljevanje oblikovanja in izvedbe projekta je bila zasnovana tudi proslava ob dnevu reformacije v Krškem, in sicer kot razstava risb, ki so »pripeljale« do izvedbe spomenika. V Dvorani v parku je tako bila 29. oktobra 2009 ob 18. uri slovesno odprta razstava *Krške identitete*. Slavnostni govornik Vojko Pogačar je predstavil pogled na dediščino, ki je bila osnova za njegovo delo. Spomenik je z vidika umestitve v slovenski likovni prostor obravnaval likovni kritik Mario Berdić; njegov zapis je bil zaradi njegove odsotnosti prebran. Podružnica Posavje je sodelovala pri pripravi proslave, ki jo je v imenu podružnice vodila Alenka Černelič Krošelj. O pomenu dela Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina je spregovoril župan Občine Krško in poslanec v DZ RS Franc Bogovič.

Ob razstavi je bil izdan tudi katalog spomenika, v katerem so zbrane besede Franca Bogoviča, se pravi župana občine, ki je omogočila obnovo in spomenik, besede avtorja, ki razkrivajo idejo in nastanek, besede likovnega kritika in otvoritvene besede ter bogato slikovno gradivo – risbe, osnutki, fotografije. Katalog – knjiga je del širše predstavitve celovitega projekta in rezultata, spomenika in parka, ki sta od otvoritve postala prostor učenja in dejavnosti za učence OŠ Jurija Dalmatina, prostor druženja in sprehoda za meščane in prostor občudovanja za druge obiskovalce mesta.

Konec avgusta je UO podružnice skupaj z Valvasorjevo knjižnico in Osnovno šolo Jurija Dalmatina pripravil in razpisal drugi literarno-likovni natečaj *Jurij Dalmatin in ostali protestanti*. Vodja projekta je tajnica podružnice mag. Mateja Jankovič Čurić, ki je kot profesorica slovenskega jezika na OŠ Artiče letos sodelovala tudi kot mentorica. Rezultati natečaja so bili z otvoritvijo razstave del predstavljeni sodelujočim in javnosti. V četrtek, 5. novembra 2009, ob 17. uri je bila avla Mestne hiše v Brežicah napolnjena z okoli 90 obiskovalci, ki so pričakovali rezultate natečaja in si ogledovali razstavljena literarna in likovna dela. Na natečaju je sodelovalo 6 šol, 23 učenk in učencev in en razred kot skupina. Komisija v sestavi Polona Brenčič, direktorica Valvasorjeve knjižnice Krško, Milena Jesenko, podžupanja Občine Brežice, in Alenka Černelič Krošelj, predsednica SPD PT podružnica Posavje, je imela prijetno delo. Vsi udeleženci so prejeli Dalmatinovo značko, ki jo je tako kot lani izdelal Franc Černelič, komisija pa je podelila tudi 5 priznanj za likovni in 6 za literarni del natečaja. Značke in priznanja so podeljevale Antonija Glas Smodiš, ravnateljica OŠ Jurija Dalmatina Krško in predsednica podružnice ter Polona Brenčič skupaj z Mileno Jesenko.

Otvoritev, ki je bila hkrati tudi proslava ob dnevu reformacije in prva tovrstna proslava v Občini Brežice od leta 1992, je bila pripravljena v sodelovanju z Osnovno šolo Artiče. Slavnostna govornica je bila Milena Jesenko, podžupanja Občine Brežice, v vlogi Primoža Trubarja je nastopil Nik Škrlec (Gimnazija Brežice), glasbeni program so prispevale učenke Glasbene šole Brežice.

Naslednji dogodek je bila rokodelska delavnica za vse udeležence natečaja v soboto, 7. novembra 2009, v mladinskem oddelku Valvasorjeve knjižnice Krško. Delavnico je vodil Franc Černelič, izdelovalec Dalmatinovih značk, unikatnih obeskov z odtisnjenim Dalmatinovim podpisom (faksimile). Trinajst udeleženk in udeležencev delavnice je izdelovalo nakit iz tolčene raznovrstne kovine, oblikovane z različnimi motivi.

Nagrajenci literarnega dela pa bodo svoja dela predstavili na literarnem nokturnu, 3. decembra 2009, v organizaciji JSKD OI Krško v Dvorani v parku v Krškem.

Leto 2009 bo podružnica tako zaključila ob »ta veselem dnevu kulture« (Prešernov rojstni dan), v začetku leta 2010 pa bo upravni odbor zasnoval aktivnosti za leto 2010, kjer bomo natečaju in sooblikovanju proslav ob dnevu reformacije dodali še druge dejavnosti.

Alenka Černelič Krošelj, predsednica podružnice

JAVNI ZAVOD TRUBARJEVI KRAJI LETA 2009

1. Organizacija dela

V Javnem zavodu sta redno zaposlena kustosinja Barbara Pečnik ter vodnik-pedagog Andrej Perhaj, direktor Matjaž Gruden pa opravlja svoje delo neprofesionalno za simbolično nagrado. Javni zavod zagotavlja s svojimi zaposlenimi kompletno organizacijo poslovanja ter vodenje na Trubarjevi domačiji, gradu Turjak in v spominski sobi Levstik-Stritar v Levstikovem domu v Velikih Laščah za veliko večino obiskovalcev. Za celovito ponudbo vodenja in dodatnih dejavnosti pa ima zavod dogovore z zunanjimi izvajalci; ti so: Eugen Šerbec, upokojenec, oskrbnik gradu Turjak; Drago Petrović, dipl. slikar, »grajski slikar« na gradu Turjak; Polona Cvelbar, mag. farmacije, magistra znanosti, upokojenka, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Nuša Dedo Lale, univ.dipl.slavistka, podiplomska študentka, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Metka Starič, direktorica zavoda Parnas, ki v sodelovanju z Javnim zavodom Trubarjevi kraji pripravlja in izvaja različne izobraževalne programe; Barbara Žnidaršič, prof. zgodovine in univ. dipl. pedagoginja, zaposlena v zavodu Parnas; Urša Modic, absolventka primerjalne književnosti in literarne teorije, samostojna podjetnica, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Marjana Dolšina, absolventka umetnostne zgodovine, vodička na gradu Turjak in na Trubarjevi domačiji; Slava Petrič, upokojenka, vodička v spominski sobi Levstik-Stritar v Levstikovem domu; Marta Grčar, samostojna podjetnica, organizatorka »viteških programov« na gradu Turjak; Božo Kovačič, upokojenec, organizator »lokostrelskih programov« na gradu Turjak.

Tak način dela je posledica sezonske narave obiskov Trubarjeve domačije, gradu Turjak in spominske sobe v Levstikovem domu. Poleg tega nam struktura prihodkov tudi ne omogoča rednega zaposlovanja.

Po izkušnjah dosedanjega dela bi res nujno potrebovali gospodarja zavoda, ki bi skrbel za vzdrževalna dela na Trubarjevi domačiji in gradu Turjak ter za prikaze delovanja žage in mlina na Trubarjevi domačiji. Predvsem pa bi potrebovali sistemsko zagotovljeno financiranje iz državnega vira, zato v tej smeri potekajo intenzivna dogovarjanja z Ministrstvom za kulturo in Ministrstvom za šolstvo in šport.

2. Trubarjeva domačija

a. Vpis v razvid muzejev

Javni zavod je na Ministrstvo za kulturo 26. maja 2009 oddal vlogo za vpis v razvid muzejev. Za zadostitev strokovnih in tehničnih pogojev za vpis v razvid je kustosinja zavoda Barbara Pečnik 15. maja 2009 opravila strokovni izpit s področja muzejske dejavnosti, urejeno je bilo protipožarno in protivlomno varovanje, za potrebe evidentiranja in dokumentiranja premične dediščine je bil kupljen muzejski program Gallis. Evidentiranje se je že pričelo vzpostavljati tudi fizično. 19. junija je bila vložena tudi vloga za pridobitev statusa pooblaščenega muzeja.

Z odločbo Ministrstva za kulturo z dne 18. junija (prejeli smo jo 22. junija) je bila vloga za vpis v razpis zavrnjena na podlagi negativnega mnenja Službe za premično dediščino in muzeje; zoper to odločbo ni pritožbe, je pa dovoljena tožba v upravnem postopku. Iz utemeljitve odločbe: v ustanovitvenem odloku ni jasno definiranega poslanstva zavoda in še posebej Muzeja Trubarjeva domačija ... Po posredovanju na Ministrstvu za kulturo sta prišli v sredo, 8. julija, na ogled na domačijo predstavnici Službe za premično dediščino mag. Maja Oven in dr. Marjeta Mikuž. Pojasnili sta, zakaj negativno mnenje ter opozorili oz. predlagali:

- financiranje zavoda je urejeno popolnoma neustrezno; za delovanje zavoda mora ustanovitelj zagotoviti vsaj sredstva za pokrivanje stroškov zaposlenih; muzej, ki se financira večinoma iz prihodkov na trgu, ne izpolnjuje kriterijev za vpis v razvid muzejev (preveliko tveganje);
- za vpis v razvid in za kandidiranje za pridobitev statusa pooblaščenega muzeja v naslednjem letu naj se povežemo širše (predlagata Miklovo hišo – skupne službe, depoji, konserviranje); rešitev vidita v medobčinskem sodelovanju.

b. Izobraževalni programi

V primerjavi s Trubarjevo letom 2008 je opazen upad števila obiskovalcev, kar smo tudi pričakovali.

Osnovni program

Do konca junija je bilo udeležencev osnovnega programa 5604 (preteklo leto 10551**),** od tega 1079 odraslih in 4525 otrok (šolarjev, dijakov in študentov). Končno pričakovano letno število ocenjujemo na 12 000 (lani 22 000).

Dodatni programi

Dodatni programi, ki jih izvaja zavod Parnas in zajemajo programe »Knjigoveška delavnica«, »Izdelajmo miniaturno knjigo«, »Knjiga in žaga« ter »Bukvarnica« za predšolske otroke, so imeli do konca junija 2965 obiskovalcev.

Samostojni ogledi

Samostojnih ogledov je bilo do konca junija 204 (lani 319).

c. Razstavna dejavnost

V galeriji Skedenj na Trubarjevi domačiji imamo stalno razstavo *Vsem Slovencem*, ki je nastala v jubilejnem letu 2008. Stalna razstava pa se »umika« občasnim razstavam, s katerimi želimo popestriti tovrstno ponud-

bo na Trubarjevi domačiji. Letos smo izvedli naslednje projekte:

fotografska razstava Milene Vintar *Biseri vode*, april 2009;

27. likovna razstava »Trubarjevi kraji«, junij 2009;

slikarska razstava arhitektke Polone Kresal Bizaj, oktober 2009.

č. Predstavitve knjig

Pripravili smo tele predstavitve knjig:

12. februarja, galerija Skedenj: knjigi dr. Eda Škulja in Ivana Florjanca *Slovenski protestantski napevi* in dr. Franca Oražma *Dogmatični nazori Primoža Trubarja*;

28. marca, galerija Skedenj: knjigi *Abecednik* in *Vera Primoža Trubarja*, prevoda v sodobno slovenščino (Trubarjev forum);

3. aprila, galerija Skedenj: knjiga Polone Kresal Bizaj *Narava zdravi s hrano*;

24. aprila: zbornik *Pesem.si 09* in srečanje pesnic in pesnikov;

23. oktobra: Trubarjev *Katekizem*, prevod v sodobno slovenščino (Trubarjev forum);

31. oktobra: spominska soba: Valvasorjeva *Slava vojvodine Kranjske*, prvi celoviti prevod v slovenščino (Zavod dežela Kranjska).

d. Drugi dogodki in prireditve

30. januarja 2009, galerija Skedenj: *Kdo in od kod je bil pravzaprav Primož Trubar? O Trubarjevi identiteti in njegovih sledovih na Rašici*, predavanje doc. dr. Borisa Golca z Zgodovinskega inšituta Milka Kosa, ZRC SAZU;

6. februarja 2009, spominska soba: okrogla miza *Kaj je Trubarjevo leto prineslo slovenski kulturi?*, pogovor in prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku;

15. aprila 2009, galerija Skedenj: *Oživljanje poznoantične zapore*, predstavitev diplomske naloge Nike Perovšek, krajinske arhitektke;

17. aprila, galerija Skedenj: predavanje varstvenega ornitologa in fotografa Tomaža Miheliča ob svetovnem Dnevu zemlje;

23. maja: Dan sonca 2009 – 4. festival ustvarjalnosti;

5. junija: odprtje razstave Trubarjevi kraji ter koncert Kvinteta Tivoli;

26. septembra: podelitev Rožančeve nagrade;

31. oktobra: prireditev ob dnevu reformacija s slavnostnim nagovorom mag. Viktorja Žaklja, predsednika SPD Primož Trubar, predstavitvijo prvega celovitega prevoda Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske v slovenščino ter nastopom okteta Zven.

e. Trubarjeva čitalnica

Trubarjeva domačija in Javni zavod Trubarjevi kraji sta povabila k sodelovanju vse založbe in posameznike, ki so želeli v Trubarjevem letu prispevati svoj delež k oživitvi Trubarjeve čitalnice na Trubarjevi domačiji. Prosili smo jih za pomoč v obliki enega izvoda knjige ali publikacije, založene v lanskem ali pa tudi preteklih letih. Vse podarjene knjige smo z vsemi imeni donatorjev predstavili na priložnostni razstavi, ki je bila odprta 6. februarja ob slovenskem kulturnem prazniku in jih s tem simbolično predali v uporabo.

Vzpostavili smo sistem za dostop do gradiva ter uredili pogoje za študijsko raziskovanje (računalnik, uporaba skenerja, fotokopirnega stroja).V čitalnici smo uredili dostop do interneta. Od aprila je čitalnica za uporabnike odprta ob četrtkih in petkih od 12. do 14. ure ter ob nedeljah od 9. do 17. ure. Izven urnika je možen obisk čitalnice po vnaprejšnjem dogovoru.

V načrtu je nadaljnje zbiranje gradiva ter ureditev narodopisne zbirke in njeno poimenovanje po prof. Janezu Debeljaku. Zbirka bo vsebovala narodopisna dela iz velikolaških krajev, seminarske, diplomske in raziskovalne naloge (letni razpisi tem raziskovalnih nalog za študente).

f. Temkov mlin in žaga na Trubarjevi domačiji

Leta 2009 smo opremili mlin s tablami oz. panoji s predstavitvijo mlinarske dejavnosti ob Rašici ter prikazom postopka setve, žetve in mletja žita. Ob tem je izšla tudi zloženka za obiskovalce.

Zaradi dobrega odziva šol smo v novem šolskem letu pripravili dva *dodatna programa s tehniškimi vsebinami*, vezana na Temkov mlin in žago. Razlago o delovanju mlina in žage, razvoju in zgodovini mlinarstva in žagarstva ter življenja mlinarjev smo dopolnili s praktičnimi delavnicami sestavljanja lesenih ročnih vozičkov (1.-4.razred) in lesenih vodnih koles (3.-6. razred).

V zvezi s tem smo pred pričetkom šole izvedli osemurno praktično izobraževanje za učitelje in vzgojitelje, učitelje podaljšanega bivanja, učitelje učencev s posebnimi potrebami in druge zainteresirane. Udeleženci izobraževanja so se lahko usposobili za samostojno izvajanje delavnic na svojih šolah in nadgradili tehniško znanje.

V pripravi je tudi oprema pečnice in dopolnjen ponatis zloženke Temkova žaga.

g. Trubarjevi četrtki

S Trubarjevim letom so se iztekli kulturni večeri *Na Trubarjevini v čast domovini*, ki jih je z Občino Velike Lašče od oktobra 2002 pripravljal pisatelj in dramski igralec Tone Kuntner. Ker so bili večeri dobro sprejeti, smo se odločili, da bomo s takimi prireditvami nadaljevali, na malo drugačen način in pod novim imenom *Tribarjevi četrtki*.

Ker so v preteklih letih med gosti prevladovali v glavnem moški, smo letošnjo sezono posvetili ženskam z različnih področij ustvarjanja, ki so (bodo) spregovorile o svojem delu v luči zapuščine očeta prve tiskane knjige.

Gostja *1. Trubarjevega četrtka* 5. februarja je bila gospa MIMI MALENŠEK, pisateljica, prevajalka in avtorica romana o Primožu Trubarju *Plamenica*. V pogovoru z Janezom Grudnom je predstavila svoje življenje in delo,

še posebej pa svojo ljubezen do Trubarja in njegove zapuščine ter nastanek romana *Plamenica.* Za uvod v večer, posvečen pisateljičini 90-letnici, je poskrbel pisatelj in dramski igralec Tone Kuntner, ki je tudi uradno predal vodenje kulturnih večerov Javnemu zavodu Trubarjevi kraji.

Gostja *2. Trubarjevega četrtka* 2. aprila je bila gospa BERTA GOLOB, pisateljica, publicistka in avtorica slikanice o prvi slovenski knjigi *Napisal je knjigo.* Z drugim večerom je pogovore z gostjami pričela voditi Nuša Dedo Lale, podiplomska študentka slavistike.

Gostja *3. Trubarjevega četrtka* 11. junija je bila gospa ALENKA PUHAR**,** novinarka, publicistka in prevajalka. Spregovorila je o svojem delu, predvsem o zadnjem odmevnem filmu *Skriti spomin o Angeli Vode*, pomembni voditeljici ženskega gibanja na Slovenskem, o Rožančevi nagradi, katere podelitev poteka že nekaj let na Trubarjevi domačiji, in še marsičem.

Gostja *4. Trubarjevega četrtka* 1. oktobra je bila ALENKA ČERNELIČ KROŠELJ**,** etnologinja in umetnostna zgodovinarka, predsednica podružnice SPD Primož trubar v Krškem. Predstavila je mesto Krško v 16. stoletju, delovanje Adama Bohoriča in Jurija Dalmatina in njuno povezanost z mestom ter domnevno kratko Trubarjevo bivanje v Krškem. Vse tri slovenske reformatorje povezuje barona Ivan Ungnad, zakupnik gradu Krško, nekdanji štajerski deželni glavar in podpornik protestantskega tiska. Večer je bil za Trubarjevo domačijo tudi pomembno izhodišče za nadaljnje sodelovanje med domačijo in Krškim, za skupno raziskovanje še nepoznanih sledi Jurija Dalmatina med Škocjansko župnijo in njegovim rodnim mestom. Večer je povezovala študentka slavistike Alenka Vasič.

Gostji *5. Trubarjevega četrtka* 3. decembra bosta DR. JEDERT VODOPIVEC, vodja Centra za konserviranje in restavriranje knjig in papirja v Arhivu RS, in DR. ANJA DULAR, vodja knjižnice v Narodnem muzeju Slovenije in avtorica knjige *Živeti od knjig: zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja.* Ta Trubarjev četrtek je načrtovan kot večer, na katerem bomo obiskovalcem predstavili knjigo z različnih vidikov (knjigo kot tržno blago, kot muzejski predmet, kot antikvarno gradivo in kot arhivsko gradivo, torej predmet konserviranja in restavriranja).

h. Razstava Vsem Slovencem

Potujoča razstava *Vsem Slovencem* še vedno potuje. V okviru prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku je med 2. in 8. februarjem gostovala v Veržeju; od 5. do 12. junija je bila na ogled v Baragovem domu v Novem mestu, kjer je imel Zvone Štrubelj predavanje in predstavitev knjige o Trubarju *Pogum besede.* Dogovarjamo se za delen odkup in gostovanje razstave z Mestno občino Ljubljana, ki želi v ljubljanski Trubarjevi hiši na Ribjem trgu urediti spominsko sobo.

3. Grad Turjak

a. Izobraževalni programi

Osnovni program

Do konca letošnjega junija je bilo na gradu 3990 obiskovalcev (od tega 2309 **v** šolskih skupinah), v preteklem letu pa 5797 (šolske skupine 3076). Končno pričakovano letno število ocenjujemo na 8000 (lani 12 000).

Dodatni programi

Na gradu Turjak smo pričeli z majem izvajati nov dodatni program za najmanjše (predšolski otroci in 1. triada OŠ) *Kako so živeli Turjaški ...* Maja in junija je bilo 290 udeležencev.

Glede izvajanja dodatnih programov za najmlajše smo podpisali pogodbo o sodelovanju z Rokodelsko družino Grčar iz Turjaka (prikaz lokostrelstva ter srednjeveškega razvedrila – ples, glasba, družabne igre).

b. Dežurstva

Med aprilom in novembrom so uvedena na gradu ob sobotah, nedeljah in praznikih dežurstva. Ukinili smo samostojne oglede (tj. oglede, ko so se obiskovalci nekontrolirano sprehajali po vsem gradu). Namesto tega je v 'sprejemnici' vodnik z licenco, ki vodi obiskovalce po t. i. skrajšanih ogledih (to ni vodeni program, kakršen je pripravljen za najavljene skupine, ampak le spremstvo in dajanje osnovnih informacij) po gradu vsako polno uro oziroma tedaj, ko se nabere dovolj velika skupina.

Od aprila do konca junija je grad obiskalo 899 individualnih obiskovalcev (lani v enakem času 770).

c. Poletja na gradu Turjak

Za popestritev poletnih dni smo z julijem pričeli uresničevati nize prireditev *Poletja na gradu Turjak.* Poleg ogledov so bile obiskovalcem na voljo različne delavnice (viteške, plesne, lončarske, knjigoveške).

č. Poročni obredi in oddajanje prostorov v najem

Od aprila do konca junija je bilo 8 poročnih obredov (od tega eden z viteškim sprejemom). Izdanih odločb za letošnje leto pa je še 8.

Med najemi prostorov so bili 2 najema Andrejeve sobe in 15 najemov viteške dvorane.

d. Ureditev poročne dvorane

Za okrasitev sten poročne dvorane smo 7. maja z Narodnim muzejem Slovenije podpisali pogodbo o dolgoročni brezplačni izposoji dveh slik: *Bitka med turško in krščansko vojsko* ter *Sedeči Turek s pipo.* Stroški zavoda so letno zavarovanje in izdelava zaščitnih vitrin, ki je v zaključni fazi. V jesenskem času nameravamo v poročno dvorano postaviti tudi kompozicijsko sliko, sestavljeno iz posameznih manjših slik slikarjev 27. srečanja umetnikov Trubarjevi kraji.

V delu so še zavese, poročni hodnik pa smo okrasili z novimi poročnimi venčki.

e. Razstavna dejavnost

likovna razstava *Turistične zanimivosti v občini Velike*

Lašče in bližnjih krajih v grajskem stolpu (KUD Marij Kogoj), odprta 25. aprila;

razstava risb akademske slikarke Marije Prelog *Rastlinje v cvetju* v grajskem stolpu, od 17. junija do 1. septembra 2009, otvoritev 17. junija ob začetku Turjaških dni 2009;

zgodovinska razstava *Po sledeh Andreja Turjaškega*, pripravila Barbara Žnidaršič (zavod Parnas) v grajskem stolpu, od 17. junija do 1. septembra;

območna razstava JSKD, odprtje 15. oktobra;

regijska razstava JSKD, odprtje 19. novembra.

f. Druge prireditve

25. aprila: srečanje kvartetov (KUD Marij Kogoj);

4. junija: Občinska pevska revija (KUD Marij Kogoj);

17. junija: predavanje *Po sledovih Andreja Turjaškega*, avtorica istoimenske razstave Barbare Žnidaršič, prof. zgodovine.

4. Velikolaška tržnica

Projekt Velikolaška tržnica je nadgradnja in povezovanje že začetih dejavnosti pri ponovnem oživljanju velikolaškega trškega življenja. V njem zavzemajo pomembno mesto tržni dnevi – prodaja domačih obrtnih in kmetijskih izdelkov na stojnicah na velikolaškem trgu pred Levstikovim domom. Projekt je sofinanciran iz evropskih sredstev Leader, proračunskih sredstev Občine Velike Lašče in sredstev zasebnikov. Z njim želimo povezati in nadgraditi že obstoječe dejavnosti. Želimo, da se tržnica uveljavi, torej ne le nekajkrat na leto, ampak kot mesečna, celo tedenska prireditev. S tem bi se ohranjali tradicionalni načini pridelovanja hrane, tradicionalne obrti in običaji.

Bistveni pogoj za uveljavitev tržnice so seveda ponudniki, ki morajo izpolnjevati vse potrebne zahteve, da lahko svoje izdelke prodajajo na trgu. Projekt v začetni fazi obsega izobraževanje potencialnih ponudnikov, pomoč pri pridobivanju potrebnih znanj in certifikatov ter pomoč pri registraciji dopolnilnih dejavnosti. Na ta način bi se povečalo število novih delovnih mest in bibila omogočana večja gospodarska rast ne samo Občine Velike Lašče, ampak tudi širšega območja.

Posebnost velikolaške tržnice je njena premičnost. Ob posameznih priložnostih se tržnica seli na različne kraje v občini – ob prireditvah na gradu Turjak na Turjak, ob prireditvah na Trubarjevi domačiji na Rašico ... Ideja je, da bi se postopoma omenjene lokacije, poleg Velikih Lašč, uveljavile kot stalne, kar bi prispevalo k oživitvi celotnega območja občine, ne samo njenega središča.

V letu 2009 so bile Velikolaške tržnice izvedene enkrat na mesec od aprila do oktobra.

5. Viteški dan na gradu Turjaku

Viteški dan na gradu Turjak na zadnjo junijsko nedeljo, 28. junija, je bila osrednja prireditev v okviru Turjaških dni 2009. Ponovno smo obudili nekdaj že tradicionalni viteški dan, ki so ga okrog 22. junija v počastitev zmage Andreja Turjaškega nad Turki v bitki pri Sisku (leta 1593) v preteklosti že pripravljala lokalna društva. Letos je potekal prvič v organizaciji Javnega zavoda Trubarjevi kraji in Rokodelske družine Grčar. Seveda brez pomoči drugih lokalnih društev in organizacij ter ob finančni pomoči Občine Velike Lašče nikakor ne bi šlo.

Vse se je pričelo na Gori nad Malim Ločnikom, kjer je bila v cerkvi sv. Ahaca slavnostna maša v spomin na zmago Andreja Turjaškega, po maši pa odprtje razstave *Po sledovih Andreja Turjaškega* v cerkvenem stolpu. Razstavo je pripravila Barbara Žnidaršič, ki dela v zavodu Parnas.

Dogajanje se je nato preselilo na grad. Obiskovalci so lahko od 11. ure dalje prek sodobne Velikolaške tržnice stopili v preteklost, v čas grajske gospode, srednjeveških obrtnikov in kmetov, se sprehodili po gradu, zaplesali ali se poskusili v viteških veščinah.

Predstavila so se različna slovenska društva in posamezni ljubitelji zgodovinskega izročila:

Srednjeveški popotniki, Tomaž Tekavec: srednjeveška kovačija s prikazom tradicionalnega kovanja manjših srednjeveških izdelkov;

Parnas, zavod za kulturo in turizem Velike Lašče: stojnica s knjigoveško delavnico;

Stane Osolnik, Kamnik: grajski pisar;

Rokodelska družina Grčar: lokostrelska delavnica (orožje, oblačila, življenje v srednjem veku);

Karantanski Viteški red Okrogla miza in *KUD Klati vitez*, Janez Kvaternik – vitez Janez Kamniški: mečevanje, vojaška plat poznega srednjega veka in zgodnje renesanse; srednjeveški turnir, kovnica denarja, srednjeveški plesi;

Lokostrelski klub Turjak: izvajanje lokostrelske šole oz. delavnice, postavitev stojnice in prodaja lokostrelske opreme, predstavitev lokostrelstva na prireditvenem prostoru;

Društvo Viteško-dvorni red Andreja Turjaškega;

Kulturno društvo Svoboda Brestanica, Margareta Marjetič, »Pr' mojškr«: delo mojškre pri ročnem šivanju obleke za grajsko gospo, uprizoritev 'probe', predstavitev že nekaj srednjeveških oblek in krojev, likanje z likalnikom na oglje; menih trapist z gradu Rajhenburg;

TD Suha krajina, Žužemberk (Vlado Kostevc) – *Viteški red Seinsenberensis Tumultus*: srednjeveški in renesančni plesi, manjši boj dveh vitezov;

Drago Petrovič: grajski slikar

Sodelovali so »srednjeveški« stojničarji:

Rokodelska družina Grčar; Cirila in Janez Golob – prikaz rezbarstva, leseni izdelki (poročne žlice); Sonja Jenko – kovinski in glineni izdelki; Marjan Petač – krznarstvo, strojarstvo (naravna predelava, pergament); Anica in Florjan Kastelic – pletarstvo; Mojca Kavčič – unikatno pletenje, šiviljstvo; Otilija Grad Barle – zelišča; Vikica Kalan – zelišča, Lončarstvo Bojc; Starinar Metod

Starman, Ovčakova, Ljubljana; Katarina Duščak – lončarstvo.

V *kulturnem programu* so sodelovali tudi

Nonet Vitra s koncertom Trubarjevih in Gallusovih pesmi v Dalmatinovi kapeli; *Gallenberg Vaganti*, glasbena skupina iz Zagorja ob Savi;

Viteško-dvorni red Andreja Turjaškega, *Viteški red Seinsenberensis Tumultus* – TD Suha krajina: s predstavitvijo srednjeveških in renesančnih plesov v Viteški dvorani.

Ob 17. uri se je dogajanje sklenilo s pravim viteškim turnirjem pod vodstvom viteza Janeza Kamniškega.

Program je povezoval grajski vodja protokola (Jože Starič) s pomočjo grajskega glasnika (Rok Kokošinek).

Lovska družina Turjak, Družina Kostevc iz Drašičev in gostilna pri Murnu so poskrbeli za jedačo in pijačo.

Na tokratni Velikolaški tržnici so se predstavili Zavod Parnas, Društvo za ohranjanje dediščine Gradež, Čebelarsko društvo Velike Lašče, Art Les, DPŽ Velike Lašče, Moj spominek, Krvava Peč, Pavla Marolt, Sodražica, Tilka Potokar, Gradež in drugi.

Na prireditvi *Viteški dan* je sodelovalo več kot 130 izvajalcev.

6. Promocija dejavnosti

Spoštovani bralci, v Javnem zavodu Trubarjevi kraji želimo ne glede na vse težave še nadalje uresničevati svoje poslanstvo. Lahko nam pomagate že s tem, da svoje znance, prijatelje, sorodnike itn. obveščate o dogajanjih na Trubarjevi domačiji, gradu Turjak in v Velikih Laščah, da se sem pa tja oglasite pri nas, da za kakšno obletnico najamete viteško dvorano na gradu Turjak ali da poskusite prepričati katerega izmed mladoporočencev, da za slavnostni poročni obred izbere spominsko sobo na Trubarjevi domačiji ali poročno dvorano na gradu Turjak. Informacije: www.trubarjevi-kraji.si – info@trubarjevi-kraji.si – (01) 7881 006

Javni zavod Trubarjevi kraji

OBČNI ZBOR DRUŠTVA 2008

Občni zbor Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar 19. decembra 2008 na Trubarjevi domačiji na Rašici je potekal po naslednjem sprejetem dnevnem redu:

1. Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva
2. Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe
3. Ocena Trubarjevega leta in prizadevanja ter delo društva v jubilejnem letu oziroma med obema zboroma
4. Finančno poročilo ter poročilo nadzornega odbora
5. Plan dela do naslednjega občnega zbora
6. Razprava o poročilih
7. Predlog sklepov
8. Razno

1. Odprtje občnega zbora in izvolitev delovnega predsedstva

Predsednik društva je pozval udeležene, da predlagajo delovno predsedstvo. Po predlogu so bili soglasno izvoljeni mag. Viktor Žakelj (predsednik in vodja zbora po poslovniku), mag. Živka Črnivec in Nena Tratnik.

2. Imenovanje zapisnikarja, 2 overovateljev zapisnika in 2 članov komisije za sklepe

Za zapisnikarja je je bila predlagana in soglasno izvoljena mag. Marija Kuhar. Za overovatelja zapisnika sta bila soglasno izvoljena Kazimir Rapoša in Ala Peče Kolarič. Komisijo za sklepe sestavljata Nada Norčič in Dušan Voglar.

3. Ocena Trubarjevega leta in prizadevanja ter delo društva v jubilejnem letu oziroma med obema zboroma

Poročilo o aktivnostih v Trubarjevem letu je podal predsednik mag. Viktor Žakelj. Najprej je poudaril, da je to, kar smo v Trubarjevem letu doživeli, v veliki meri sad našega delovanja, začetega pred več leti, vseh, ki smo tukaj in tudi tistih, ki jih ni več z nami. Brez nas gotovo ne bi bilo takega slavja in vsem prisotnim in tistim, ki niso prisotni, se najlepše zahvaljuje.

Oceno aktivnosti je predsednik razdelil na tri ravni: državno, evangeličansko cerkev in društvo.

Državna raven: Po Žakljevi oceni je bila lanska slovesnost ob dnevu reformacije nekakšen lakmusov papir, ki pa ga je kulturna javnost zavrnila in rezultat je, da je letošnje proslavljanje teklo povsem drugače. Vse možnosti niso bile izrabljene, predvsem ne širom Evrope. A v primerjavi s 400. obletnico je bila bistvena razlika, čeprav je bila država premalo prepričljiva.

Izkazala se je na Rašici – prispevek ministra dr. Simonitija je bil kvaliteten. Veseli smo lahko, da imamo predsednika RS dr. Danila Türka, ki je povsod izpričeval, da je Trubar naš največji prednik in rojak (v Rimu in drugje).

Cerkvena raven: Evangeličanska cerkev se je vpela z vsemi jadri. Predsednik je izpostavil dva dogodka: prepričljivo službo božjo v Križankah – tisoče Slovencev jo je spremljalo, se spoznalo s protestantsko službo božjo. Bila je kvalitetna prireditev, vsi so odkrivali neko duhovnost, ki je doslej niso poznali. Državna TV bi morala prenašati še kakšen tak dogodek. Drugi kvaliteten dogodek

je bilo ekumensko bogoslužje v Škocjanu, tudi s strani RKC je to veliko dejanje. Škof mag. Geza Erniša je bil izredno kvaliteten reprezentant naših pogledov, več kot dostojni predstavnik naše Cerkve. Žal društvo tam ni bilo registrirano. Bili so še drugi dogodki, ki so bistveno prispevali k slavju.

Aktivnosti našega društva:

- Izvedlo je odmevno romanje po Trubarjevi poti. Markotu Zoretu, duši projekta, gre največja zahvala.
- V Kemptnu smo postavili spominski plošči Mangu in Trubarju – bila je odmevna prireditev, skulpturi pa trajni spomin na čase pred 500 leti.
- Ponatis Javorškove knjige o Trubarju je bil finančno zahteven projekt, a smo k sreči dobili financerja. Ideja je padla več kot na plodna tla. V mesecu dni smo prodali ok. 8000 izvodov, kasneje pa še nekaj preko založbe Primus. Ostalo bomo predvidoma tržili tu na Trubarjevini. Je prava literatura. Je dobro, pomembno delo, ker odpira tudi nekatere druge vidike reformacije.
- Revija *Stati inu obstati* in glasilo *Lubi Slovenci* imata kvalitetna uredniška odbora. Revija je strokovno čtivo, ki je odmevno. Iz biltena pa mnogi odkrivajo šele zdaj, kako razvejena je društvena dejavnost.
- Inovativni simpozij v Mariboru *Internet in Trubar* je organiziral predvsem Franci Pivec; tudi našim sodelujočim članom hvala.
- Na nekajdnevnem simpoziju na Filozofski fakulteti je bil opazen spoštovanja vredni, pronicljivi prispevek dr. Marka Kerševana, dostojni pa so bili tudi drugi referati.
- Tudi drugi simpoziji so spominska dejanja, ki so prispevali k novi vednosti.
- Velika je bila aktivnost NUK-a, tudi po zaslugi našega člana dr.Mihaela Glavana.
- Inovativno je delo Metke Starič z njeno razstavo. Povpraševanja po razstavi sploh ni mogoče zadovoljiti.
- Podobna, malo manj podjetniška, je bila razstava na Vrhniki.
- Projekt *Podobe Primoža Trubarja* je zbral in razstavil znatno nad 100 podob. Verjetno ni v Sloveniji likovnega ustvarjalca, ki se ne bi enkrat v življenju lotil podobe Primoža Trubarja. Vse priznanje gre glavni pobudnici akademski slikarki Ireni Brunec Tebi in sodelavcem.
- Dokajšnja je bila prisotnost v medijih. K besedi so bili vabljeni različni ljudje, zadnji zelo kvaliteten pogovor je bil v reviji *Jana* z dr. Markom Kerševanom.
- Veliko je bilo narejenega tudi v *Primorskem dnevniku*.
- Izšlo je nekaj knjig, veliko dejanje je opravila založba Nova revija, posebej pa moramo omeniti dve knjigi dr. Glavana in dr. Štrublja, ki je najbolj dejaven katoliški duhovnik – zanimiv razvoj Trubarjeve misli znotraj katoliške miselnosti.
- Vpis Trubarjeve obletnice v Unescov seznam kulturne dediščine je prepričjiva zadeva; izvedbo je opravila ga. Hafner, vsebinsko utemeljitev pa smo pretežno pripravili v našem društvu.
- V Gornji Radgoni je bila postavljena spominska plošča v spomin na protestantsko šolo.
- Na Petanjcih smo posadili spominsko drevo.
- Spominska drevesa so bila posajena tudi ob Poti spomina in tovarištva – park prijateljstva – tam se ustavi in jih pogleda veliko ljudi.
- Inicirana je bila kolesarska pot od Rašice do Derendingena 850km, inciral je mag. Viktor Žakelj z ženo, drugi realizirali, bilo je zelo odmevno. Kolegi v Nemčiji so sprejeli pot in naslednje leto pridejo s kolesi iz Nemčije. Je prečudovita – uprizoritev fizične razsežnosti poti, ki jo je premagoval Trubar v tistih časih. Zanimiva je tudi zato, ker si na kolesu v stalnem stiku z ljudmi – v Nemčiji vedo za Slovenijo in Trubarja, ki je znana osebnost zunaj meja Slovenije.
- Slikarska kolonija Primož Trubar je postala tradicionalna, avditorij ob odprtju je bil poln. Akademskemu slikarju Nikolaju Beeru vedno uspe pridobiti slikarje, Gezi Farkašu, Rudiju Kokalju, škofu mag. Gezi Erniši in moravskemu županu Francu Cipotu pa gre zahvala za organizacijo in finančno pokritje.
- Realizirana je tudi vsakoletna slikarska kolonija na Rašici.
- Ustanovljena je bila podružnica v Krškem. Predsednica je postala Alenka Černelič Krošelj. Že ob ustanovitvi se je včlanilo čez 30 ljudi. V Krškem so zelo dejavni, cela politika spoštuje protestantizem, Dalmatin in Valvasor sta prepoznavni marki tistega prostora.
- V Škofji Loki je bila priravljena fotografska razstava Perkota. Razstava je bila tudi v Šoštanju.
- Odmevne so bile številne proslave, razširjen krog govorcev. Vztrajati je treba, da se število občin, ki imajo vsakoletne proslave, še povečuje.
- Posebne živosti smo bili deležni v velenjskem prostoru – kaj pomeni en človek! Jure Piano je z dušo in telesom pri stvari, pritegnil je tudi župana Velenja in Slovenj Gradca in organiziral razstavo. Ne moremo pa najti junaka, ki bi pognal kolo podružnice na gorenjskem koncu.
- Priznanje gre Mestni občini Ljubljana, ki se je dostojno spommnila na svojega prvega občana z razstavo *Primus* in srečanjem županov mest, ki so bila pomembne Trubarjeve življenjske postaje. Župan Janković je bil v Nemčiji. Niso sicer prispevali finančnih sredstev, bili pa so posredniki pri pridobitvi sponzorja. Trubarja so vzeli za svojega, na Ribjem trgu se bo končno začelo dogajati.
- Premaknilo se je tudi med rojaki v nekdanjem zamejstvu.
- *Zbrana dela* Primoža Trubarja (kontakt je mag. Tone Frelih): projekt ni vprašljiv, a se bo čas izdajanja raztegnil. Trubarjev forum tudi začne izdajati dela

protestantov, a si projekta nista v navzkrižju, ampak se dopolnjujeta.
- Prof. Drašler je s kolegi pripravil razstavo risb, ki trenutno gostuje v galeriji Skedenj na Trubarjevi domačiji.
- V Radljah so odkrili spominsko ploščo – na mestu, kjer je bilo župnišče.

Dogodkov je bilo še obilo, pri skoraj vseh je bilo v večjem ali manjšem številu prisotno naše članstvo. Predsednik se vsem zahvaljuje za trud.

4. Finančno poročilo ter poročilo nadzornega odbora

Poročilo računovodkinje, ki je bila odsotna, je prikazal Žakelj. Veliko je treba prosjačiti, a smo dobili dovolj podpornikov, pokrili smo vse stroške: Javoršek 15 000 EUR, Kempten 18 000 EUR.

Poslujemo likvidno in bomo lahko pokrili še druge načrtovane projekte, smo zelo solventni.

Da lahko društvo funkcionira, skupinica aktivnih dela na pogonsko gorivo dobre volje.

Občni zbor je soglasno potrdil poročilo o finančnem poslovanju društva.

5. Plan dela do naslednjega občnega zbora

Načrtujemo:
- Nismo uspeli oziroma bomo poskušali ustanoviti podružnico v Radovljici, imeli smo že kandidata, a je žal preminil. Tudi oživitev podružnice v Mariboru ne uspe, je pa Maribor pomembno središče, kjer se mora evangeličanstvo revitalizirati, imamo dejavno duhovnico. Podružnica na Koprskem še ne uspeva, čeprav je prisotnega veliko zanimanja za protestantizem. Koper postaja univerzitetno mesto.
- Še naprej bo teklo izdajanje revije in glasila.
- Izdali bomo še eno od knjig aktualne protestantike (s sponzorji, ker ta zadeva ne bi bila preveč bralna).
- Prizadevali si bomo za ureditev Ribjega trga 3, kjer naj bi bil spomenik slovenski reformaciji.
- Postavili bi radi spominsko ploščo Pavlu Wienerju skupaj z občino Kranj – pobudo je dal že pokojni presednik dr. Oto Norčič. Žakelj je stopil v kontakt z županom Kranja, kjer je ideja pozitivno sprejeta. Ploščo bi lahko postavili ob hkratni organizaciji izleta.
- Nadaljevali bomo z organizacijo izletov za naše članstvo in somišljenike.
- Prizadevali si bomo za uvedbo študija protestantike oziroma predavanj na temo protestantike – primerna je FF, povezati bi bilo treba učiteljstvo vseh fakultet, jezik se sicer zelo študira, saj izhaja iz Trubarjevega.
- Ne sme zamreti naše vzpostavljanje stikov s tujino, treba jih je ohranjati, s kratkimi izleti, preko revije; poslali smo novoletne čestitke (tudi) v tujino. Pripravljenost obstaja, klima je dobra – evropski duh.
- Poskušati moramo, da pride v šole več vsebin reformacije. Z novim ministrom za šolstvo je morda prilika, da iniciramo idejo, da je v programih OŠ in SŠ tega več (morda maturitetna naloga na temo reformacije, letos smo bili prepozni).
- Imamo srečo, da je Matjaž Gruden direktor Javnega zavoda Trubarjevi kraji. Pomagati moramo, da Rašica postane »sveti kraj« slovenstva – vsak šolar mora priti sem, to je božja pot vsakega Slovenca. S Trubarjem postajamo Slovenci. Mlad človek mora priti poslušat Perhaja.

6. Razprava o poročilih

Janez Gruden je poudaril, da je vloga Perhaja zelo pomembna in da si zasluži priznanje društva. Vloga Lašč se je poglobila – klimo je bilo težko premakniti. Obilo tukajšnjih dogodkov je šlo mimo slovenske javnosti. Čestita dejavnostim društva, ker je bilo to valovanje po Sloveniji zelo ugodno.

Matjaž Gruden je dodal, da je javni zavod Trubarjevi kraji izpeljal cca 40 prireditev, ne vse samostojno, ampak v sodelovanju z drugimi. Poudariti je treba:
- Državno proslavo na Trubarjevi domačiji.
- Dneve evropske kulturne dediščine – uvodna proslava je bila na Rašici.
- Vodstva cerkve so bila na Rašici.
- Skupna razstava *Vsem Slovencem* – avtorja Andrej in Barbara, Metka je povezala, razstava potuje.
- Javni zavod Trubarjevi kraji je reven – zavodu občina nameni cca 10000 EUR za delovanje, kar pokriva plače, elektriko, vodo, telefone. Iščejo variante za sistemsko financiranje.

Mag. Živka Črnivec je priporočila, da bi se povezali s Svetovno biblijsko družbo v Angliji in Svetopisemsko družbo v Sloveniji, ki je sestavni del omenjene družbe. So dejavni pri prevajanju del iz Trubarjevega jezika v sodobno slovenščino. Poleg tega so izdali jubilejno *Sveto pismo* s Trubarjem na naslovnici in z obrazložitvijo Trubarjevega življenja in delovanja.

Mag. Viktor Žakelj zagovarja, da sta projekta Foruma in *Zbranih del* komplementarna.

Kazimir Rapoša je pojasnil, da se je po 8000 prodanih izvodih Javorškove knjige v akciji Dela ponudila družba Primus, ki prodaja naprej (cca 500 izvodov). Na zadnjem sestanku je bil sprejet dogovor, da bi preostalih 1500 izvodov ponudili po simbolični ceni na Trubarjevini.

Škof mag. Geza Erniša se je v imenu Evangeličanske cerkve zahvalil društvu za vloženo delo. Z razvojem protestantske misli na slovenskih tleh je izredno zadovoljen in srečen. Ob tej priliki je društvu podaril novo izdajo *Svetega pisma* s Trubarjevo podobo, z željo da sodelujemo še naprej. V imenu Cerkve gre zahvala tudi državi in domačinom na Rašici in vsem doma in v tujini, ki so podpirali dogajanja. V kontaktu je z Markom Zoretom, da bi postavili spominsko ploščo Wienerju. Imajo že pristanek škofa Kleina. Nedavno sta bila v dveh

strokovnih revijah (v Pensilvaniji in v Hannovru) objavljena zelo strokovna članka o Trubarju. Marsičesa niti ne vemo, a se dogaja. Škof je predstavil novi *Evangeličanski koledar*; naslovnica je posvečena Štefanu Küzmiču – drugo leto praznujemo Küzmičevo obletnico.

Geza Farkaš je poudaril, da je v Prekmurju, kjer ima društvo večino članstva, sodelovanje z Evangeličansko cerkvijo plodno. Prekmurci imamo po zaslugi prekmurskih protestantskih piscev svoj knjižni jezik. V podružnici je od samega začetka želja, obuditi prekmurske protestantske pisce – žal pa ima podružnica premalo denarja. Drugo leto, z odprtjem Küzmičeve spominske hiše v Puconcih, naj bi začeli vračati dolg tem piscem in upajo na izdajo njihovih del. 16. 01. 2009 bo razstava del slikarske kolonije 2008; iz PAC-a so jo prenesli v Dobrovnik, v podjetje Ocean Orchids. Predlaga, da bi članom društva izdajali članske izkaznice.

Dr Božidar Debenjak je pozdravil premik v katoliški miselnosti, ki je sprejela določene elemente protestantizma. Nujno bi bilo, da se pospešijo ne samo laične študije, koristno bi bilo, da bi se v okviru Evangeličanske cerkve potrudili, da se študij evangeličanske teologije prenese v Slovenijo. Pobudnik mora seveda biti Evangeličanska cerkev.

Bogdanka Pirc Marjanovič je opozorila, da bo 23. 12. ob 12.30 spominska slovesnost ob 408. obletnici požiga protestantskih knjig. Iniciator teh prireditev je bil dr. Norčič, letošnja prireditev bo po istem scenariju kot lanska, bo pa po zaslugi dr. Mihaela Glavana v atriju priložnostna razstava.

Marko Zore je napovedal ekskurzije v letu 2009 in se zahvalil glavnim akterjem romanja v Nemčijo – dr. Matjažu Kmeclu, Jožetu Humarju (zagotovil je zbor Cantemus in sodelovanje Bogdane Herman ter harmonikarja Blaža), finančno pa predsedniku za iskanje sponzorjev (skoraj 20 000 EUR). Zasluge ima tudi škof mag. Geza Erniša za službe božje. Leto 2009: maja Madžarska – Debrecen – kalvinski Rim – 39 % kalvinskih protestantov – podaljšali pa bi do Sibiuja, kjer bi odkrili spominsko ploščo Pavlu Wienerju.

Drugi izlet bi bil enodnevni na Goriško (grad Rubije, Trubarjev spomenik, Kulturni dom, Vipavski Križ). Tretji izlet bo v Slovenske Konjice in Žičko kartuzijo. Predlaga, da se za naloge vedno skuša dobiti konkretno osebo, ki se jo konkretno zadolži za konkretno nalogo – dogovorili smo se, da bi bil dr. Glavan nosilec mednarodnega sodelovanja, letos je bil žal preobremenjen. Tudi na drugih področjih je treba konkretno zadolžiti konkretne ljudi in pridobivati mlade.

Mag Viktor Žakelj je prisotne povabil na slovesnost ob obletnici sežiga knjig (23. 12.) ter k donaciji dela dohodnine (kdor še ni). Opozoril je še na projekt garaže pod parkom pri evangeličanski cerkvi – ideja je bila, da se ta park nameni spomeniku slovenski reformaciji. Če bo pod zemljo grajeno, pa naj ne ruši podobe parka. Zato se moramo kot društvo odzvati.

Ala Peče Kolarič je povedala, da baje MOL zastopa stališče, da se področje otroških igrišč zaščiti. Župan Zoran Jankovič je prvemu iniciatorju rekel, naj začnejo, a ni obljubil, da je to možno izpeljati. Evangeličanska cerkev je zemljišče podarila občini za otroško igrišče, bilo bi dobro, da bi Cerkev in društvo napisali pismo dr. Koželju, da smo proti. Treba je ukrepati na samem začetku.

Debenjak je opozoril na vprašanje, ali ni bilo ravno tu protestantsko pokopališče.

Ala Peče Kolarič je še pojasnila, da je park zavarovan kot naravna dediščina (po zagotovilih pristojnih).

7. Predlog sklepov

Občni zbor je sprejel načrt nadaljnjega dela, podan v 5. točki dnevnega reda.

8. Razno

V tej točki ni bilo pobud ali razprav.

Ob koncu se je predsednik mag. Žakelj zahvalil prisotnim za udeležbo, zaželel lepa praznovanja ter uspešno leto 2009. Dejal je še, da so v kriznih letih socialne vezi še toliko bolj pomembne.

Zapisnikarica: *Marija Kuhar*
Overovatelja: *Kazimir Rapoša, Ala Peče Kolarič*

DELOVANJE DRUŠTVA LETA 2009

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar še vedno ostaja eno največjih vseslovenskih laičnih kulturnih društev. Mislim, da smo bili tudi v preteklem letu kar uspešni v svojem poslanstvu, torej v širjenju vednosti o času reformacije in reformatorjev. Naj v nadaljevanju navedem nekatere uspehe in težave, ki spremljajo to društvo že od njegove ustanovitve.

Ustanovitev in delovanje našega društva je ob uzakonitvi državnega praznika – dneva reformacije – in ob veščem javnem nastopanju škofa Erniše bistveno prispevalo k afirmaciji protestantizma tako v verskem kot kulturno-zgodovinskem in političnem smislu. Veseli smo tudi dejstva, da so se prebudila tudi druga društva in gibanja, ki na svoj način segajo v temelje slovenstva in pri tem tako ali drugače zadevajo na to gigantsko versko in kulturno, pa tudi politično gibanje 16 stoletja. Lahko rečemo, da je bila ustanovitev društva zadetek v polno ter da njegovo poslanstvo še ni izčrpano.

V tem poslanstvu pa društvo zadeva v prvi vrsti v dva problema, ki jih skuša na tak ali drugačen način razreševati. Prvi je vsekakor kadrovski problem. Tako kot je tudi ECS soočena s padanjem vernosti, enako kakor druge verske skupnosti, tudi v društvu čutimo, da ni priliva mladih ljudi. Naše članstvo tvorijo v večini starejši ljudje, kar seveda ni nič slabega, problem pa je, ker ni pritoka mladih, s tem tudi svežih idej in novih oblik dela. Vzroki za tako neljubo stanje vsekakor obstajajo, potrebno jih bo analizirati in nato ukrepati. Verjetno tudi za to nismo uspeli na Gorenjskem formirati podružnice društva, pa čeprav ima Gorenjska bogato protestantsko tradicijo in je bilo kar precej naporov v tej smeri.

Drugi žgoči problem so denarna sredstva. V jubilejnem letu (pred sedanjo ekonomsko krizo) smo bili pri iskanju sponzorjev in donatorjev dokaj uspešni, bera letošnjega leta pa je skromna. Zato smo lahko veseli, da se nadaljuje projekt izdajanja *Zbranih del* Primoža Trubarja, ki ga sedaj uspešno ureja dr. Jonatan Vinkler; donedavnemu glavnemu uredniku ddr. Igorju Grdini pa se tudi ob tej priložnosti iskreno zahvaljujem za opravljeno delo na tem projektu.

K temu uvodnemu delu poročila sodi vsekakor tudi dejstvo, da naša revija *Stati inu obstati* kaže vitalnost tako v smislu tem, ki jih objavlja, kot v vsakoletnem širjenju kroga uglednih sodelavk in sodelavcev. Da je temu tako, gre zahvala našim članom: glavnemu uredniku dr. Marku Kerševanu, odgovornemu uredniku Dušanu Voglarju in oblikovalcu in tehničnemu uredniku Kazimirju Rapoši, brez katerega nobeno naše knjižno delo ne ugleda luči sveta. Njim in uredniškemu odboru uspeva, da Slovenci dobivamo visoko strokovna besedila o protestantiki, in upati smemo, da bo revija kmalu postala eno od osrednjih tozadevnih glasil v srednji Evropi.

Prav tako smo letos izdali tudi društveno glasilo *Lubi Slovenci*, ki sta ga pripravila Dušan Voglar in Kazimir Rapoša.

To leto smo izdali tudi knjigo *Vrhniški Trubarjev kolaž*, ki je bil lepo sprejet na Vrhniki in posebej v tistem delu stroke, ki se ukvarja z likovno teorijo oz. umetnostno zgodovino. Zahvala velja avtorjem besedil V. Žaklju, M. Kerševanu, A. Smrekarju, avtorju grafik L. Drašlerju ter tehničnemu uredniku K. Rapoši, oblikovalcu naslovnice G. Žaklju ter lektorici T. Žakelj.

Ekskurzijska dejavnost je po zaslugi Marka Zoreta in njegovih sodelavcev in sodelavk tekla v znanem prijetnem in profesionalnem slogu. Naj omenim le dva: izlet v Sibiu v Romuniji, kjer smo odkrili tudi ploščo Kranjčanu Pavlu Wienerju, ki je bil prvi škof v tem – kot nekateri pravijo – vzhodnem Parizu. Izlet je v vseh pogledih uspel, edino v čemer nismo uspeli, je to, da nismo (do sedaj še) uspeli prepričati Gorenjcev, da bi pokrili stroške izdelave spominske plošče.

Drug izlet pa je segel na Goriško tokraj in onkraj meje. Tu je posebej treba poudariti, da smo sledili Trubarju, ki se je vedno obračal na vse ljudi slovenskega jezika ter se nikoli ni omejeval na politično-teritorialno zamejenost »slovenšne cele«.

Z izletništvom bomo vsekakor nadaljevali. O tem kdaj in kam kaže potovati, je treba že sedaj začeti razmišljati. Dvoje idej za vzpodbudo: »ponoviti« in zato še bolj poglobiti je morda treba izlet na avstrijsko Koroško, ki je bila in je dolgo ostala protestantska, ter organizirati nekajdnevno potovanje po severnem delu bivše skupne države – prek Maribora, Zagreba vse do Novega Sada. Če pa uspemo kaj doreči glede »spominskega obeležja« Petru Kupljeniku v Rimu, pa bi se odpeljali na dvo- ali tridnevni izlet v večno mesto.

Sodim, da je treba v tem poročilu omeniti še vsaj dvoje, kar je sicer le posredno vezano na naše društvo, mora pa uživati našo podporo, ker njih dejavnost – kot rečeno – direktno ali indirektno zadeva tudi dejavnost našega društva.

Razveseljiva sta ustanovitev in dejavnost Trubarjevega foruma, ki z velikimi napori plasira v javnost (zaenkrat le) Trubarjeva dela v sodobnem slovenskem jeziku, ter Zavoda Dežela Kranjska, ki je poskrbel za prevajanje *Slave Vojvodine Kranjske*, ki ga opravlja družina Debenjak, in odličen natis prevoda. Oba projekta povečujeta vednost o nas samih in zaslužita našo pozornost in podporo.

Tudi to leto so po večini kar naše podružnice organizirale proslave ob 31. oktobru. Slavnostni govorci so bili večinoma člani našega društva in vsaj za tiste, ki sem se jih udeležil, smem reči, da so popolnoma uspele. K temu sodi tudi ugotovitev, da je bila tudi osrednja državna proslava dobro pripravljena, beseda slavnostnega govornika pa času primerna, torej aktualna.

Naše društvo, posebej pa podružnica Velike Lašče, pa se že leta trudita, da bi se primerno uredil status Trubarjeve domačije v okviru Zavoda Trubarjevi kraji. To je pomembno tako za lokalno skupnost kot seveda tudi za naše društvo, ker se zavedamo: če hoče domačija na Rašici postati slovensko »božjepotno središče«, mora imeti urejen status, biti mora vključena v mrežo kulturnih ustanov, ki tržijo slovensko živo kulturo in tudi kulturno dediščino. Na Ministrstvu za kulturo sedaj o tem intenzivno razmišljajo in upati je, da skupaj najdemo primerno rešitev.

Ob koncu tega strnjenega poročila bi se vsem članicam in članom, ki na tak ali drugačen način delujejo v društvu in za društvo, iskreno zahvalil za opravljeno delo. Posebej pa se želim zahvaliti tajnici mag. Mariji Kuhar ter predsednikoma in predsednici podružnic.

Na vas, spoštovani, naše društvo stoji in pade. Ostanite društveno dejavni in zvesti poslanstvu našega društva še naprej.

Viktor Žakelj, predsednik

REVIJA *STATI INU OBSTATI*, ŠT. 9-10

Trije razlogi so botrovali obsežnosti letošnje dvojne številke. Najprej *Trubarjeva dediščina*, v ožjem smislu dediščina raziskovanja in razpravljanja, ki ga je spodbudila lanska Trubarjeva obletnica in ki je zdaj še klicala k objavi; potem letošnji jubilej, *500. obletnica rojstva Jeana Calvina*, mimo katere ne more nobena »revija za vprašanja protestantizma«; slednjič hotenje, da po besedilih, ki so bila že zaradi Trubarjevega jubileja obrnjena v preteklost 16. stoletja, tokrat spet z večjim poudarkom in obsegom obravnavamo *sodobne vidike in širše učinke protestantizma*.

S slednjim sklopom zato tudi začenjamo **Razprave, študije.** Prvi tekst je že ob zadnjem lanskem Trubarjevem simpoziju poizkušal prikazati most od časov protestantske reformacije do značilnosti modernih družb, kot ga vidi klasična in sodobna sociologija in posebej sociologija religije. Članka Cvetke Hedžet Tóth in Andreja Leskovica ob poglobljenem prikazu misli (letos mineva pol stoletja od *Principa upanja* in hkrati 90 let od *Duha utopije*) enega največjih filozofov 20. stoletja, Ernsta Blocha, avtorja najsubtilnejših marksističnih analiz »duha« krščanstva, hkrati nakažeta pomen Blochovega protestantskega družinskega, življenjskega in duhovnega okolja, Leipziga in Tübingena, za njegovo »filozofijo upanja« in odnos do krščanstva. Samo v takem okolju je marksistični mislec judovske provenience lahko izrekel znani aforizem: »Le ateist je lahko dober kristjan, le kristjan je lahko dober ateist.« Nenad H. Vitorović pokaže, kako sodobne (stran)poti iskanja evropske identitete in korenin v krščanstvu izzivajo ponovno vpraševanje o tem, kaj je »krščanska identiteta«. Jože Rajhman v članku Fanike Krajnc-Vrečko ni prikazan kot raziskovalec Trubarjevega življenja in dela, prikazan pa je eden od temeljev njegovega raziskovanja: njegova (katoliška) »socialno zavzeta teologija«. Zato članek izziva k razmisleku: ali je naključje, da je življenje in delo Jožeta Rajhmana, katoliškega duhovnika in teologa, sopotnika in somišljenika škofa Vekoslava Grmiča, hkrati izžarevalo zavzetost za protestantsko krščanstvo Primoža Trubarja in za socialno, družbeno kritično sodobno katoliško teologijo tiste usmeritve, ki je kulminirala v »teologiji osvoboditve«?

Z vprašanjem Luthrovega in Calvinovega pojmovanja posvetne oblasti se ukvarja članek Tomaža Jurce. Ob vedno znova aktualni problematiki odnosa med krščanstvom in oblastjo nas sicer vrne v čas 16. stoletja in s tem uvede v naslednji, največji blok razprav, ki je namenjen *Trubarju in njegovemu času*, hkrati pa s prikazom Calvinovih misli že opozarja na enega od glavnih poudarkov te številke.

Ta del Razprav, študij začenja referat Ulricha Köpfa, uglednega protestantskega teologa, profesorja na Evangeličanski teološki fakulteti univerze v Tübingenu, na lanskoletnem simpoziju v tem mestu, ki kompetentno analizira Trubarja kot teologa. Zaradi jezikovne pregrade se omejuje na Trubarjeva nemška besedila, ali tista , ki so v nemščini dostopna. Seveda pa Trubarjeve samopredstavitve namenov in dosežkov v nemških predgovorih in pismih niso in ne morejo biti docela identične s »Trubarjem v praksi« (njegovih slovensko pisanih del in njihovih teoloških, političnih in jezikovnih vidikov in učinkov). Zvone Štrubelj se tokrat posveča Trubarjevemu psihološkemu portretu. Kot izvrsten poznavalec Trubarjevega življenja in dela je z uporabo izbranih sodobnih psiholoških spoznanj izrisal zanimiv in tudi prepričljiv Trubarjev psihološki portret. Jonatan Vinkler in Annamaria Lesigang-Bruckmüller analizirata in prikažeta posamezne, še danes ne dovolj (s)poznane sestavine in vidike Trubarjevega dela; pri tem pokažeta povezanost Trubarjevega dela s širšo evropsko problematiko in evropskimi misleci tistega časa, zlasti Erazma Rotterdamskega, pri odnosu do Turkov, nasprotovanju papežu ne le v cerkvenih spopadih, ampak tudi v širšem družbenem prostoru, zapleteno razmerje med humanizmom in reformacijo itn. Milena Mileva Blažić je prispevala del raziskave, kako v Trubarjevih delih odsevata takratna družina in njegov novoveški, humanistični odnos do družine, zlasti do žensk in otrok. Na širši evropski kontekst Trubarjevega delovanja pokaže tudi analiza Vincenca Rajšpa (kralj Maksimilijan II. in Primož Trubar). Hkrati pa Trubarjevo »mikro okolje« – rojstno župnijo Škocjan pri Turjaku – skrbno osvetli Edo Škulj. Pri tem nas spomni, da je protestantski župnik Škocjana bil tudi Jurij Dalmatin.

Širši kontekst slovenske reformacije oziroma reformacije na Slovenskem onkraj neposrednih zvez s Primožem Trubarjem prikaže prispevek Toneta Ravnikarja, ki predstavi kompleksno sliko reformacijskega dogajanja v Šaleški dolini; ta je bila ena od pomembnih žarišč reformacije (in zato izzivala posebno angažiranje škofa Hrena, podobno kot Idrija). Zgodovinar Marko Mugerli razkriva pomen Basla in njegove univerze za reformacijo na Slovenskem. Zanimivo, kako je Basel iz svoje oddaljenosti v zadnjih desetletjih tako rekoč vstopil v slovensko kulturno zgodovino in zavest: najprej in najbolj odmevno z Lojzetom Kovačičem in njegovimi Prišleki (iz Basla), nato pa ob Trubarjevi obletnici. Baselska knjižnica je v lanskem letu v Ljubljani predstavila najlepšo zbirko Trubarjevih in drugih protestantskih tiskov iz Uracha. Tokrat srečamo to univerzitetno mesto ponovno in ga bomo v tej številki še enkrat ... Razprave sklepa izčrpen in celovit prikaz izjemne osebnosti in dela Nikodema Frischlina, ki ga je pripravil in dokumentiral raziskovalec zgodovine znanosti na Slovenskem Stane Južnič. Frischlinovo bivanje in delovanje v Ljubljani je izjemno pričevanje o takratni vključenosti Ljubljane in Kranjske v glavne tokove verskega in kulturnega dogajanja v srednji Evropi. Posebno mesto in pozornost zasluži prispevek Kozme Ahačiča, saj govori o novem knjižnem prvencu, Trubarjevi prvi slovenski knjigi v sodobnem slovenskem jeziku, za katero je poskrbel *Trubarjev forum* s sodelovanjem slovenskih protestantskih teologov, slovenistov in jezikoslovcev. Z jezikovnim »podanašnjenjem« *Katekizma* postaja razvidno, kako je to Trubarjevo delo kompozicijsko in vsebinsko samostojno in izvirno, kako sodi v vrh takratnega evropskega oblikovanja katekiz-

mom in kako je hkrati vsebinsko prav toliko sodobno, nič manj in nič bolj, kot je sodobno temeljno krščansko oznanilo. Trubarjev katekizem je prinesel in prinaša v naš prostor prav to in ne v prvi vrsti neke protestantske posebnosti – razen kolikor je bila in je temeljna posebnost protestantskega evangeljskega krščanstva, da se osredinja in omejuje na temeljno krščansko evangeljsko sporočilo in nasprotuje (kot zavajajočim) kasnejšim cerkvenim in ljudskoreligioznim navlakam, pa naj bodo nekatere ljudem še tako blizu, domače, tolažilne, druge pa še tako visoko kulturne, v skladu z »večno« ali vsakokratno filozofijo in prefinjenim duhom časa.

Že zaradi poudarjanja take Trubarjeve sodobnosti je prav, da na tem mestu opozorim na prispevke, s katerimi revija obeleži in počasti *Calvinovo 500. obletnico*. Calvinovo temeljno delo *Institutio Religionis christianae* in njegovo siceršnje reformatorsko prizadevanje je bilo prizadevanje za tako krščanstvo. Že nekateri od prej omenjeni člankov niso mogli mimo Calvina in so tako ali drugače spomnili nanj, od prvega, ki/ko govori o nastajanju značilnosti moderne družbe, do članka, ki govori o Baslu 16. stoletja: Basel je bil tudi Calvinovo mesto (in mesto Karla Bartha, ki ga v zvezi s Calvinom tudi neizogibno srečamo).

Calvin, za generacijo mlajši od Luthra in Zwinglija, se je podobno kot Zwingli in kasneje Melanchthon – a drugače kot Luther – duhovno oblikoval v akademskem okolju takratnih humanistov, socialno pa v mestnem okolju; on sam in kasnejši francoski kalvinci/hugenoti so zgodaj skusili usodo manjšin, preganjancev, beguncev. Vse to je pomembno vplivalo na kalvinsko artikulacijo evangeljskega krščanstva, cerkveno organiziranost in pojmovanje krščanskega življenja. Znani holandski zgodovinar Oberman v svojem delu *Dve reformaciji* poudarja samostansko okolje, v katerem in proti kateremu je Luther s svojim novim doživetjem in osmislitvijo evangelija hkrati poglobil in presegel poznosrednjeveško misel in izkustvo. Brez tega Luthrovega novega doživetja evangelija (»vrnitev k evangeliju«), njegove globine in moči ne bi bilo spodbude, ki je pritegnila in »prerodila« poznejše reformatorje, kot je bil Calvin (in pri nas Trubar); nered in zlorabe v takratni rimski Cerkvi nikakor niso glavni razlog za to; toda najbolj dinamična in odločna (pre)usmeritev protestantskega, evangeljskega krščanstva je zrasla šele iz njihovih spoznanj in izkušenj.

Počastitvi Calvinovega jubileja je v reviji namenjena celotna rubrika **Prevodi,** s prevodom obsežnejših besedil o nauku o *predestinaciji* iz njegovega temeljnega dela, s spremno besedo o njegovem življenju in delu, o knjigi, iz katere je prevod, in sodobni (Barthovi) interpretaciji nauka o predestinaciji. Prevodu je dodano besedilo o nam manj poznanem Calvinu ob razpravi o zakramentu obhajila oz. Gospodove večerje, ki je zadevala tudi slovenski/Trubarjev protestantizem 16. stoletja.

Počastitvi Calvinove obletnice in pozornosti do kalvinske reformirane usmeritve v protestantskem krščanstvu je namenjena tudi krajša predstavitev edine *kalvinske verske skupnosti na Slovenskem*, Reformatorske krščanske cerkve s sedežem v Motvarjevcih v Prekmurju ter intervju s predsednikom skupnosti Gezo Puhanom in članom njenega prezbiterija Gezo Doro. Oboje smo prevzeli iz diplomske naloge Ane Pance na Fakulteti za družbene vede. S tem prispevkom tokrat začenjamo rubriko **Razgledi, vpogledi**. Poleg prikaza simpozija o reformaciji v Srednji Evropi, povezanega s Trubarjevo obletnico, ki ga je oktobra 2008 organiziral Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju skupaj z drugimi soorganizatorji, objavljamo, tako rekoč za izziv, še tri besedila, ki so sicer povezana z različnimi danes pogosto diskutiranimi temami. O pogledih na žensko v protestantizmu govori Violeta Vladimira Mesarič Jazbinšek, o Trubarjevih »lubih Slovencih« z ozirom na razprave o začetkih in dometih slovenske etnične identitete Aleš Iglič, Dušan Voglar pa si ob današnji krizi podjetništva in »menedžmenta« – oziroma krizi, do katere je privedlo sodobno podjetništvo – zastavi vprašanje: kaj bi videli, če bi pogledali na Trubarja kot na podjetnika?

Rubrika **Bilo je povedano** posega tokrat v nam (danes in v Trubarjevih časih) bližnji hrvaški protestantizem: kaj je o protestantizmu pri Hrvatih, posebej o protestantskih zvezah med (današnjim) hrvaškim in slovenskim prostorom povedal v začetku 20. stoletja Franjo Bučar, klasik proučevanja reformacije na Hrvaškem (v izboru in prevodu Dušana Voglarja).

V **Portretih** je redni sodelavec naše revije in sam raziskovalec prekmurskega protestantizma Franc Kuzmič osvetlil podobo enega od posebej zaslužnih raziskovalcev tega segmenta slovenske zgodovine, *Franca Šebjaniča.* Naj povem, da smo nameravali ob tej priložnosti predstaviti tudi neposrednega sodobnega slovenskega predstavnika Calvinove dediščine, ameriškega rojaka, rojenega v Ribnici, Jožeta L. Miheliča (1902–1989): kalvinskega teologa, profesorja za biblijsko teologijo na Teološki fakulteti univerze v Dubuque v Iowi v ZDA in pastorja prezbiterjanske cerkve. Načrta nismo uresničili, a ga je lepo in izčrpno pred nekaj leti naš pred kratkim umrli član uredništva in raziskovalec slovenskega izseljenstva v ZDA Mihael Kuzmič v svoji knjigi o Jožetu Miheliču. Naj tokrat zadošča, da se ob tej priložnosti hvaležno spomnimo na oba in spodbudimo k branju te knjige (Jože L. Mihelič, *Preroki in njihov čas*, izdala Svetopisemska družba Slovenije, Študijska zbirka 4, Ljubljana 2002, uredil Mihael Kuzmič).

V tej številki revije začenjamo z napovedovano rubriko **Med knjigami.** Izbor knjig pokaže, da so in bodo tudi v prihodnje pozornosti uredništva revije deležne tako knjige, ki govore o zgodovini slovenskega protestantizma (Rajhman, *Teologija Primoža Trubarja*, Florijanc in Škulj, *Slovenski protestantski napevi*), kot dela, ki kažejo na vpetost protestantizma v različne sodobne problematike (Tóth, *Hermenevtika metafizike*). Rubrika bo seveda živela od takih del in za to, da bi jih bilo čim več.

V **Kroniki** smo shranili za pisno zgodovino (in za spodbudo ponovnemu branju) govor predsednika republike Danila Türka na državni proslavi Dneva reformacije v Trubarjevem letu 2008 in podroben pregled tem na simpozijih v letu 2008, s katerih smo nekaj razprav objavili v prejšnji dvojni številki.

Marko Kerševan, glavni urednik